# LENİN

# SEÇME YAZILAR

Bu kitap İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde beraat etmiştir.

**SEÇME YAZILAR** — Lenin ★ Türkçesi : Attila Tokatlı ★ Kapak: Mustafa Öney ★ Dizgi baskı: Divân Matbaası ★ 1974 ★ MAY Yayınları, Babıâli Caddesi 19, Cağaloğlu, İstanbul - Tel: 27 71 61

# LENİN

# SEÇME YAZILAR

2. BASKI

Türkçesi :

ATTİLA TOKATLI

MAY YAYINLARI

# İÇİNDEKİLER


★ marksizmin üç kaynağı
★ marx'ın doktrininin tarih karşısındaki yeri
★ yığınların kendiliğinden davranışı ve bilinç
★ engels ve teori alanındaki mücadelelerin önemi
★ savaş anlayışımız
★ din konusundaki tutumumuz
★ devlet üzerine
★ küçük burjuva sosyalizmi ile poletarya sosyalizmi
★ işçi partisi ve köylü kitlesi
★ avrupa birleşik devletleri parolası üzerine
★ marx'ın ekonomik doktrini
★ geçmişin kültür mirası ve sosyalizm
★ tolstoy, rus ihtilâli'nin aynası
★ maksim gorki'ye mektuplar
★ partinin örgütü ve parti edebiyatı
★ edebiyatta uvriyerizme karşı
★ upton sinclair
★ averçenko'nun bir kitabı
★ sinema
★ herkesin kitabı
★ basın hürriyeti
★ rus dili üzerine
★ bu kitap hakkında İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde açılan dava sefahatı.

## MARKSİZMİN ÜÇ KAYNAĞI VE ÜÇ TEMEL PARÇASI

Marx'ın doktrini, uygarlık âleminin her köşesinde en büyük düşmanlığı ve resmî burjuva bılimi kadar liberal burjuva biliminin de nefretini uyandırmaktadır. Burjuva bilimi marksizmi, kendinden kopmuş bir çeşit ifrat ve bir «kötülük felsefesi» olarak görüyor. Başka türlüsü zaten beklenemezdi, çünkü sınıf çatışması üzerine oturtulmuş bir toplumda «tarafsız» sosyal bilim yoktur. Resmî ya da liberal *bütün* burjuva bilimi, şu ya da bu şekilde, ücretli köleliği *savunmaktadır*. Oysa marksizm, bu köleliğe karşı amansız bir savaş açmıştır. Ücretli kölelik üzerine oturtulmuş bir toplumda tarafsız bilim istemek, işçilerin ücretini artırmak için Sermaye'nin kazancını gemlemenin doğru olup olmadığı konusu tar-

tışılırken, fabrikatörlerden tarafsız olmalarını beklemek kadar çocukça bir iştir.

Dahası var. Felsefe tarihi ve sosyal bilimin tarihi bize açıkça göstermektedir ki, evrensel uygarlığın gelişim çizgisi *dışında* doğmuş, sertleşip kurumuş, kendi içine kapanmış bir doktrin anlamına gelen «sektarizm» ile marksizmin hiç bir ilgisi, hiç bir alışverişi yoktur. Tam tersine, Marx'ın bütün dehası, ileri insanlığın getirdiği, sorduğu soruları işitip cevaplandırmış oluşundadır. Felsefenin, siyasal iktisadın ve sosyalizmin en değerli temsilcilerinin doktrinlerinin dolaysız ve kesiksiz bir devamı, sürüşü olarak doğmuştur Marx'ın doktrini.

Bu doktrin uyumlu ve bütündür. Bizlere tutarlı bir dünya görüşü getirir bu doktrin ve hiç bir kör inançla, hiç bir gericilikle, burjuva baskısının hiç bir savunusuyla bağdaşamaz. 19'uncu yüzyıl boyunca insanlığın yarattığı en iyi ve sağlam şeylerin, yani: Alman felsefesi, İngiliz siyasî iktisadı ve Fransız sosyalizminin meşru mirasçısıdır marksizm.

İşte marksizmin bu üç kaynağı, bu üç temel kurucu parçası üzerinde şimdi kısaca duracağız.

## I

Marksizmin felsefesi maddecilik'tir, *materyalizm*'dir. Avrupa'nın bütün modern tarihi boyunca ve özellikle 18'inci yüzyıl sonlarında bütün Ortaçağ kalıntılarına karşı, her türlü düşünce ve müesseseleriyle derebeyliğe karşı kesin bir savaş veren Fransa'da materyalizm, tabiî bilimlerin öğretilerine sadık, her türlü kör inanca ve yobazlığa düşman tek tutarlı felsefe olmuştur. Bunun içindir ki de-

mokrasi düşmanları olanca güçleriyle materyalizmi «çürütmek»e, çeşitli iftira ve yalanlarla onu gözden düşürmeğe girişmişlerdir. Onlar, eninde sonunda din'in savunulması ya da desteklenmesi demek olan felsefî idealizmin çeşitli biçimlerini savunuyorlardı.

Marx ve Engels, felsefî materyalizmi kesinlikle savundular ve bu temel doktrinden sapma'lardaki derin hatalı yanları bıkıp usanmadan gösterdiler. Bu konudaki görüşleri de bütün açıklık ve ayrıntılarıyla, Engels'in *Ludwig Feuerbach* ve *Anti - Dühring* adlı kitaplarında ortaya serilmiştir...

Ama Marx, 18'inci yüzyıl materyalizminde takılıp kalmadı, felsefeyi daha da ileri götürdü. Klasik Alman felsefesinin ve özellikle, sonradan Feuerbach'ın materyalizmine yol açmış olan Hegel sisteminin kazanç ve edinçleriyle zenginleştirdi onu. Bu kazançların belli başlısı ve en temellisi, *diyalektik*'tir. Yani en tam, en derin ve darlıktan en sıyrılmış şekliyle evrim teorisi. Maddeyi sürekli gelişimi içinde yansıtan, insan bilgisinin göreceliği teorisi. Burjuva filozoflarının doktrinlerinin ve eski kokmuş idealizme «yeniden yeniden» dönüşlerinin tersine, tabiî bilimlerin radyom, elektronlar, unsurların dönüşümü gibi son buluşları Marx'ın diyalektik materyalizmini kesin şekilde doğrulamıştır.

Marx, felsefî materyalizmi derinleştirip geliştirerek, mantıksal sonucuna ulaştırmağı; yani tabiatın bilinip tanınmasından *insan toplumu*'nun bilinip tanınmasına yayıp genişletmeği de başarmıştır. Marx'ın *tarihsel materyalizm*'i, bilimsel düşüncenin en büyük fethi olmuştur. O vakte kadar tarih ve politika görüşlerine hükmeden kargaşalık ve gelişi güzelliğin yerine böylece, üretim güçlerinin gelişmesiy-

le sosyal bir örgüt biçiminden kendisinden daha üstün ve gelişmiş bir başka örgüt biçiminin — örneğin derebeylikten kapitalizmin — nasıl doğup geliştiğini açıklayan, son derece tutarlı ve uyumlu bir bilimsel teori gelmiş oluyordu.

Nasıl ki insan bilgisi, kendisinden bağımsızca var olan tabiatı, yani gelişim hâlindeki maddeyi yansıtıyorsa, insanın *toplum bilgisi*, yani çeşitli felsefe, din, politika fikir ve doktrinleri de toplumun *ekonomik rejimi*'ni yansıtır. Politik kurumlar, ekonomik bir temel üzerinde üstyapı hâlinde yükselirler. Bu konuda bir örnek istenirse, modern Avrupa devletlerinin büründüğü çeşitli politik biçimlerin, burjuvazinin proletarya üzerindeki egemenliğini nasıl pekiştirmeğe, güçlendirmeğe yaradığını göz önüne almak yeter.

Marx'ın felsefesi, bütün insanlığa ve özellikle işçi sınıfına kudretli bilgi araçları getirmiş tam bir felsefî materyalizmdir.

## II

Ekonomik rejimin politik üstyapının üzerinde yükseldiği temel olduğunu belirleyen Marx, şimdi bütün dikkatini bu ekonomik rejimin incelenmesine çevirecektir. Marx'ın temel kitabı olan *Kapital*, modern toplumun, yani kapitalizmin incelenmesine ayrılmıştır.

Marx'tan önceki klasik siyasal iktisat, en gelişmiş kapitalist ülke olan İngiltere'de doğdu. Ekonomik rejimi inceleyen Adam Smith ve David Ricar-

do, *değer - emek teorisi*'nin girişini meydana getirdiler. Marx, onların yapmış olduğunu sürdürüp tutarlı şekilde geliştirerek bu teoriye kesinlikle bilimsel bir temel verdi. Her emtianın değerinin o emtianın üretimi için gerekli toplumsal emek süresiyle belirlendiğini gösterdi.

Burjuva iktisatçılarının, nesneler arasındaki bağlantılar diye (bir emtianın bir başka emtia karşılığında mübadelesi gibi) tanıttıkları şeyin aslında, *insanlar arası bağlantılar* olduğunu buldu. Emtia mübadelesi, dağınık üreticiler arasında pazar aracılığıyla kurulan ilişkiyi dile getirir. *Para*, bu ilişkinin gittikçe daraldığını, sıkılaştığını, yani dağınık üreticilerin ekonomik hayatını bölünmez bir bütün hâlinde birleştirdiğini gösterir. Sermaye ise, bu ilişkinin sürekli gelişim hâlinde olduğunu: İnsanın emek gücü bir emtia olmaktadır. Ücretli işçi, toprak ve fabrika ve üretim araçlarını ellerinde tutanlara emek gücünü satar. İşgününün bir bölümünü (ki bu bölüm, ücrettir) kendisini ve ailesini beslemek için kullanılır, öteki bölümünde de bedavaya çalışarak kapitalist sınıfın zenginlik ve kazanç kaynağı olan *artık - değer*'i yaratır.

Artık - değer teorisi, Marx'ın ekonomik teorisinin can damarını meydana getirmektedir.

İşçinin emeğiyle yaratılan sermaye işçinin üzerine çöker, küçük patronları yok eder ve işsizler ordusu yaratır. Sanayi alanında, büyük üretimin zaferi ilk olayla karşı karşıya bulunuyoruz: Kapitalist büyük tarım işletmesinin üstünlüğü gittikçe artmakta, makine kullanımı gittikçe yaygınlaşmakta ve küçük köylü işletmelerinin çevresindeki malî sermaye düğümü gittikçe daralıp sıkılaşarak bu işletmeleri

geri kalmış tarım tekniklerinin de yardımıyla körletip yıkıma sürüklemektedir. Bu küçük üretim yıkılışının tarım alanındaki biçimleri değişiktir, ama yıkılışın kendisi inkâr kabul etmez bir gerçek olarak karşımızdadır.

Küçük üretimi mahveden sermaye, emeğin üretim gücünün, yani üretkenliğinin artışına, dolayısıyla da büyük kapitalist birlikleri yararına işleyen bir monopol, bir tekelcilik durumunun meydana gelmesine yol açar. Üretimin kendisi de gittikçe biraz daha toplumsallaşmaktadır: Bir yanda binlerce ve milyonlarca işçi düzenli bir organizma içinde toplu hâlde çalışırken, öteki yanda bir avuç kapitalist bu ortak emeğin ürününü kendine mal etmekte, yani özünlemektedir. Üretimdeki anarşi, kargaşalık gittikçe artmaktadır: Ekonomik krizler ve delice bir pazar arama yarışı sonucunda insanlar, güvenlikten yoksun bir hayata yuvarlanmaktadır.

Kapitalist rejim bir yandan işçilerin sermayeye bağımlılığını arttırırken öte yandan da birleşik emeğin büyük kudretini yaratır.

Kapitalizmin gelişimini Marx, tecim ekonomisinin ilk emekleyişlerinden, basit takastan başlayarak, en üstün biçimlerine, büyük üretime kadar adım adım incelemiştir.

Ve eski yeni bütün kapitalist ülkelerin deneyi, her geçen yıl biraz daha açıklıkla biraz daha çok sayıda işçiye, Marx'ın bu doktrininin ne kadar doğru ve şaşmaz olduğunu ispatlamaktadır.

Kapitalizm bütün dünyada zafer kazanmıştır, ama bu zafer Emek'in Sermaye karşısındaki asıl büyük zaferlerinin başlangıcından başka bir şey değildir.

## III

Feodal rejim yıkılıp «hür» kapitalist toplum dünyaya gelir gelmez..., «hemen» bu sömürünün aynı zamanda yansıması ve protestosu olan çeşitli sosyalist doktrinler doğmağa başladı. Ama bu ilkel sosyalizm *ütopik*, düşsel, hayalci bir toplumculuktur. Kapitalist toplumu eleştirir, yargılar, lânetler. Onun yerine daha iyi, daha insanca bir rejim kurmayı tasarlayıp düşlerken de zenginleri, sömürümün ahlâksızca bir iş olduğuna inandırmağa çalışır.

Ütopik sosyalizm, gerçekçi bir kurtuluş yolu gösteremezdi. Çünkü kapitalist rejimdeki ücretli köleliğin yapısını açıklamıyor, gelişim kanunlarını bulamıyor, yeni toplumu yaratacak olan sosyal gücü göremiyordu. (...)

Feodaller sınıfından, diş dişe bir direnme göstermeksizin alınmış olan bir tek siyasî hürriyet yoktur. Kapitalist toplumun çeşitli sınıfları ölümüne bir mücadeleye girmeksizin hiç bir kapitalist ülke az çok hür ve demokratik bir temel üzerine oturtulamamıştır. (...)

Proletaryaya, o güne değin bütün ezilen sınıfların içinde debelendiği mânevi kölelikten kurtuluş yollarını gösteren, Marx'ın felsefî materyalizmi olmuştur. Proletaryanın, kapitalist rejimin bütünü içindeki gerçek yerini ve durumunu açıklayan da, gene sadece Marx'ın ekonomik teorisidir.

Bağımsız proletarya örgütleri, Amerika'dan Japonya'ya, İsveç'ten Güney Afrika'ya kadar, dünyanın her yerinde fışkırıp çoğalmaktadır. Proletarya ken-

di mücadelesini yürütürken kendi kendini de eğitmektedir. Böylece de, burjuva toplumunun kendisine aşıladığı önyargılardan her geçen gün biraz daha kurtulmakta, kendi başarılarını gerçekçi bir gözle değerlendirmeyi öğrenmekte ve karşı konulmaz şekilde büyüyerek gittikçe daha bölünmez, parçalanmaz hale gelmektedir.

*Mart 1913*

## KARL MARX'IN DOKTRİNİNİN TARİH KARŞISINDA YERİ

Marx'ın doktrininin özü, sosyalist toplumun kurucusu olarak proletaryanın dünya tarihindeki rolünü gün ışığına çıkarmış oluşudur. Marx, doktrini tasarlayıp bütünlediğinden bu yana, dünya olaylarının akışı onu doğruladı mı, yalanladı mı?

Marx, bu doktrini ilk olarak 1844'te formüle etmiştir... O günden beri de dünya tarihi üç belli başlı döneme net şekilde ayrılır: 1. 1848 Devrimi'nden 1871 Paris Komünü'ne, 2. Paris Komünü'nden 1905 Rus İhtilâline, 3. Rus İhtilâlinden günümüze.

Şimdi bu üç dönemin her birine Marx'ın doktrininin yaşarlılığı açısından bir göz atalım.

### I

İlk dönemin başlarında, Marx'ın doktrini ortalığa hâkim olmaktan uzaktır. Sosyalizmin bol sayı-

daki akım ve eğilimlerinden biridir. Bu sıralarda sosyalizme damgasını vuran biçimler, son kertede bizim popülizm (halkçılık) ile kan kardeşi olan akımlardır: Tarihsel hareketin materyalist temelini kavramamış olmalarıyla, kapitalist toplumdaki sınıfların tek tek önem ve rolünü ayırt edemeyişleriyle, demokratik reformların burjuva yapısını «adalet», «hukuk» hakkında sözüm ona toplumcu cümlelerle gizlemeğe kalkışmalarıyla nitelenirler.

1848 İhtilâli bütün bu, Marx *öncesi* gürültücü ve şaşkın sosyalizm biçimlerine öldürücü bir darbe indirmiştir. İhtilâl, toplumun çeşitli sınıflarının kendi yapılarına uygun şekilde bütün ülkelerde *işe giriştiklerini* göstermiştir. 1848 haziranında Paris'te, işçilerin cumhuriyetçi burjuvazi tarafından katliâmı proteltaryanın, ve *yalnız* proletaryanın toplumcu yapısını belirlemiş olacaktır. Liberal burjuvazi, işçi sınıfının bağımsızlığından, en korkunç gerici akımdan yüz kere daha fazla korkmaktadır. Ürkek liberalizmin, gericiliğin dümen suyundan gitmeğe koyulması bundandır. Köylü kitlesi, derebeylik kalıntılarının ortadan kaldırılmasıyla yetinmekte ve düzenin yanında yer almaktadır: *İşçi demokrasisi* ile *burjuva liberalizmi* arasında kararsız kaldığı bile hemen hemen yoktur. Sınıflar - *dışı* sosyalizm ve sınıflar - *dışı* politika üzerine kurulu bütün doktrinlerin anlamsız, boş birer gevezelik örneği oldukları gittikçe biraz daha iyi anlaşılmaktadır.

1871 Paris Komünü, burjuva reformlarının evriminin son noktası olmuştur. Cumhuriyet, yani sınıf ilişkilerinin en az gizli şekilde ortaya döküldüğü Devlet düzeni, sağlamlaşıp pekişmesini proletaryanın kahramanlığına borçlu olacaktır.

Avrupa'nın bütün öteki ülkelerinde de, daha bulanık ve daha eksik bir evrimden geçmelerine rağmen, burjuva toplumunun kurulduğunu görüyoruz. Bir fırtınalar ve ihtilâller çağı olan ilk dönemin sonunda, Marx öncesi sosyalizm *ölmüş* bulunmaktadır. İlk Enternasyonal (1864 - 1872) ve Alman sosyal - demokrasisi gibi, bağımsız *proleter* partileri kurulmuştur.

## II

İkinci dönem (1872 - 1904), «barışçı» karakteri ve ihtilâllerin yokluğuyla birinciden ayrılır. Batı dünyası burjuva ihtilâlleriyle olan işini bitirmiştir.

Batı dünyası, gelecek dönüşümlerin «barışçı» hazırlık dönemine girmektedir. Hemen her yerde, temeli proletarya olan, burjuva parlementarizmini kullanmayı öğrenen, kendi basınlarını, eğitim merkezlerini, sendikalarını ve kooperatiflerini yaratmayı becerebilen sosyalist partiler kurulmaktadır. Marx'ın doktrini tam bir zafer kazanarak *enlemesine yayılmağa* başlamıştır. Proletaryanın güçlerinin ayıklanması ve toplanması, gelecek savaşlara hazırlanışı, ağır ağır ama güvenle yürümeğe koyulmuştur.

Tarihin öylesine bir diyalektiği vardır ki, marksizmin teori alanındaki zaferi, marksizm düşmanlarını da marksist *gibi görünmeğe* zorlar. İçten çürüyüp kokuşmuş olan liberalizm, sosyalist *oportünizm* kılığı altında yeniden canlanma çabasındadır. Kuvvetlerin büyük savaşmalara hazırlık dönemini oportünistler, bu savaşmalardan vaz geçiş dönemi olarak yorumlarlar. Onlara bakarsanız, ücretli kölelik karşısındaki düzelme, kölelerin birkaç

metelik uğruna hürriyet haklarından vaz geçmeleri pahasına gerçekleşmektedir. Haince, «sosyal barış»ı (kölelik içinde, kölece barışı) salık verirler. Ve sosyalist parlemanterler arasında, işçi hareketinin çeşitli yöneticileri ve «sempatizan» aydınlar arasında sayısız taraftarları vardır.

## III

Oportünistler «sosyal barış»ı över ve «demokrasi düzeni» içinde fırtınalardan kaçınmak ihtimalini ortaya dökerken, Asya'da bütün dünyayı saracak olan büyük fırtınalara yeni bir kaynak açılıyordu. Rus ihtilâlini Türk, İran ve Çin ihtilâlleri izledi. Bugün yaşadığımız çağ, bu fırtınaların ve bunların «dönerek» Avrupa'da «yankılanmaları»nın çağıdır. Bugün bütün «uygar» sırtlanların açlığını kamçılayan büyük Çin Cumhuriyetinin kaderi ne olursa olsun, artık hiç bir güç, Asya'ya o eski feodalizmi geri getiremeyecek, Asyalı ve yarı - asyalı halk yığınlarının kahraman demokratizmini söndürüp süpüremeyecektir.

Avrupa'da kapitalizm karşısında kesin mücadelenin uzun zaman ertelenmesi, kitle hareketlerinin gelişim ve hazırlık şartlarıyla ilgisiz kimseleri umutsuzluğa sürüklemşitir. Bu anarşist umutsuzluğun ne denli kör ve korkak olduğunu şimdi görüyoruz.

Sekiz yüz milyon insan varlığıyla güçlü koskoca bir Asya'nın Avrupa'da yeşermiş idealler uğruna mücadeleye katılmasından biz, umutsuzluk değil tam tersine umut ve cesaret alıyoruz.

Liberalizmin aynı alçaklık ve tembelliğini, proletarya ile her türlü burjuvazi arasındaki aynı ke-

sin sınırı, demokratik kitlelerin bağımsız oluşunun oynadığı aynı büyük rolü, Asya ihtilâllerinde de gördük. Avrupa ve Asya'daki bütün deneylerden sonra gelip de gene sınıflar - *dışı* bir politikadan ve sınıflar - *dışı* bir sosyalizmden dem vuranları bir kafese koyup panayırlarda sergilemek gerekir.

Asya'nın ardından Avrupa da kımıldamağa başlıyor ama Asya tarzında değil, 1872 - 1904 arasının «barışçı» dönemi bir daha geri gelmemek üzere geçmiştir. Hayat pahalılığı ve tröstlerin aman vermez pençesi, ekonomik savaşın şimdiye dek rastlanmadık şekilde şiddetlenmesine, liberalizm tarafından en fazla bozulmuş olan İngiliz işçilerini dahi sarsıp kımıldatacak şekilde şiddetlenmesine yol açmıştır. Yunkerlerin ve burjuvazinin en sağlam, en «fire vermez» ülkesi olan Almanya'da bile bir politik kriz, gözlerimizin önünde oluşup gelişmektedir. Delice silahlanma ve emperyalist politika bugünün Avrupa'sını «sosyal barış» la ilgisi olmayan bir barut fıçısına döndürmüştür. Buna karşılık da, *bütün* burjuva partilerinin çözülüşünü ve proletaryanın gittikçe biraz daha olgunlaştığını görüyoruz.

Mart 1913

## YIĞINLARIN KENDİLİĞİNDEN DAVRANIŞI VE SOSYAL - DEMOKRASİNİN GETİRDİĞİ BİLİNÇ

### *Kendiliğinden Atılımın Başlaması*

1895 yıllarında öğrenim görmüş Rus gençliğinin marksist teoriye duyduğu *genel* hevese ve bağlanışa dokunmuştuk. 1896'da Petersburg'daki ünlü endüstri mücadelesiyle başlayan işçi grevlerinin genel bir karaktere bürünmesi de aynı döneme rastlar. Bu grevlerin bütün Rusya'ya yayılması, yüzüeye çıkan halk hereketinin ne denli derin olduğunu açıkça gösteriyordu. İşte «kendiliğindenlik unsuru»nu her şeyden önce bu grev hareketlerinde bulabiliriz. Yalnız, kendiliğindenliğin de çeşitleri vardır. Rusya'da 1870 yıllarında da, 1860 yıllarında da, hatta 19'uncu yüzyılın ilk yarısında da grevler olmuştur. Makinelerin kendiliğinden» davranışlarla kırılıp parçalanmasına yol açan grevler. O günden bu yana işçi hareketi öyle sine ilerlemiştir ki, o zamanki «ayaklanmalar»la karşılaştırılınca 1890 sonrası grevlerini «bilinçli» olarak niteleyebiliriz. Bu da bize gösteriyor ki «kendiliğin-

denlik unsuru» aslında, bilinç'in ilk ve bir çeşit gelişmemiş şekli, *ambriyon hâlindeki biçimdir.* Zaten ilkel ayaklanmalar bile belirli bir bilinç uyanışını dile getiriyordu: İşçiler kendilerini ezen rejimin yıkılmazlığına olan köklü inançlarını yitiriyorlar, ortak ve el ele direnme zorunluğunu.. anlamağa demiyorum ama hiç değilse duymağa başlıyorlar, ve resmî otoritelere bağlılık ve kölece boyun eğmeden kesin olarak vaz geçiyorlardı. Gene de bu hareketler bir *mücadele* olmaktan çok daha fazla, bir umutsuzluk gösterisi ve öç alma atılışıydı. 1890 sonrası grevleri ise çok daha fazla bilinç kıvılcımlarıyla dolu: Belirli konularda kesin istekler ve hak davaları ileri sürüyor, en elverişli an tartışılıyor, başka yerlerdeki örnekler ve durumlar inceleniyor, vb. İlk başkaldırmalar sadece, ezilen insanların isyanı idiyse sistemli grevler, sınıf çatışmasının ambriyonları, ama sadece ambriyonları, bir çeşit başlangıçı idi. Bu grevler aslında, henüz sosyal - demokrat değil, trade - union'cu bir mücadeleydi, patronlarla işçiler arasındaki karşıtlığın uyanışlarıyla bugünkü sosyal ve politik düzenin bütünü arasındaki bu uyuşmazlığın tam ve kesin bilinci, yani sosyal - demokrat bilinç yoktu, olamazdı da. Bu bakımdan 1890 sonrası grevleri, önceki «ayaklanmalar»a göre büyük bir ilerlemeyi temsil etmelerine rağmen bir kendiliğinden hareket olarak kalmışlardır.

İşçilerde sosyal - demokrat bilinç henüz *olamazdı,* demiştik. Bu bilinç onlara ancak dışardan gelebilirdi. Bütün ülkelerin tarihi bize gösteriyor ki, yalnız kendi gücüyle, işçi sınıfı ancak trade - union'cu bilince ulaşabilir, yani patronlarla mücadele etmek ve hükümeti işçi çıkarlarına uygun kanunları çıkar-

mağa zorlamak için sendikalarda birleşmek gerektiği kanısına varabilir ancak.(1) Sosyalist doktrince entellektüeller, aydınlar, egemen sınıfların öğrenim görmüş temsilcileri tarafından işlenip kurulmuş olan ekonomik, tarihsel ve felsefî teorilerden doğmuştur. Çağdaş bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels de, sosyal durumları bakımından, birer burjuva aydınıydılar. Tıpkı bunun gibi Rusya'da sosyal - demokrasinin teorik doktrini, işçi hareketinin kendiliğinden büyüyüp yayılmasından tamamıyla bağımsız bir şekilde, devrimci sosyalist aydınlarda düşüncenin gelişiminin doğal ve zorunlu sonucu olarak ortaya çıktı. Sözünü ettiğimiz çağda, yani 1895 yıllarında, bu doktrin sadece «Emeğin Kurtuluşu» topluluğunun belirlenmiş programı olarak kalmıyor, devrimci Rus gençliğinin çoğunluğunu da kendi saflarına kazanmış bulunuyordu.

Böylece, bir yanda işçi yığınlarının bilinçli hayata ve bilinçli mücadeleye kendiliğinden uyanışı, öte yanda da sosyal - demokrat teori ile silahlanmış ve işçilere yaklaşmak istemiyle yanıp tutuşan devrimci bir gençlik vardı. Bu konuda, pek tanınmayan ve sık sık unutulan bir durumu önemle belirtmek gerekir: Bu dönemin *büyük bir şevkle ekonomik ajitasyona girişen* ilk sosyal - demokratları - ki, *Ajitasyon Üzerine* adlı broşürün gerçekten yararlı bilgilerine dayanarak çalışıyorlardı - bu *ajitasyonu biricik ödevleri saymak* şöyle dursun, *ta başından beri* Rusya sosyal - demokrasisini genellikle en bü-

*(1) Trade - union'culuk, bazan sanıldığı gibi, her türlü «politika» nın dışında değildir. Trade - union'lar daima belirli bir ajitasyon ve belirli bir (sosyal - demokrat olmayan) politik mücadele yapmışlardır.*

yük tarihsel görevlerin, özellikle de otokrasinin yıkılması görevinin beklemekte olduğunu bilerek hazırlanıyorlardı. Nitekim, Petersburg sosyal - demokratları topluluğu 1895 sonlarında, sonradan bir polis baskınında ele geçtiği için yayımlanamayan yeni bir gazetenin ilk sayısını hazırlamış bulunuyordu. Başyazısında Rus işçi sınıfının tarihsel görevlerinin açıklandığı, bu arada da ilk hedef olarak politik hürriyetin kazanılmasının gösterdiği bu gazetede, yalnız Petersburg'dan değil Rusya'nın birçok başka bölge ve kentlerinden de işçi hareketleriyle ilgili haberler yer almaktaydı. Kısacası, 1890 - 1900 arası Rus sosyal - demokratlarının bu «ilk deneme»si mahallî bir gazete olmadığı gibi, basit «ekonomik» karakterde bir gazete de değildi. Grevci mücadeleyi otokrasiye karşı yönelmiş devrimci hareketle birleştirmeğe ve bütün ezilenlerin, gerici obskürantizm politikasının bütün kurbanlarının sosyal - demokrasiyi desteklemelerini sağlamağa çabalıyordu. Basılıp yayınlanabilmiş olsaydı, hareketin o sıradaki durumunu bilenler hiç şüphesiz takdir edeceklerdir ki, başkent işçilerinin ve devrimci aydınların sonsuz sempatisini kazanacak ve geniş çapta dağıtılacaktı. Bu teşebbüsün başarısızlığı o zamanki sosyal - demokratların, devrimci deney ve pratik hazırlık yetersizliği yüzünden, günün çağrılarını cevaplandıracak güçten yoksun kaldıklarını göstermiştir. O zaman bu alanda çalışanların hazırlık eksikliklerini başlarına kakmak aklımızın ucundan bile geçmez. Ama hareketin geçmişteki deneylerinden pratik şekilde ders almak ve yaralanabilmek için, kusurların ve yanılgıların önem ve sebeplerini inceden inceye araştırıp ortaya çıkarmak gerektiği de şüphe götür-

mez. Gene bundan ötürüdür ki, 1895 - 1898 sosyal - demokratlarının o sırada, «kendiliğinden» hareketin daha başlangıçlarında en geniş çapta bir program ve bir mücadele taktiği hazırlanmasını haklı olarak mümkün gördüklerini de önemle belirtmek gerekir.(2) Oysa hazırlık yetersizlik ve eksikliği, devrimcilerin birçoğunda tamamıyla doğal ve kaçınılmaz olduğu için, özel bir kaygılanma uyandırmamalıydı. Görevler iyice belirlenmiş ve bu görevleri yerine getirmek üzere yeniden enerji ve şevk uyanmışsa, geçici başarısızlıklar yarı yarıya telâfi edilmiş demektir. Unutulmasın ki devrimci deney ve örgütlen-

---

*(2) «İskra, 19'uncu yüzyıl sonlarında yetişen sosyal - demokratların etkinliğini eleştirirken, o çağdaki şartların, gündelik işçi istekleri ve küçük hak davalarını destekleyen bir sınırlı mücadeleden gayrısına elvermediğini göz önüne almıyor.» «Rus sosyal - demokratlarının organlarına Mektup» larında işte böyle diyor ekonomistler. Ama yukarda zikrettiğimiz olaylar, «şartların elverişsizliği» nin gerçeğe taban tabana karşıt olduğunu gösteriyor. Sadece 1900'lerde değil 1825'lerde de, gündelik istekleri ve küçük hak davalarını destekleyen sınırlı ir mücadeleden gayrı bir mücadele için bütün şartlar bir araya gelmiş durumdaydı. Bütün şartlar evet, yöneticilerin hazırlık yetersizliğinden gayrı bütün şartlar. Bizdeki bu hazırlık eksikliğini açıkça görmek ve kabullenmek yerine, ideologlar, yöneticiler, ekonomistler tutmuş bütün suçu «şartların elvermeyişi» ne, ve maddi ortamın hareketin yolunu hiç bir ideologun değiştiremeyeceği biçimde belirleyen etkisine yüklemeğe kalkıyorlar. Bu da, kendiliğindenliğe kölece bir baş eğme değilse, «ideologlar» ın kendi kusur ve yanılgıları için besledikleri hayranlığı gösterir ancak.*

me, yani organizasyon ustalığı, insana doğuştan verilmemiştir: Zamanla edinilen, kazanılan şeylerdir bunlardır. Yeter ki insan, bunun için gerekli nitelikleri kendi kendinde geliştirmeğe yönelsin, kusurlarını ve yanılgılarını olanca açıklığıyla ve bilinçli şekilde götürüp bilmeğe koyulsun! Devrimcilik alanında kusurunu kavrayıp bilmek, yarı yarıya düzeltmek demektir çünkü!

Ama bu bilinç kararmağa başlayınca durum değişti. Bazı kişiler, hatta bazı sosyal - demokrat organlar, kusurlarını fazilet diye görmeğe, daha da kötüsü, *kendiliğindenlik unsuruna kölece bel bağlayıp boyun eğişlerini*, yani *kendiliğindenlik dinlerini teorik olarak* doğrulamağa kalkıştılar. Çok yanlış şekilde «ekonomizm» diye nitelenen - bu terim işin özünü ve muhtevasını vermeyecek kadar dardır - bu akımın bilançosunu yapmak zamanı artık gelmiştir.

*1901 - 1902*

## ENGELS VE TEORİ ALANINDAKİ MÜCADELELERİN ÖNEMİ

«Dogma'cılık, doktrincilik,» «düşüncenin zoraki şekilde baskı altına alınmasının kaçınılmaz cezası olarak partinin sertleşip kımıldayamaz hâle gelişi».. İşte Raboçeye Diyelo silahşörlerinin «eleştiri hürriyeti» adına hücuma geçtiği düşmanlar! Biz kendi payımıza, bu konunun günün sorunu olmasından sevinç duyuyoruz. Yalnız bir teklifimiz var; bu soruyu şu ikinci soruyla tamamlamak:

— İşin yargıçları kim?

Önümde iki prospektüs duruyor: Birincisi *Raboçeye Diyelo*'nun programını, ikincisi de «Emeğin Kurtuluşu» yayınlarının çıkmağa devam edeceği haberini veriyor. Her ikisinin de tarihleri 1899. Yani «marksizmin krizi» teranesinin dillerde dolaşmağa başladığı yıllar. Ama ilk prospektüs, yeni organın bu konuda takınmayı düşündüğü tavır hakkında kesin bir açıklama bulmak şöyle dursun, dokunmuyor

bile konuya. Teorik çalışmalar ve bu alanda bugün harcanması gereken özlü çabalar konusunda ne bu program, ne de Birlik'in 1901'deki III. Kongre'sinde kabul edilen ekleri, tek kelime söylemiyorlar nedense. Bütün bu süre içinde, Raboçeye Diyelo yazarları bütün dünya sosyal demokratlarını alevlendiren teorik sorunları hasır altı etmeyi uygun görmüşler.

İkinci prospektüs ise, tam tersine, şu son yıllarda teoriye karşı duyulan ilgide bir gevşeme olduğuna işaret etmekle işe başlıyor. Sonra da ısrarla «devrimci işçi hareketinin teorik cephesine son derece dikkat edilmesini» ve hareketimiz içinde beliren «devrime aykırı, bernştaynci ve benzer eğilimlerin aman vermez bir eleştiriden geçirilmesini» istiyor. *Zarya*'nın geçmiş sayılarında bu programın nasıl yürütüldüğü görülmektedir.

Düşüncenin sertleşmesi falan gibi büyük lafların, aslında, teorik düşünceyi geliştirme konusunda güçsüzlüğü ve ve kaygısızlığı gizlediği açıktır. Şu ünlü eleştiri hürriyeti de, aslında, bir teorinin yerine bir başka teorinin getirilişi anlamına gelmez, her türlü tutarlı ve bütünlüğü olan sistemden kaçış anlamına gelir. Bir marksistlerinin öteden beri işaret ettikleri ve bugün bütün Avrupa'da rastlanan bu kaçışı, Rus sosyal - demokratlarının durumu özellikle parlak bir biçimde dile getirmektedir. Hareketimizin gerçek durumunu bilenler, marksizmin geniş çapta yayılmasının teorik düzeyde belirli bir alçalmaya yol açmış olduğunu görmezlik edemezler. Teorik hazırlığı az ya da sıfır olan birçok kimse, pratik başarılarından dolayı katılmıştır harekete. Marx'ın: «Pratik hareketin her gerçek adımı bir düzine programdan önemlidir.» sözlerini şatafatla or-

taya sürüşü, Raboçeye Diyelo'nun bu gerçeği değerlendirmekten uzak bulunduğunu gösteriyor. Şu teorik bozgun döneminde bu sözleri ortaya sürmek, bir cenaze alayı geçerken: «İnşallah geriye kalanları da böyle taşıyıp götürmek nasip olur.» demekten farksızdır bizce. Kaldı ki bu sözler Marx'ın *Gotha Programı* hakkındaki mektubundan alınmıştır ve Marx o mektubunda işçi hareketinin ilkelerini sayarken, eklektizmi kesinlikle red ve mahkûm etmektedir. Başkalarıyla birleşmek pratik amaçlarına ulaşmak için anlaşmalar yapabilirsiniz, ama prensip ticareti yapamazsınız, teorik «tâvizler» veremezsiniz, diye yazıyordu Marx partinin şeflerine. Ve bugün aramızda teorinin önemini küçümsemeğe kalkışanlar var. Hem de onun adına!

Devrimci teori olmadan, devrimci hareket de olmaz. Fırsatçılık propagandasının kolayca tuttuğu ve pratik aksiyonun en dar ve en sakat biçimlerine bile umut bağlayanların bulunduğu bir çağda, bu düşünce üzerinde ne kadar ısrarla durulsa azdır. Hele Rus sosyal - demokrasisi için teori, pek sık unutulmağa başlanan şu üç sebepten ötürü daha da büyük bir önem kazanmaktadır: Her şeyden önce, partimiz henüz kurulmuş halindedir, fizyonomisi yeni yeni belirtmektedir. Devrimci düşüncenin hareketi doğru yoldan sapmaya sürükleyebilecek öteki akımlarıyla hesaplaşmasını bitirmiş olmaktan da uzaktır. Hele son zamanlarda, Axelrod'un çok önceden ekonomistlere haber verdiği gibi, tam tersine, sosyal demokrat olmayan devrimci akımların çoğalıp çeşitlendiğini görüyoruz. Bu şartlarda, ilk bakışta «önemsiz» bir yanılgı en kötü sonuçları doğurabilir. Bu bakımdan, ayrıntıların sıkı biçimde sınırlanmasını ve hi-

zip tartışmalarını boş ve zamansız bulmak için miyop olmak gerekir. Çünkü Rus sosyal - demokrasisinin geleceği uzun, çok uzun yıllar boyunca şu ya da bu nüansın pekişmesine bağlı olabilir.

İkinci olarak, sosyal - demokrasi özü bakımından, uluslararası bir harekettir. Bundan sadece ulusal şovenizmle savaşmak gerektiği anlamı çıkmaz, genç bir ülkede başlayan bir hareketin ancak öteki ülkelerin deneylerinden yararlanırsa verimli olabileceği sonucu da çıkar. Bu son noktanın gerçekleşmesi için de öteki ülkelerin deneylerini öğrenmek ya da oralarda alınan son kararları olduğu gibi uygulamak yetmeyecektir: o deneyleri eleştirmek, çözümlemek, yani eleştirerek çözümlemeyi başarmak ve kontrol etmek gereklidir. Böyle bir çabanın alın akıyla üstesinden gelebilmek de, — çağdaş işçi hareketinin ne hızla geliştiğini ve ne çeşitli yollardan geçerek hedefe yürüdüğünü farkedenler hemen anlayacaklardır ki — büyük bir teori gücüne ve zengin bir siyasal ve devrimci deneye sahip olmakla mümkündür.

Üçüncü olarak, Rus sosyal-demokrasisi yeryüzünde başka hiç bir sosyalist partinin karşılaşmadığı ulusal sorunlarla karşı karşıyadır. Bütün bir halkı otokrasi'nin, çarlık düzeninin boyunduruğundan kurtarmak diye özetleyeceğimiz bu temel noktanın politika ve örgütlenme alanlarında bizlere yüklediği çabalardan ilerde söz edeceğiz. Şimdilik sadece şunu belirtelim ki, *bir parti savaşçı öncülük görevini ancak öncü bir teorinin kılavuzluğunda yerine getirebilir.* Okurlarım, bunun ne demeğe geldiğini somut örnekleriyle anlamak istiyorlarsa, Rus sosyal-demokrasisinin Hertsen, Biyelinski, Çerniçevski gibi geçmişteki büyük önderlerini ve 1870 - 1880 ara-

sının parlak devrimci kuşağını hatırlasınlar, ve Rus edebiyatının bugün dünya çapında kazandığı önemi düşünsünler, yeter!

Şimdi Engels'in 1974'te, sosyal - demokrat hareket içinde teorinin önemli hakkında düşündüklerini zikredeceğim. Engels'e göre sosyal - demokrasinin büyük savaşı, bizde sanıldığı gibi politik ve ekonomik olmak üzere *iki değil, teorik savaşma da aynı planda olmak üzere üç* biçime bürünür. Politik ve pratik bakımlardan zaten güçlü olan Alman işçi hareketine verdiği öğütler öylesine eğitici, bugünün tartışmaları ve problemleri açısından öylesine ışık tutucudur ki, *Alman Köylülerinin Savaşı* adlı broşürünün önsözünden aldığım şu uzun özeti aktarmadan edemeyeceğim:

«Avrupa'nın öteki ülkelerindeki işçilere göre Alman işçilerinin iki önemli avantajı vardır. İlk olarak, Alman işçileri Avrupa'nın en teorici, olayları teorik yönden değerlendirmeğe en yatkın ve en alışık halkındandırlar ve Almanya'nın «öğrenim görmüş» denilen sınıfları tarafından handiyse hepten yitirilmiş olan bu teori duygusu onlarda sürmektedir. Gelmiş geçmiş sosyalizmlerin tek bilimseli olan bilimsel Alman sosyalizmi, kendisini önceleyen Alman felsefesi, özellikle Hegel'in felsefesi olmasaydı, hiç bir zaman kurulamazdı. Ve onlardaki teorik kavrayış olmasaydı, işçiler bu bilimsel sosyalizmi hiç bir zaman bugün olduğu kadar benimseyemez, özünlüyemezlerdi. Bu avantajın büyüklüğünü görmek için, bir yandan, bazı mesleklerin çok iyi örgütlenmiş olmasına rağmen İngiliz işçi hareketinin son derece yavaş gelişimine yol açan teori ilgisizliğini, öte yandan da, prudonculuğun ilkel şekliyle Fransız-

ilarda ve Belçikalılarda, Bakunin'den gelme karikatür şekliyle de İspanyollarda ve İtalyanlarda yarattığı kargaşa ve duraklayışları anmak yeterlidir.

«İkinci avantaj, Almanların işçi hareketine hemen hemen en son katılanlar oluşudur. Teorik Alman sosyalizmi - doktrinlerinin düşsel ve fanteziye çalan yapısına rağmen insanlığın yetiştirdiği en büyük düşünürlerden olan ve bizim bugün bilim yoluyla ispatladığımız sayısız doğru'yu dehalarıyla önceden sezip göstermiş üç kişiye - Saint - Simon, Fourier ve Owen'e dayandığını nasıl unutamazsa, Almanya' daki pratik işçi hareketi de Fransız ve İngiliz hareketleri sâyesinde geliştiğini, onların pahalıya patlamış deneylerinden yararlanarak ve onların çoğunlukla kaçınılmaz şekilde düştükleri yanılgılara düşmekten ancak böylelikle kaçınarak serpildiğini unutmamalıdır. İngiliz trade - union'larının ve Fransız işçilerinin politik savaşmalarının örneği önümüzde durmasaydı, hele Paris Komünü'nden aldığımız o sonsuz itici güç olmasaydı, biz bugün bulunduğumuz noktaya daha uzun yıllar ulaşamazdık.

«Alman işçilerinin hakkını vermek gerekiyor : Avantajlarından zekice yararlandılar. İşçi hareketi var olduğundan beri ilk olarak savaş, üç yönünün her üçünde de, yani teorik, pratik ve kapitalistlere karşı direnç dediğimiz ekonomik - pratik yönlerde, düzenli, biribirine bağlı ve metotlu şekilde yürütülmektedir.

«Bu avantajlı durum bir yandan, İngiliz hareketinin temelindeki adalı karakter ve Fransız hareketinin bastırılmış oluşu öte yandan, Alman işçilerini proletarya hareketinin başına geçirmiştir. Gelecek olayların onları daha ne kadar zaman bu şerefli yerde tutacağı önceden bilinmez. Ama ne olur-

sa olsun, bu durumun onlara yüklediği görevleri gerektiği gibi yerine getireceklerine güvenebiliriz. Bunun için de, bütün savaş alanlarında çabalarını artırmalıdırlar. Bu konuda şeflere özellikle büyük ve önemli ödevler düşmektedir. Yönetici olarak, bütün teorik sorunları en basit görünen ayırtılarıyla (nüanslarıyla) durmadan öğrenecekler, eski dünya görüşünün geleneksel cümlelerinin etkisinden bıkıp usanmaksızın kurtulmağa çabalayacaklar ve hiç bir zaman unutmayacaklardır ki, sosyalizm bir bilim olduğundan beri bir bilim gibi göz önüne alınmak istemektedir. Yani her bilim gibi sosyalizm de incelenmek, araştırılmak ve öğrenilmek istemektedir. Böylelikle edinecekleri bilinci, her gün biraz daha uyanıklık ve açık görüşlülükle işçi yığınlarına aşılayıp yaymak için de bitip tükenmek bilmeyen bir şevkle çalışacaklardır...»

Rus proletaryasını çok daha ağır denemeler beklemektedir: Anayasalı bir ülkede ayrıklama kanununun, yanında bir pigme gibi cüce kaldığı bir canavarla savaşa giriyoruz. Tarih şu anda bize, hemen yerine getirilmesi gereken bir ödev veriyor. Herhangi bir ülke proletaryasının *en bekletilmez, en gerekli çabasından da devrimci bir çaba* göstermek zorundayız. Bu ödevin alın akıyla başarılması, yani, sadece Avrupalı gericiliğin değil, aynı zamanda — artık söyleyebiliriz ki — Asyalı gericiliğin en güçlü kalesinin yıkılıp yok edilmesi, Rus proletaryasını uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü yapacaktır. Aynı kararlılık içinde davranabilirsek, onlarınkinden bin kere daha geniş ve derin hareketimizi aynı sonsuz enerjiyle canlandırabilirsek, geçmişteki önderlerimizin, 1870 - 80 arası devrimcilerinin zaten hak etmiş olduğu bu şerefli yeri alacağımıza güvenebiliriz.

*1901 - 1902*

## SAVAŞ ANLAYIŞIMIZ

*Şubat 1916'da Boris Suvarin'e yazdığı mektuptan*

Yurttaş Suvarin, mektubunun herkesten önce bana yöneldiğini söylüyor. Yazısı uluslararası sosyalizmin en önemli sorunlarına el attığı içindir ki kendisine büyük bir zevkle cevap veriyorum.

Suvarin, «milli savunma» yı sosyalizmle bağdaşmaz bulanları «yurt sevgisinden yoksun» olarak nitelendikten sonra, Turati, Lödöbur, Brizon'un görüşünü «savunuyor». Belli başlı teorik ve ebedî temsilcisi Karl Kavtski'nin adına uyularak kavtskizm ya da «Merkez» diye adlandırılan (Ben kendi payıma «Bataklık» diyorum) bu eğilimin temsilcileri hem «milli savunma» partizanıdırlar, hem de savaş kredilerine karşıdırlar. Bu arada şunu da ekleyeyim ki Suvarin, «Kavtski ve Longe gibi insanları Şaydeman ve Rönodel renginde milliyetçilerle» bir tuttuğumuzu düşünmekte haksızdır. Ne ben, ne de üyesi

olduğum Rusya Sosyalist Demokrat İşçi Partisi, «Merkez» cileri hiç bir zaman şoven sosyalistlerle bir tutmadık... Bizim gözümüzde şovenler, burjuvazinin tarafına geçmişlerdir ve onlardan, sadece mücadeleyle yetinmeyerek, kopmayı tasarlamaktayız. «Merkez» cilere gelince, bizim gözümüzde bunlar, sosyalist yığınları şoven liderlerle birleştirme çabalarıyla proletaryaya en büyük kötülüğü eden kararsızlardır.

Suvarin, «olayları marksist açıdan göz önüne almak istediğini» söylüyor.

Oysa, marksist açıdan bakılınca, yurt sevgisinden yoksunluk gibi soyut ve genel formüllerin hiç bir geçeri yoktur... Yurt ve millet, tarihsel kategorilerdir, tarihsel oluşlardır. Savaştan murad, demokrasinin savunulması ya da milleti baskı altında tutan bir boyunduruğa karşı mücadeleyse, ben böyle bir savaşın karşısında değilim ve «milli savunma», böyle bir savaş hareketini adlandırmak için söylenirse, o sözden ürkmem. Sosyalistler daimâ ezilenlerin yanında yer alır, dolayısıyla da, bir baskıya karşı sosyalist ya da demokratik mücadeleyi amaç bilen savaşlardan yanadır. Nitekim, gerici Avrupa monarşilerine (krallıklarına) karşı 1793'de Fransa'nın açmış olduğu savaşların, ya da İtalya'da Garibaldi'nin yaptığı savaşların meşruluğunu tanımamak gülünçtür. Buna eş olarak, İrlandalıların İngiltere'ye, Fas'ın Fransa'ya, Ukrayna'nın Rusya'ya baş kaldırması gibi hemen günümüzde patlamaya hazır, ve ezilmiş halkların kendilerini ezen zorbalara karşı girişecekleri savaşların meşruluğu da su götürmez.

Marksist açıdan bakılınca, her belirli durumun, özellikle her ayrı savaşın politik anlamını tanımlamak şarttır.

Bir savaşın politik anlamı, yönü, önemi nasıl görülür, nasıl belirlenir ve tanımlanır?

Her savaş, bir politikanın devamıdır. Hangi politikanın devamıdır acaba bugünkü savaş? Fransa'da, İngiltere'de, Almanya'da 1871'den 1914'e kadar demokrasinin ve sosyalizmin tek temsilcisi olan proletaryanın politikasının devamı mı? Yoksa can çekişmekte olan gerici burjuvazinin içerde baskı, dışarda sömürge yağmacılığı politikasının, emperyalist politikanın devamı mı?

Verilecek cevabın açık olması için, sorunun doğru ve net biçimde sorulmuş olması yeter: Bugünkü savaş emperyalist bir savaştır, köle sahiplerinin hayvanlarının sayısı konusunda anlaşmazlığa düşüp her biri kendi kölelik düzenini pekiştirip sürdürmek amacıyla birbirlerine karşı açtıkları bir savaştır. Jules Guesde'in 1899'da «kapitalist haydutluk» diye adlandırarak gelecekteki ihanetini önceden haber verdiği savaştır bu savaş. Guesde o sıralarda şöyle diyordu: «Her gün ortaya çıkan başka savaşlar da vardır, emtiayı akıtacak pazarları bulmak için yapılır bunlar, ve bu açıdan bakılınca savaş, ortadan kalkmak şöyle dursun, sürekli ve aralıksız hale gelmek üzeredir. Kapitalist savaşın ta kendisidir bu, dünya pazarını bizim kanlarımız pahasına ellerine geçirmek için bütün ülkelerdeki kapitalistlerin birbirlerine karşı giriştikleri kâr savaşıdır. Gözlerinizin önüne gelsin biraz: Bu hırsızlık katliâmında, Avrupa'nın her ülkesindeki kapitalist hükümetin başında bir sosyalist düşünün. Fransa'dakine ek olarak bir de İngiliz, Alman, İtalyan Millerand olsun ve kapitalist soygunculuğu uğruna proleterleri birbirlerini boğazlamağa çağırsın! Uluslara-

rası dayanışma nerede kaldı, arkadaşlar, sorarım size?» («Tetikte olalım», Jules Guesde)

Bu 1914 - 17 savaşında Fransa'nın hürriyet, millî bağımsızlık ve demokrasi adına dövüştüğü yalandır. Fransa bu savaşta, Almanya'nın üzerlerinde daha çok hak iddia ettiği — burjuva hakkı tabiî — kendi sömürgelerini, yanısıra da İngiltere'nin sömürgelerini korumak için dövüşmektedir. Rusya İstanbul'u alsın diye dövüşmektedir. Demek ki bu savaş, 1792'nin, 1848'in, Paris Komünü'nün Fransa'sı tarafından, demokratik ve devrimci Fransa tarafından yapılmamaktadır. Bu savaşı yapan — çarlık'ın müttefiki ve dostu — burjuva, gerici Fransa'dır. Pençesindeki av kaçmasın diye, sömürgelerdeki «kutsal hak» kı uğruna, zayıf ve yoksul haklara borç verdiği milyarları sâyesinde bütün âlemi sömürmek «hürriyet» i adına savaşan, «dünyanın baş tefecisi» Fransa. (Bu deyim benim değil, «Humanité» yazarlarından Lysis'in.)

Devrimci savaşları gerici savaşlardan seçip ayırmanın güç olduğunu da iddia etmeğe kalkmayın. Demin gösterdiğim bilimsel ölçütün (kriterin) yanısıra ister misiniz, size bir de son derece pratik, herkesin kavrayabileceği ikinci bir ölçüt vereyim?

İşte : Her önemli savaş uzun zamanda hazırlanır. Hazırlanan, devrimci bir savaşsa demokratlar ve sosyalistler böyle bir savaşta «millî savunma» dan yana olduklarını *önceden bildirmekten çekinmezler.* Ama hazırlanan gerici bir savaşsa, savaş açılmadan hiç bir sosyalist bu türden bir savaşta «milli savunma» dan yana olup olmayacağına *önceden karar vermez.*

Marx ve Engels 1848 ve 1859'da Alman halkını

Rusya'ya karşı savaşmağa çağırmaktan korkmamışlardır.

*Buna karşılık 1912'de Bâle'de sosyalistler, yaklaştığını gördükleri ve 1914'te de gerçekten ortaya çıkan savaşta «millî savunma» dan söz etmeğe cesaret edememişlerdir.*

Bizim partimiz İrlanda'nın İngiltere'ye, Fas, Cezayir ve Tunus'un Fransa'ya, Libya'nın İtalya'ya, Ukranya, İran ve Çin'in de Rusya'ya karşı girişecekleri savaşları sonsuz bir sempatiyle karşılayacağını açıkça ilân etmekten korkmaz.

Ya sosyal - şovenler? Ya «Merkez» ciler? Yarın örneğin Japonya ile Birleşik - Devletler arasında patlak verecek, yüz milyonlarca insanın hayatını tehdit eden ve hazırlığı da uzun yıllar gerektiren açıkça ve baştan başa emperyalist bir savaşta, «milli savunma» dan yana olacaklarını apaçık ve resmî şekilde ilân etmeğe cesaret edecekler mi? Etsinler bir! Yapamazlar, yaptıkları takdirde işçi yığınlarına alay konusu olup yuhalanacaklarını ve sosyalist partilerden hemen kovulacaklarını çok iyi bilirler ve ondan yapamazlar. Ve katakullileriyle, yalanlarıyla meseleleri bulandırmağa ve Fransız partisinin 1915 Kongresi'nde kabul ettiği «Saldırıya uğrayan her ürkenin kendini savunma hakkı vardır.» cinsinden safsatalarla işin içinden çıkmağa çabalarlar.

Sanki işin bütün can damarı, *ilk olarak kimin saldırdığı*'nı bilmek. Savaşın sebeplerinin, amaçlarının ve savaşı yöneten sınıfların önemi yok çünkü! Sağlam sosyalistlerin, örneğin 1796'da, devrimci Fransız askerleri İrlandalılarla kaynaşmağa başladığında, İngiltere'nin «millî savunma» hakkı olduğunu ileri sürmelerini akıl alabilir mi? Biliyoruz ki

Fransızlar tam bu sırada İngiltere'ye saldırdılar, hatta Fransız ordusu İrlanda'ya bir çıkarma yapmayı bile tasarladıydı. Gene sağlam sosyalistler, Rusya ile İngiltere örneğin yarın, Almanya'dan dayak yedikten sonra Hindistan, Çin, İran ve kendi 1789'larını yaratmak isteyen öteki devrimci Asya halkları tarafından saldırıya uğrasa, bu sömürgeci devletlere «millî savunma» hakkı tanıyabilirler mi?

İşte, Tolstoy'un düşüncelerini paylaştığımız şeklindeki sadece gülünç iddiaya cevabım. Bizim partimiz pasifizmi (barışçılık, her ne pahasına olursa olsun barış barışçılığı) olduğu kadar Tolstoy doktrinini de reddetmiştir...

Bunun bir ütopya, bir hayal olduğunu söyleyenlere de İngiliz, Fransız, vb. burjuvalarının kendileri gibi düşünmediklerini bildiririm. Çünkü burjuvalar, ihtilâlin sürekli ve önüne geçilmez gelişimini ve yakında şahlanacağını sezip görmemiş olsalardı herkesi, bu arada özellikle «barışçılar»ı hapsetmeğe, sonra cepheye yollamağa kalkmazlardı.

## DİN KONUSUNDAKİ TUTUMUMUZ

... Sosyal - demokratlardan «daha devrimci» ve «daha solda» görünmek hevesiyle, dinsizliği dine karşı bir savaş ilânı anlamında İşçi Partisinin programına açıkça sokmağa yeltenenleri Engels daima mahkûm etmiştir. 1874'te, Komün mültecilerinin, Londra'ya göçmüş blankistlerin ünlü manifestosunnaralı, çığlıklı dine karşı savaş bildirisini budala'dan (beyanname, bildirge) söz ederken, bunların lıkla nitelemektedir. Engels'e göre bu çeşitten bir savaş ilânı, dine karşı ilgiyi canlandırmanın, dolayısıyla da dinin ortadan kalkışını güçleştirmenin en iyi yoludur. İşçi Partisinin siyasî bir ödev gibi dine karşı savaş açmasının anarşistçe bir düşünceden başka bir şey olmadığını belirten Engels, blankistleri, ezilen halk kitlelerini dinin boyunduruğundan kurtaracak olan şeyin ancak ve ancak, geniş proletarya tabakalarının sosyal, bilinçli ve devrimci eylemde bulunmaları ve toplumcu eylemin gereklerini *uygulamaları* olduğunu anlamadıkları için kınamak-

tadır. 1877'de, Anti - Dühring'de, Dühring'in dine ve idealizme verdiği en küçük tâvizlere bile şiddetle saldıran Engels, gene aynı Dühring'in sosyalist toplumda dinin yasaklanması gerektiğine değin sözüm ona devrimci fikrine de kesinlikle karşı çıkmaktadır. Dine karşı bu çeşitten bir savaş açmak, Engels'e göre, «Bismarck'tan da fazla Bismark'çı olmak», yani Bismarck'ın din adamlarına karşı aptalca mücadelesini (ünlü *Kulturkampf*, «kültür savaşı», yani Bismarck'ın 1870'ten sonra bir «merkez» partisi olan Alman katolik Partisi'ne karşı polis baskınları, vb. yoluyla mücadelesi) tekrarlamak olur. Bismarck bu mücadeleyle, militan (savaşan, bir ideal uğruna savaşan) katoliklerin yürüttüğü papaz taraftarlığını daha da *pekiştirip sağlamlaştırmış* ve politik bölünmeler yerine dinsel ikilikleri ve bölünmeleri ön plana çıkarıp demokrat kitlelerin ve işçi sınıfının bazı tabakalarının dikkatini asıl görevlerden en yüzeysel (sathî) ve en burjuva yalancı bir papaz alehtarlığına çevirerek, gerçek kültür davasına zarar vermiştir. Aşırı devrimci gözükmeğe heveslenen Dühring'i, Bismarck'ın aptallığını bir başka biçimde tekralamakla suçlayan Engels, İşçi Partisinin dine karşı politik bir savaş macerasına atılmak yerine asıl işe, dinin zamanla ortadan kalkmasıyla sonuçlanacak olan, proletaryanın eğitimi ve örgütlenmesi işine sarılıp girişmesini ve bu yolda sabırla çalışmasını şart koşuyordu. Bu görüş, cizvitlerin Almanya'ya kabul edilip serbest bırakılmasını ve şu ya da bu dine karşı polisli mücadele tedbirlerinin toptan kaldırılmasını savunmuş olan Alman sosyal - demokrasisinin kanına işlemiştir. «Din, herkesin kendi özel işidir.» Erfurt programının (1891) bu ün-

lü maddesi, sosyal - demokrasinin siyasî taktiğini taçlandırmış olacaktır.

O günden bu yana bir görenek değeri kazanan bu taktik, marksizmin bu sefer ters yönde, oportünizm yönünde yeni bir deformasyonuna (tahrifine) yol açmıştır. Erfurt programının ana ilkeleri, biz sosyal - demokratların ve Partimizin dini herkesin özel işi *saymamızı*, bizim sosyal - demokrat ve Parti olarak dini özel iş saydığımız şeklinde yorumlanmağa başlanmıştır. Engels, bu oportünist görüşe karşı açık bir polemiğe girişmeksizin, 1890'dan itibaren olumlu ve kesin biçimde cephe alacaktır. Gerçekten de, bile, bile, ısrarla üzerinde durduğu bir bildiriyle Engels, sosyal - demokrasinin dini kendi açısından, marksizm ve İşçi Partisi açısından değil de *Devlet açısından* herkesin özel işi olarak gördüğünü belirtecektir.

Marx ve Engels'in din konusundaki görüş ve davranışlarının dış görünüşü işte budur. Marksizmi tersinden anlayanlar, düşünmesini bilmeyen ya da istemeyenler için bu görünüş, anlamsız, saçma çelişkiler, ve «tutarlı» dinsizlikten dini «hoş görmeğe» kadar uzanan, Tanrı'ya karşı devrim-m-mci savaşla dindar işçilere «hoş görünmek», onları ürkütmemek gibi korkakça bir istek arasında «ilkesiz, prensipsiz» sallantılar ve gidiş gelişlerle doludur.

Ama marksizmi ciddî şekilde kavrayabilen, marksizmin felsefî prensipleri ve uluslararası sosyal - demokrasinin deneyleri üzerinde durup düşünmeyi becerebilen herkes kolayca kavrayacaktır ki, marksizmin din konusundaki tutumu derinlemesine tutarlı ve Marx ve Engels tarafından iyiden iyiye düşünülüp tartılmış bir tutumdur. Hiç bir şey bil-

meyenlerle her şeyi bildiğini sananların, sallantı ve kararsızlık dedikleri, aslında diyalektik materyalizmin kaçınılmaz ve ilk, ve aralıksız bileşkesi, sonucudur. Marksizmin din konusunda görünürlerdeki «ılımlılık» ının, işçileri «ürkütmemek» hevesi gibi «taktik» endişelerden ileri geldiğini sanmak büyük bir hatadır. Tam tersine, marksizmin tıpkı genel politikası gibi bu alandaki tutumu da, felsefî prensiplerine bölünmez, kopmaz şekilde bağlıdır.

Marksizm, materyalizmdir. Bu sıfatla da, en az 18'inci yüzyıl materyalistleri ve Feuerbach materyalizmi kadar kesinlikle dine karşıdır. Bu, şüphe götürmez. Ama Marx ve Engels'in diyalektik materyalizmi, materyalist felsefenin sosyal bilimler ve tarih alanına uygulanmasında, Feuerbach'tan ve Fransız ansiklopedistlerinden de ileri gider. Dinle mücadele etmekle yükümlüyüz. Bu, bütün materyalizmin, ve tabiî marksizmin de, abc'sidir. Ama marksizm, abc ile yetinen bir materyalizm değildir, daha da ileri gider. Dinle mücadele etmesini *bilmek*, bunun için de imanın ve dinin kaynağını *materyalist yönden* açıklamak gerektiğini söyler marksizm. Dinle mücadeleyi, ideolojik soyut bir vaız olarak sınırlamamak, kafa şişirici bir ders şekline indirgememek, tam tersine bu mücadeleyi, dinin sosyal köklerini ortadan kaldıracak şekilde, sınıf hareketine bağlayıp somut bir eylem haline getirmek gerekir. Geniş yarı proletarya tabakalarında ve köylü kitlelerinde olduğu gibi şehir proletaryasının geri tabakalarında da niçin tutunabilmektedir din? İlerici burjuva sanır ki, halkın bilgisizliği ve cehaleti yüzünden. Öyleyse kahrolsun din, yaşasın dinsizlik, ve de ilk hedefimiz dinsizlik düşüncesini yaymak ve geliştirmek-

bir arkadaşlar, ileri! Marksist de der ki : Durun arkadaşlar, yanlış bu iş, çok yanlış. «Arı ve katıksız kültür için mücadele» fikrini dile getirir bu görüş, yüzeyseldir, dardır, geçersizdir. Böyle bir görüş dinin köklerini yeterince açıklamaz, materyalist değildir; idealisttir. Bugünkü kapitalist ülkelerde, dinin kökleri özellikle *toplumsaldır*. Dinin en derindeki köklerini halkın bilgisizliğinde falan değil, emekçi kitlelere yapılan sosyal baskıda, bu kitlelerin —emekçilere her gün, her saat savaşlar, depremler, su baskınları gibi olağanüstü olaylardan bin kere daha fazla acı çektiren— kapitalizmin kör kuvvetleri karşısında kendilerini hepten güçsüz görmelerinde aramalıdır. «Tanrıları, yaratan, korkudur.» Sermayenin kör —halk kitleleri tarafından ne yapacağı önceden kestirilemeyen ve proleteri, küçük patronu hayatlarının her anında durmadan tehdit eden, onlara en beklenmedik, en kazara, en apansız biçimde iflâs, yıkım ve felâket taşıyan, bir zanaatkârı bir günde bir dilenci, bir ev kadınını bir günde bir orospu haline getiren ve sonunda da açlıktan ölmeğe sürükleyen, kör evet. Sermaye'nin kör kuvveti karşısında duyulan korku : İşte dinin derin kökü. Materyalizmden sınıfta kalmak istemeyen, her şeyden önce ve her şeyden önemle, bu kökü göz önünde bulundurmalıdır. Halk kitleleri dinin bu *kök*'üne karşı, hangi kılığa bürünürse bürünsün *Sermayenin saltanatı*'na karşı bilinçli, sistemli, örgütlü ve tutarlı şekilde karşı çıkmayı öğrenmedikçe hiç bir halk dilinde kitap, hiç bir halk yayını (vulgarisation) kapitalizmin yıkıcı kör kuvvetlerine kölelenmiş, kapitalizmin zindanında serseme dönmüş kitlelerin bağrından bu din ihtiyacını söküp atamayacaktır.

Bu, dine karşı halk dilinde kitapların, halk yayınlarının faydasız veya zararlı olduğu anlamına gelmez tabiî. Anlatageldiklerimizden çıkan sonuç bambaşkadır. Sosyal - demokrasinin dinsizlik propagandasının, sömürücülere karşı sömürülen *kitlelerin* mücadelesini geliştirmek olan temel göreviyle *birlikte* yürütülmesi gerektiği çıkar bundan.

Diyalektik materyalizmin, yani Marx ve Engels'in felsefesinin temelleri üzerinde uzun uzadıya düşünmemiş bir kimse bu tezi anlayamaz (ya da, hiç değilse ilk bakışta anlayabilir). Ne demek? İdeolojik propagandayı, belirli fikirlerin yayılmasını, kültür ve ilerilik düşmanına karşı binlerce yıldır yapılan savaşı (yani dinle mücadeleyi) ekonomik ve politik alanda belirli hedeflere ulaşmak amacıyla yapılan bir mücadeleye bağlamak da ne demek?

Bu itiraz, marksizme karşı durmadan yapılan ve marksist diyalektiğin hiç mi hiç anlaşılmadığını gösteren itirazlardan biridir. Bu itirazı yapanların aklını bulandıran şey, yaşayan gerçekteki canlı çelişkidir, yani sözde ve uyduruk değil, diyalektik bir çelişme. Proletaryanın bazı tabakalarında yer etmiş dinsel inançların yıkılması demek olan teorik dinsizlik propagandasının gene bu tabakaların mücadelelerinin şartlarından, gelişiminden ve başarısından mutlak ve aşılmaz bir sınırla ayrıldığını sanmak, diyalektik bir yargılama tarzı değildir. Bu, olsa olsa, aslında görece (nispî) ve değişken bir sınırı mutlak bir engel haline getirmek ve yaşayan gerçeğe bölünmez şekilde bağlı olan bir şeyi zorla kökünden koparmak olur. Bir örnek alalım. Diyelim ki, belli bir bölgede yaşayan ve belli bir sanayi dalında çalışan işçilerden bir kısmı yeterince aydın

— ve tabiî dinsiz — sosyal - demokrat, bir kısmı da kırdan ve köylü kitlesinden hemen kopup gelme, Tanrı'ya inanan, kiliseye giden ve oradaki papazın, hatta orada bir Hıristiyan işçiler sendikası kurmak üzere olan bir papazın etkisine girmiş olsun. Ve diyelim ki, bu bölgedeki ekonomik mücadele bir greve yol açsın. Bu durumda bir marksist, grev hareketinin başarısını ilk plana almak ve bu mücadelede işçilerin dinsizler ve Hıristyanlar olarak ikiye bölünmesine kesinlikle karşı çıkmak, yani bu ikiliği ortadan kaldırmak için çırpınmak zorundadır. Çünkü bu şartlar içinde dinsizlik propagandası yersiz, hatta zararlıdır (...) Böyle bir anda ve bu şartlar içinde dinsizlik propagandası yapan kişi, işçilerin greve katılanlar ve katılmayanlar olarak ikiye bölünüşünü, Tanrı'ya inananlar ve inanmayanlar şeklinde ikiye bölünme gibi görmek ve göstermek isteyen papazların *ekmeğine yağ sürmüş* olur. Her ne pahasına olursa olsun Tanrı'ya karşı savaş isteyen anarşist (zaten bütün anarşistlerin *gerçekte* burjuvaziye yardım ettikleri gibi) aslında papazlara ve burjuvaziye yardım etmiş olur. Marksist ise bir materyalist olarak dine karşıdır. Ama bir diyaletik materyalist olarak, dinle mücadeleyi soyut, teorik ve kendi kendini hiç bir zaman aşamayan kalıplaşmış bir propaganda şeklinde değil, alabildiğine somut ve elle tutulur biçimde, halk kitlelerini en iyi ve kısa yoldan eğitecek biçimde, yani *o anki* mücadelenin şartlarına uygun yürütecektir. Gerçek durumu göz önüne almak zorundadır marksist, anarşizmle oportünizm arasındaki (görece, değişken, kaypak ama gerçekte var olan) sınırı daima sezip görebilmeli ve anarşistin soyut, sözde ve boş «devrimcilik» ine kapılmadığı gibi, — dinle mücadeleden çekinerek bu alanda

kendine düşen görevi unutan, giderek Tanrı'ya inancı olağan karşılayan, sınıf çatışmasının çıkarlarına uygun olarak değil de, «Yaşamak ve herkesi istediği gibi yaşamağa koyvermek» deyip, işçileri ürkütmemek, kaçırmamak, tedirgin etmemek gibi sefil ve soysuzlara yaraşır bir hesaplılıkla devranan — küçük burjuvanın ya da liberal aydının oportünizmine ve ikiyüzlülüğüne de düşmemelidir.

Sosyal - demokrasinin din konusundaki tutumuna değgin bütün tikel (tek tek) meseleleri, işte bu açıdan çözmek gerekir. Bir papazın sosyal - demokrat Partiye üye olup olmayacağı, örneğin, sık sık sorulmaktadır. Bu soruya da genellikle, hiç bir ihtiyat kaydı konulmaksızın ve Avrupalı sosyal - demokrat partilerin deneyine dayanarak, evet cevabı verilmektedir. Unutulmaktadır ki, Avrupalı partilerin deneyi sadece marksizmin işçi hareketince uygulanmasından değil aynı zamanda Batı'ya özgü ve Rusya'da bulunmayan (ilerde açıklayacağız bu noktayı) birtakım tarihsel şartlardan doğup oluşmuştur, öyle ki burda bugün bu soruya kesinlikle evet cevabı vermek yanlıştır. Papazlar bizde hiç bir vakit ve şartlar ne olursa olsun, sosyal - demokrat Partiye üye olamazlar demek istemiyorum : Şartlar ne olursa olsun ve her vakit olabilir düşüncesine karşı çıkıyorum. Bir papaz bize, ortak politik çalışmaya katılmak üzere gelir ve partinin programına karşı çıkmaksızın Parti içindeki görevini bilinçle yerine getirirse, onu sosyal - demokrasinin saflarına kabul etmemek için hiç bir sebep yoktur. Çünkü bu durumda, bizim programımızın prensipleri ve ruhuyla söz konusu papazın dinsel inançları arasındaki uyuşmazlık, çelişme ve çatışma o papazın yalnız kendini

ilgilendiren bir çelişme ve çatışma, onun kendi kendisiyle uyuşmazlığı olarak kalabilir ve çünkü siyasî bir örgüt olan bir partinin görevleri arasında, üyelerinin özel inanç ve kanılarıyla parti programı arasında uyuşmazlık olup olmadığını anlamak üzere insanları sınavdan geçirmek gibi bir ödev yoktur. Ama sözünü ettiğimiz papazın Avrupa'da bile az rastlanan bir şık meydana getireceği de apaçıktır. Hele Rusya'da büsbütün. Ve örneğin bir papaz, sosyal - demokrat Partiye girip, tek ve belli başlı iş olarak, dinsel inanç ve görüşlerin Parti içinde aktif propagandasını yaparsa, bir an bile duraksamadan Partiden sözünü ettiğimiz papazın Avrupa'da bile az rastlanan atılır. Tanrı'ya inanan işçileri, sosyal - demokrat Partiye değil kabul etmek, gerekirse davul zurnayla çağırıp almak zorundayız ve onların dinsel inançlarına karşı en küçük bir hareket ve imânın kesinlikle karşısındayız, ama, onları alırken de programımızın ruhuna uygun şekilde eğitmek için alıyoruz, bizimle programımız hakkında ve parti içinde mücadele etsinler diye değil. Parti *içinde* fikir hürriyetine yer veriyoruz biz, ama gruplaşma hürriyetiyle belirlenmiş sınırlar içinde yer veriyoruz, yani Partinin çoğunluğu tarafından reddedilmiş fikirlerin aktif savunurlarıyla kol kola yürümek meraklısı değiliz.

Bir başka örnek verelim. «Benim dinim, sosyalizmdir.» diyen ve bu görüşe uygun fikirleri yayan sosyal - demokrat Parti üyelerini aynı şekilde kınayıp mahkûm edebilir miyiz? Hayır. Bu tavrın marksizmden (ve giderek de sosyalizmden) ayrılış olduğu apaçıktır, ama bu türlü bir ayrılış, şartlara göre ayrı bir önem kazanır. İşçi kitlesi karşısında söz

alan kimsenin ya da bir ajitatörün derdini, daha iyi anlatmak ve fikirlerini kitleye bu kitlenin alışık olduğu terimlerle aşılamak ve güçlendirmek istemesi başka şeydir, bir yazarın çıkıp da «Tanrı'nın inşası» ndan ya da (bizim Lunaçarski ve kumpanyasının verdiği anlamda) Tanrı mimarlarının sosyalizminden söz açmak başka şey. Parti birinci şıkkı, ajitasyon hürriyetinden yersiz bir taşma, bir kendini bilmezlik örneği olarak karşılayıp mahkûm edebilir ama ikinci şıkkı, kesin ve zorunlu şekilde mahkûm etmelidir. «Sosyalizm, bir dindir.» tezi, bazılarının gözünde bir «dinden sosyalizme geçiş» şekli olabilir ama unutulmamalıdır ki bazılarının gözünde de bir «sosyalizmden dine geçiş» şeklidir.

Şimdi de Batı'da, «Din herkesin kendi özel işidir.» tezinin oportünist yorumuna yol açan şartların incelenmesine geçelim. Hiç şüphe yok ki burada genel sebeplerin, işçi hareketinin temel çıkarlarını bir anlık avantajlara kurban etme gibi genellikle oportunizmi doğuran sebeplerin etkisi vardır. Proletaryanın Partisi, *Devlet*'in dini herkesin kendi özel meselesi olarak görmesini ister ama bunu istedim diye de, halkın afyonu demek olan dinsel inançlarla mücadeleyi gene «herkesin özel işi» dir deyip bırakmaz. Oysa oportünistler, *sosyal - demokrat Partinin dini özel bir iş gibi gördüğüne ortalığı inandırmak için* meseleyi deforme (tahrif) etmişlerdir!

Bu pek rastlanan oportünist deformasyondan (ki bu mesele din konusunda Duma'daki temsilcilerimizin açtığı tartışmalar sırasında gürültüye getirilmiştir) gayrı bir de özel tarihsel şartların doğurduğu ve Avrupalı sosyal - demokratların din meselesi karşısında... nasıl söylemeli... biraz fazla ilgisiz-

liğine yol açan bir durum var. Bu şartlar iki cinstir. İlk olarak, dinle mücadele devrimci burjuva demokrasisi tarafından ortaçağ düzenine ve feodalizme karşı girişilen saldırılar ve yapılan ihtilâller sırasında, büyük çapta yerine getirilmiştir. Fransa'da olduğu gibi Almanya'da, sosyalizmden çok önce başlamış (Feuerbach ve ansiklopedistlerle) bir dinle mücadele geleneği vardır, ve bu mücadeleyi başlatanlar burjuvalar olmuştur. Ama Rusya'da, bizim demokratik burjuva ihtilâlimizin şartları düşünülürsa, bu görev de işçi sınıfına yüklenmektedir. (...)

Öte yandan, burjuvazinin dine karşı savaşı Avrupa'da, bu savaşın anarşizm tarafından, marksistlerin çoktandır bıkıp usanmadan açıkladıkları gibi, aslında burjuva dünya görüşünden kaynaklanan ve anarşistlerin burjuvaziye karşı bütün öfkeli saldırılarına rağmen burjuva karakteri su götürmez olan bir başka tahrif'ine yol açmıştır. Latin ülkelerinin anarşist ve blankistleri, Almanya'da Most (Dühring'in yetiştirmesidir) ve kumpanyası, Avusturya'da 1880 anarşistleri bu dinle mücadeleyi *sonuna kadar* götürmüşlerdir. Ve bugün Avrupalı sosyal - demokratların, anarşistlerin geçmişteki azgınlığına karşılık susmalarına şaşmamak gerekir. Bu, hatta meşru sayılabilir. Ama bizler Rus sosyal - demokratları olarak, Batı'nın özel tarihsel şartlarını gözden ırak tutmamalıyız.

İkinci olarak, gene Batı'da, ulusal burjuva ihtilâllerinden sonra, yani az çok tam bir vicdan ve bilinç hürriyetinin kurulup yerleşmesinden *sonra*, dine karşı demokratik mücadele meselesi burjuva demokrasisinin sosyalizme karşı mücadelesi tarafın-

dan ikinci plana atılacaktı. Öyle ki, burjuva hükümetler papaz taraftarlığına karşı bir sözüm ona «haçlı seferi» organize ederek, halk kitlelerinni dikkatini *mahsus* sosyalizmden döndürmek istiyorlardı. Nitekim, Almanya'da *Kulturkampf* ve Fransa'da cumhuriyetçi burjuvaların papazlara karşı mücadelesi bunun örnekleridir. İşte Batı'da, sosyal - demokratların dinle mücadele konusunda bugünkü «İlgisizlik» ve «isteksizlik» lerine yol açan, işçi kitlelerinin dikkatini sosyalizmden döndürme aracı olarak kullanılmış bu burjuva antiklerikalizmi (papaz aleyhtarlığı) olmuştur. Bu durum anlaşılır bir durumdur, meşrudur, çünkü burjuvaların ve Bismarck'ın papaz aleyhtarlığına karşı sosyal - demokratlar dinle mücadeleyi, sosyalizm için mücadeleye *bağlamak* gereğini duymuşlardır.

Rusya'da şartlar bambaşkadır. Bizim demokratik burjuva ihtilâlimizin başını çeken, proletaryadır. Ve onun Partisi de, bütün ortaçağ geleneklerine, bu arada eski resmî dine ve onu yenileme ya da yeniden yerleştirme teşebbüslerine karşı mücadelede, ideolojik şef rolünü oynamalıdır. İşte bunun içindir ki, Engels'in — İşçi Partisinin *Devlet*'ten, dinin özel bir iş olarak ilânını talebi yerine, dinin sosyal - demokratlar ve sosyal - demokrat Parti için de bir özel vicdan meselesi olduğunu ilân etmesini isteyen — Alman sosyal - demokratlarını nasıl kınadığı hatırlanırsa, Rus oportünistlerinin bu deformasyonunu *yüz kere* daha şiddetle mahkûm etmiş olacağını kavramak kolaylaşır. (...)

*Mayıs 1909*

## DEVLET ÜZERİNE

*11 Temmuz 1919'da Sverdlov Üniversitesinde verilen konferanstan*

... Bu meseleyi en bilimsel şekilde inceleyebilmek için, Devlet'in köklerini ve evrimini kısaca gözden geçireceğiz. Bir sosyal bilim meselesinde, çatışan fikirlerin çeşitliliği ve detayların çokluğu arasında kaybolmamak ve probleme en doğru şekilde yanaşıp çözebilmek için en güvenli metot, yanı bi limsel bir incelemenin en önemli şartı, söz konusu meselenin tarih içindeki temel gelişimini göz önüne almaktır. Bir başka deyişle, o meselenin ve olayın tarih içinde nasıl oluşup meydana geldiğini, tarihsel gelişiminin belli başlı aşamalarını (safhalarını) bilmek ve olayın işte bu açıdan, bu gelişim açısından bugün ne olduğuna bakmak gerekir.

Devlet meselesiyle ilgili olarak, Engels'in yazdığı *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devlet'in Kökü* adlı kitabı okuyacağınızı umarım. İçindeki her satıra

güvenebileceğiniz, tarihsel ve politik açıdan son derece zengin bir belge hazinesine dayanan ve modern sosyalizmin ana kitaplarından biridir bu. (.....) Kitap, Devlet'in doğuşunu tarih açısından çizmekle başlar.

Bütün öteki meseleleri olduğu gibi (söz gelimi, kapitalizmin doğuşu, insanın insan tarafından sömürülmesi, sosyalizmin doğuşu ve onu doğuran şartlar gibi) bu meseleyi de ciddî olarak ve güvenle inceleyebilmek için, her şeyden önce tarihsel gelişimine bir göz atmak gerekir. Ve bu açıdan, burada dikkatimizi çevirmemiz gereken nokta, Devlet'in her zaman var olmadığıdır. Bir zamanlar Devlet yoktu. Devlet, toplumun sınıflara bölündüğü sırada ve yerde doğmuştur. İnsanın insan tarafından sömürülmesinin ve toplumun, esirler ve esir sahipleri olarak, sınıflara bölünmesinin ilk şeklinden önce yeryüzünde ataerkil, yani pederşâhî, yani atanın gücünden kaynak alan aile ya da (Latincede ortak atalardan türemiş, akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı insanlar topluluğu anlamına *ctanale*, yani klan vardı. Ve bugün de bazı ilkel halklarda bu eski çağların kalıntılarına rastlamak mümkündür. Bu ilkel kültürü konu olarak alan herhangi bir kitabı karıştıracak olursanız, toplumun köle sahipleri ve köleler diye ikiye bölünmediği gibi çağı belgeleyen sayısız anı, işaret ve tasvirle karşılaşırsınız. Sonradan da karşınıza, sistemli şekilde cebir metodları kullanan ve insanları bu cebir yollarıyla yöneten bir alet çıkar. Devlet dedikleri, işte bu alettir.

İnsanların küçük klan'lar halinde yaşadığı, tarihsel gelişimin ilk basamaklarında emekliliği, handiyse vahşilikle sınır sınıra olan ilkel toplumda, bu-

günkü uygar insanlığın bin yıllarla ayrıldığı o çağlarda, Devlet'ten iz ve eser yoktur. Bu toplumda, kalan yaşlılarının ve büyüklerinin iktidar ve gücünü, otoritesini, onlara beslenen saygıyı ve onlarla süren gelenek ve görenekleri buluyoruz. (...)

Dinsel doktrinleri, yapmacıkları, felsefe sistemlerini, burjuva bilginlerinin fikirlerini bir yana bırakıp da işlerin gerçeğine nüfuz etmeğe yönelecek olursak, Devlet'in toplum tarafından yaratılmış bu hükümet etme, yönetme aleti olduğunu edebilmek için de (...) bir baskı aletine (...) ihtiyacı olan birtakım insanların ortaya çıkışıyla var olmuştur Devlet.

Ama Devlet'in var olmadığı, toplumsal ilişkilerin ve hatta toplumun, toplum hayatındaki disiplinin ve çalışma düzeninin köklü alışkılara ve geleneklere, klan büyüklerine ya da o vakitler durumları erkeklerinkine eşit olmakla kalmayıp bazan onlardan da üstün olan kadınlara beslenen saygıya ve itaat duygusuna dayanan, işleri yönetmek için de birtakım insanların uzmanlaşmadığı bir çağ yaşanmıştır. Tarih bize gösteriyor ki Devlet (...) toplumun sınıflara bölündüğü, yani bir kısım insanların başka bir kısım insanların emek ürünlerini kendilerine mal edip özünlediği, yani bir kısım insanların başka bir kısım insanları sömürdüğü sırada ve yerde ortaya çıkmıştır.

Toplumun bu sınıflara bölünüşü, bizim için, tarihsel akışın en esaslı olayıdır. Binyıllar boyunca, istisnasız bütün ülkelerde rastladığımız bütün insan toplumlarının evrimi bizle hep aynı gelişimin mantığını, şaşmazlığını, düzenliliğini ve genel kanununu göstermektedir : Önce ataerkil, ilkel, aristokrasi

(soylular sınıfı)'si olmayan bir toplumun yerine kölelik üzerine kurulu köleci bir toplum gelmiştir. Bugünkü bütün uygar Avrupa bu yoldan yürümüştür, iki bin yıl önce Avrupa'da baştan başa kölelik düzeni saltanat sürmekteydi. Dünyanın öbür taraflarındaki halkların büyük çoğunluğu için de aynı gelişim söz konusudur. Bugün bile az evrilmiş bazı halklarda, kölelik düzeninin izleri sürüp gelmektedir ve hatta örneğin Afrika'da, bu düzene bağlı bazı kurumlara bile rastlamak mümkündür. Köle sahipleri ve köleler işte ilk büyük sınıf ayırımı. Bütün üretim araçları, yani toprak, kaba ve ilkel de olsa her türlü aletler ve tabiî alet gibi kullanılan insanlar, birincilerin elindeydi ve adları, köle sahibi idi bunların. Ötekiler, ikinciler ise, birincilerin yararına çalışan kölelerdi.

Bu toplum biçimini, tarihin akışı içinde, adına derebeylik dediğimiz bir baska toplum biçimi izleyecektir. Ülkelerin büyük çoğunluğunda, kölelik düzeninin gelişimi derebeylik düzenini doğurmuştur. Feodal toprak ağaları, feodal toprak beyleri ve derebeylerine bağlı köylüler : İşte bu toplumun temel bölünüşü budur. İnsanlar arasındaki ilişkilerin biçimi artık değişmiştir. Köle sahipleri köleleri, malları olarak, yani mülklerinin bir parçası olarak kabul ediyorlardı ve kölelik düzeninin kanunu diyordu ki, köle tamamıyla sahibine ait olan bir eşyadır. Derebeylik düzenindeyse, serf köylü gerçi gene bağımlıydı ve sınıf baskısı altındaydı ama, derebeyinin köylüyü bir eşya gibi tasarruf etmek, kullanmak, ona sahip olmak hakkı artık yoktu. Derebeyi sadece köylünün emeğinin ürünlerini kendine mal etme, yani özünleme ve köylüyü belirli bir takım yükümleri (vecibe) yerine getirmesi için zorlama hakkına

sahipti. Aslında hepiniz bilirsiniz ki, pratik açıdan ele alınınca serf'lik, özellikle uzun zaman saltanat sürdüğü ve en hoyrat ve en kaba biçimlere büründüğü memleketimizde, kölelikten farksızdır.

Sonradan, ticaret gelişip bir dünya pazarı yavaş yavaş kurulmaya başladıkça, paranın dolaşımı yaygınlaşıp geliştikçe, feodal toplumda yeni bir sınıf, kapitalistlerin sınıfı belirdi. Sermayenin gücü, emtia mübadelesinden ve paranın gücünden doğmuştur. 18'inci yüzyıl boyunca, daha doğrusu 18'inci yüzyılın sonlarından başlayarak ve bütün 19'uncu yüzyıl boyunca, dünyanın her yerinde ihtilâller patlak verecektir. Derebeylik, Batı Avrupa'nın bütün ülkelerinde yıkılacaktır. Rusya'da bu yıkılış, öteki ülkelere göre daha geç gerçekleşmiştir. Rusya'da, 1861'de bir dönüşüm olmuş ve eski toplum biçiminin yerine bir başka toplum biçimi yerleşmiştir. Bu yeni toplumda, serf'liğin kalıntı ve izleri sürmekle birlikte, esas sınıf ayırımı bir başka biçime bürünmüştür.

Sermayeyi ellerinde tutanlar, toprak sahipleri ve fabrika patronları bütün kapitalist ülkelerde, nüfusun çok küçük bir azınlığını meydana getirmelerine karşılık, milletin bütün emeğini buyruklarında tutarlar ve bu sayede bütün emekçiler kitlesini kukla gibi oynatır, baskı altına alır ve sömürürler. Büyük çoğunluğu proleter'lerden, ücretli işçilerden meydana gelen bu emekçi kitlesi, geçinebilmek için kol kuvvetini, emek gücünü satmak zorundadır. Kapitalizme geçişle birlikte, serflik zamanında zaten cesaretini yitirmiş ve bozguna uğrayıp dağılmış olan köylülerin ezici çoğunluğu proleter'e dönüşürken küçük bir kısmı da, ötekileri sömürmek yoluyla zenginleşerek, toprak burjuvazisini meydana getirir.

Toplumun köleliğin ilkel biçimlerinden serfliğe, sonra da kapitalizme geçişi demek olan bu temel noktayı hiç bir zaman unutmamalısınız. Çünkü ancak bu temel noktayı göz önünde tutmakla ve bütün politik doktrinleri bu ana çerçeve içine yerleştirmekle, bu doktrinlerin aslında ne demek istediklerini doğru dürüst anlayıp değerlendirebilirsiniz. İnsanlık tarihinin bu büyük dönemlerinin her biri — kölelik, serflik, kapitalizm — yüzyılları kaplamaktadır ve gene her biri, sayısız doktrinler, fikirler, politik ihtilâller ve siyasî biçimlerle doludur. Öyle ki, toplumun sınıflara bölünmesi ve sınıf egemenliği biçimlerinin değişip dönüşmesi esas olarak alınmadıkça ve bütün sosyal, ekonomik, politik, manevî ve dinsel meselelerle bu esas açısından değerlendirilip irdelenmedikçe, bu şaşırtıcı ve sersemletici — ve sırası gelmişken söyleyelim ki, her şeyden önce burjuva politika adamlarının, burjuva filozof ve bilginlerinin siyasî teorileriyle —, karışık ve bol çeşitli doktrinler yığınının içinden çıkmağa imkân yoktur.

İşte Devlet'e, temeldeki bu sınıf ayırımı açısından bakacak olursanız göreceksiniz ki, toplumun sınıflara bölünmesinden önce Devlet yoktur. Ama toplumun sınıflara ayırımı ufukta görünüp gittikçe daha belirgin hâl aldıkça Devlet de yavaş yavaş doğmuş ve gittikçe sağlamlaşıp oturmuştur. İnsanlık tarihinde yüzlerce ülke köleliği, serfliği ve kapitalizmi yaşamıştır ve bugün de yaşamaktadır. Bu ülkelerin her birinde, bütün politik olgulara ve insanlık tarihinin gelişimine iç içe bağlı bütün ihtimallere rağmen, kölelikten serfliğe ve kapitalizme geçişte ve bugün kapitalizme karşı girişilen evrensel uğraşta

hep, hep Devlet'i bulacaksınız karşınızda. Tarih boyunca Devlet, toplumun yapısından fışkıran ve yalnız, ya da hemen hemen yalnız ama özellikle yönetmek, idare ve hükümet etmekle uğraşan insanların meydana getirdiği bir aygıt, bir cihaz olmuştur. (...)

Toplum sınıflara ayrılmadan önce, yani insanların ilkel şartlar içinde çalıştığı, insanlar arasında daha büyük bir eşitliğin hüküm sürdüğü ve emeğin üreticiliğinin henüz pek düşük olduğu, yani sözün kısası, ilkel insanın varlığını sürdürebilmek için gerekli şeyleri zoru zoruna sağlayabildiği çağlarda, topluma hâkim ve onu yönetmekle yükümlü bir insan topluluğuna ihtiyaç yoktu, böyle bir insan topluluğu olmadı nitekim. Ama toplumun sınıflara ilk bölünüşü, yani kölelik düzeni belirince ve en ağır tarım işlerinde tükeninceye dek çalıştırılan bir sınıf insanlar fazladan bir ürün yaratıp kölelerin sefil varlığı için gerekli sayılmayan bu fazlalık köle sahipleri tarafından mal edilmeğe başlayınca, bu köle sahipleri sınıfının varlığı sağlamlaşıp pekişmiş ve güven altına girmiş olacaktır.

Ve köleci Devlet doğdu. Köle sahiplerine bütün kölelerin baş eğmesini, itaat etmesini sağlayan bir aygıttı bu. O vakitler toplum da Devlet de, bugünküne göre çok daha sınırlı ve dardı, çok daha küçük boyutluydu, elindeki ulaşım imkânları bugünkülerle karşılaştırma kabul etmez biçimde ilkeldi. Çağdaş haberleşme araçlarından eser yoktu ortada. Dağlar, ırmak ve denizler, şimdiye göre çok daha büyük ve çok daha aşılmaz birer engeldi, ve bir Devlet'in coğrafî sınırları da tabiî çok daha kısıtlıydı. Yani, teknik bakımdan yetkinlikten zaten yoksun olan Devlet aygıtı, aksiyon alanı pek dar bir Dev

let'e hizmet ediyordu (...) Sınıflar olmadığı sürece, bu aygıt da olmamıştı. Ama sınıfların doğması ve sınıf ayrılığının belirip kesinleşmesinden sonra her zaman ve her yerde Devlet denilen «nev'i şahsına münhasır», türel bir kurum görüyoruz. Devlet'in büründüğü biçimler son derece çeşitli olmuştur. Kölelik çağında, eski Yunan ve Roma gibi zamanın en ileri, en kültürlü, en uygar ikisi de kölelik düzeni üzerine oturtulmuş ülkelerinde bile çeşitli Devlet biçimleriyle karşılaşıyoruz. Daha o zaman bile, bu ülkelerde, bazen yan yana ve iç içe, bazen de ard arda, monarşi, cumhuriyet, aristokrasi ve demokrasiyi buluyoruz. Monarşi, bir tek kişinin iktidarı demektir, cumhuriyetteyse bütün iktidar seçimlere dayanır. Aristokrasi, nispeten *sınırlı* bir azınlığın iktidarı demektir, demokrasiyse halkın iktidarı (eski Yunancada, yani Grekçede demokrasi sözü, halk yönetimi anlamına gelir). Bütün bu farklar kölelik çağında ortaya çıkmıştır. Ama bütün bu farklara rağmen Devlet, ister kralcı ya da cumhuriyetçi, isterse aristokratik ya da demokratik olsun, her şeyden önce köleci bir Devlet'ti.

Bütün eski tarih kitapları ve bu konuya el atan bütün yazı ve konferanslar size, kralcı ve cumhuriyetçi Devletler arasındaki mücadeleden dem vuracaklardır; ama bu arada aslolan, kölelerin insan sayılmayışı, insan yerine konulmayışıdır. Yurttaş sayılmayışı demiyorum, dikkat edin, insan sayılmayışı diyorum. Roma hukukuna göre, köleler birer eşyadır. Bireyin (ferdin) güvenliğini sağlayan kanunları bırakalım bir yana, cinayeti cezalandıran kanunlar, öldürülen bir köleyse yürürlüğe girmezdi. Tüm kanunlar, yalnız ve yalnız, köle sahiplerini savunmak

için yapılmıştı ve bütün medenî haklardan sadece köle sahipleri yararlanırlardı. Krallık olsun cumhuriyet olsun, köleci bir krallık ya da köleci bir cumhuriyetti bu. Köle sahiplerinin her şeye hakkı vardı, kölelerse kanun gözünde birer eşyadan ibaret oldukları için, onlara karşı her türlü şiddet «kanunî» idi, bir kölenin öldürülmesi cinayet sayılmıyordu örneğin, bir köle öldürmekle bir bardak kırmak arasında uzun boylu fark yoktu. Köleci cumhuriyetlerse, iç örgütleri bakımından biribirlerinden ayrılıyorlardı : Aristokratik cumhuriyetler vardı, demokratik cumhuriyetler. Aristokratik bir cumhuriyette, küçük bir imtiyazlılar azınlığı seçimlere katılıyordu; demokratik cumhuriyetteyse herkes katılıyordu seçimlere, herkes yani bütün köle sahipleri, ama köleler hayır. Bu esas durumu gözden kaçırmamak gerekir, çünkü Devlet meselesini aydınlatan ve Devletin öz yapısını ortaya koyan, bu durumdur.

Devlet, (...) bir makinedir. Çeşitli biçimlere bürünür bu makine.. Köleci Devlet'te monarşiyle aristokratik cumhuriyetle, hatta demokratik cumhuriyetle karşılaşırız dedik ama, gerçekte, yönetim biçiminin son derece değişik oluşuna karşılık, işin özünün değişmediğini de söyledik, yani adı ne olursa olsun köleci rejimlerde köleler, hiç bir hakka sahip olmayan ve sadece ezilen bir sınıftır ve insan yerine bile konmazlar. Feodal Devlet'teki serflerin durumu da aynıdır.

Sömürüm biçimlerinde ortaya çıkan değişiklik, köleci Devlet'i feodal Devlet'e dönüştürdü. Büyük önemi vardı bu olayın. Köleci toplumda, kölenin hiç bir hakkı yoktur, bir insan varlığı olarak bile kabul edilmez. Feodal toplumda, köylü toprağa bağlanmıştır. Serfliğe belli başlı karakterini veren şey,

köylü kitlesinin (o zaman şehirlerin nüfusu çok az olduğundan köylüler çoğunluktaydı) yurtluğa bağlanmış oluşudur. Serf, derebeyinin verdiği arazide belli günler kendi adına çalışabilir, geri kalan zaman boyunca da efendisi için çalışır. Toplum gene bir sınıf toplumudur, bir sınıfın bir başka sınıfı sömürmesine dayanır. Derebeyleri bütün hakiara sahiptir, köylülerinse hiç bir hakkı yoktur. İşiere pratik açıdan bakıldığında, köylülerin durumunun, kölelerin köleci toplumdaki durumlarından pek de farklı olmadığı görülür. Ama gene de köylülerin kurtuluşu için daha geniş bir ufuk açılıyordu, çünkü serf artık hiç değilse teoride, derebeyinin malı, mülkünün bir parçası değildi. Zamanının bir bölümünü kendi toprak parçasında, kendisi için çalışarak geçirebilirdi. Hani denebilir ki serf, belli bir dereceye kadar, kendi kendine ait olabilirdi artık. Ve derebeylik düzeni, ticarî ilişkilerin ve mübadelelerin gelişimine daha da büyük imkân tanıdığından, köylünün kurtuluş sınırları gittikçe genişliyordu. Feodal toplum, köleci topluma göre daima daha karmaşık ve daha girift olmuştur. Bu toplumda pek önemli bir ticarî ve sınaî unsur vardı ki daha o zamandan kapitalizmi hazırlıyordu. Ortaçağda hâkim olan, serfliktir, derebeylik düzenidir, ağalık düzenidir. Ve bu rejimde de Devlet biçimleri çeşitli ve değişiktir. Bu rejimde de krallık ve, çok daha az net bir karakter taşımasına rağmen, cumhuriyet vardır. Ama aslında hâkim sınıf, feodal beylerin sınıfıdır.. Ve serf köylü, bütün siyasî haklardan yoksun durumdadır.

Kölelik düzeninde olduğu gibi serflikte de, küçük bir azınlığın insanların ezici çoğunluğuna hük-

metmesi ancak baskı, zorlama ve şiddet yoluyla mümkündür.. Bütün insanlık tarihi, baskı altında olan sınıfların baskı yapanları devirmek için giriştikleri mücadelelerle doludur. Köleliğin tarihi boyunca kölelerin verdiği kurtuluş savaşları, yıllar ve yıllar tutar. Nitekim, Almanya'nın kapitalizmin boyunduruğuna karşı gerçekten mücadele eden tek partisi bugün kendisine «spartakist» adını vermiştir. Çünkü bundan handiyse iki bin yıl önce yapılan ve insanlık tarihinin yazdığı en büyük köle isyanlarından biri olan mücadelenin belli başlı kahramanı Spartaküs idi. Kölelik düzeni üzerine kurulu ve yıkılmaz görünen Roma imparatorluğu, uzun yıllar süresince, Spartaküs'ün yönetiminde büyük bir ordu halinde örgütlenen ve silâhlanan kölelerin isyanıyla ta kökünden sarsılmıştır. Sonunda yenildiler, yakalandılar ve köle sahipleri tarafından işkencelere uğratıldılar. Ama bu türlü savaşların sonu gelmedi. Sınıflı toplumun tüm tarihi buna benzer iç savaşlarla doludur. Size biraz önce, kölelik çağında, bu türlü iç savaşların en önemlisini seçip anlattım. Ama derebeylik düzenindeki köylü baş kaldırmaları, köylü isyanları da sürekli olmuştur. Örneğin Almanya'da, derebeyler sınıfıyla serfler sınıfı arasındaki mücadele ortaçağda büyük ölçüde genişleyip köylülerle feodaller arasında gerçek bir iç savaş şekline girmişti. Ve hiç şüphesiz Rusya'da da, köylülerin feodal toprak ağalarına karşı baş kaldırmalarını hepiniz bilirsiniz.

Egemenliğini sürdürmek ve iktidarını korumak için feodal, büyük sayıda insanı toplayıp belirli kanunlar ve kurallarla kendisine boyun eğdirecek bir aygıta sahip olmalıydı. Aslında bütün bu kanun ve

kuralların tek temeli vardır: Derebeyinin serf üzerindeki iktidarını sürdürmek. İşte feodal Devlet de bunu yapmıştır. Derebeyliğin günümüze değin yaşadığı Rusya'da veya çok geri kalmış Asyalı ülkelerde, bütün öteki memleketlerde olduğu gibi, biçim bakımından ister cumhuriyetçi ister kralcı gözüksün, feodal Devlet'in bu durumu değişmemiştir. Kralcı Devlet, bir tek kişinin iktidarını tanır. Cumhuriyetçi Devletse, toplumun yönetimine feodalite temsilcilerinin daha geniş çapta katılmasını kabul eder. Serflik üzerine kurulu toplumdaki sınıf ayırımı, ezici çoğunluğun, yani serf köylülerin bir avuç azınlığa, yani toprağa sahip çıkmış feodal beylere kesin bağımlılığını sağlamıştır.

Ticaretin ilerlemesi, mübadelelerin gelişimi yeni bir sınıfın oluşumuna, kapitalistler sınıfının doğuşuna yol açmıştır. Sermaye ilk olarak ortaçağda, dünya ticareti özellikle Amerika bulunduktan sonra büyük bir atılım içinde birdenbire geliştiğinde, değerli madenlerin miktarı artıp da altın ve gümüş bir mübadele aracı haline geldiğinde ve paranın dolaşımı büyük servetlerin aynı kişilerin elinde birikimini sağladığında meydana çıkmıştır. Altın da, gümüş de bütün dünyaca servet kaynağı diye biliniyordu. Yeni bir sınıfın, sermaye temsilcilerinin gücü artarken, feodal sınıfın ekonomik gücü iyiden iyiye eksilmeğe başlayacaktır. Toplumun yeni bir biçimde düzenlenişi, köle sahipleri ve köleler şeklindeki ikiliği ortadan kaldırarak bütün yurttaşları kanun karşısında ve ellerindeki sermayeden bağımsız olarak eşit kıldı. Toprak sahibi ile çalışmak için kol gücünden başka hiç bir şeyi bulunmayan yoksul, prensip olarak, kanun karşısında eşit duruma geldiler (...)

Bu konuda daha fazla duramayacağım. Partinin programını incelediğiniz vakit bu meseleyle gene karşılaşacaksınız, kapitalist toplumun ana karakterleri orada anlatılmaktadır. Bu toplum eski rejime, yani derebeylik rejimine karşı, hürriyet parolasıyla ayaklanıp çıkmıştır. Ama burada söz konusu olan hürriyet, mal sahibi olanların hürriyetidir. Ve 17'nci yüzyılın sonuyla 19'uncu yüzyılın başı arasında — Rusya'da daha da geç, 1861'de — derebeylik tamamıyla yıkılıp ortadan kalkınca, feodal Devletin yerini, herkes için hürriyet isteyen, halk iradesinin dile gelişi olduğunu iddia ve bir sınıf Devleti olduğunu inkâr eden kapitalist Devlet alacaktır...

Devlet hâkimiyetinin büründüğü biçim değişebilir. Sermaye, kudretini her yerde o yerin biçimine uydurup sürdürmesini ustalıkla başarmakta ve iktidar, siyasî rejimin adı ve biçimi ne olursa olsun, gene sermayenin ellerinde kalmaktadır. Kuzey Amerika Birleşik - Devletleri yeryüzünün en demokratik cumhuriyetlerinden biridir ama orada (1905'ten sonra Amerika'ya uğrayan herkesin kolayca ve mutlaka farkına varmış olacağı gibi) sermayenin iktidarı ve gücü, bir avuç milyarderin bütün toplum üzerindeki hâkimiyeti dünyanın hiç bir başka ülkesinde rastlanmayacak kadar ilkel biçimde ve korkmuş bir hâlde sırıtıp durmaktadır. Sermaye bir kere başı çekmeye görsün, bütün toplumu kıskıvrak boyunduruğu altına alır ve hiç bir demokratik cumhuriyet, hiç bir seçim kanunu bu durumu artık değiştiremez. Derebeyliğe göre demokratik cumhuriyet ve ulusun oyu ile seçim düzeni hiç şüphe yok ki, büyük bir ilerilik meydana getirmektedir. Proletarya bugünkü birlik ve tutarlılık derecesine bu sâyede ulaşmış, ser-

maye karşısında sistemli bir mücadele için gerekli örgüt ve disipline bu sâyede kavuşmuştur. Serf köylü bu durumu düşünde bile göremezdi, kölelerinse hiç sözünü etmeyelim. Artık biliyoruz ki köleler baş kaldırıyorlardı, silaha sarılıyorlardı, iç savaş çıkartıyorlardı ama hiç bir vakit bilinçli bir çoğunluk meydana getirmediler, amaçlarının ne olduğunu hiç bir zaman açıkça kestiremediler; öyle ki, en devrimci savaşları sırasında bile hâkim sınıfların elinde bir oyuncak oldular. Burjuva cumhuriyeti, Parlamento, demokratik seçim, bütün bunlar — kabul toplumun evrensel gelişimi açısından müthiş bir ilerleyiştir. Kapitalizme doğru yola çıkmıştı insanlık. Ve yalnız kapitalizm, şehir hayatının sağladığı eğitim sâyesinde, proleterler sınıfını bilince erdirmiştir. Parlemantarizm ve serbest seçim prensibi olmasaydı, işçi sınıfının bu gelişimi mümkün olamazdı. İşte bundan ötürüdür ki bütün bunlar, geniş kitlelerin gözünde büyük önem kazanmıştır. (...) Avrupa'da İsviçre, Amerika'da Birleşik - Devletler bunun en iyi örnekleridir. Dünyanın hiç bir başka yerinde, sermayenin hâkimiyeti buralarda olduğu kadar hayâsız ve merhametsiz değildir ve dünyanın hiç bir yerinde bu durum — usta makyajlarına, çalışkan demokrasi ve tüm yurttaşların eşitliği hakkında çekilen nutuklara rağmen - birer demokratik cumhuriyet olduklarını iddia eden bu ülkelerdeki kadar açıkça ortaya çıkamaz. Gerçekteyse, İsviçre ve Amerika'da yalnız sermaye hüküm sürmekte ve işçilerin durumlarını düzeltme amacıyla giriştikleri her meşru hareketin bu ülkelerde aldığı cevap, bir zorbalık ve iç savaş olmaktadır. Aslında bu iki ülke, en az sayıda asker besleyen ve sürekli bir orduyu silah altında tutmayan ülkeler-

dir. İsviçre'de milis düzeni vardır, her İsviçreli tüfeğini kendi evinde saklar. Amerika ise şu son zamanlara kadar, sürekli bir ordu beslemiyordu. İşte bunun içindir ki, bir grev çıkar çıkmaz burjuvazi hemen silaha sarılır bu ülkelerde, nerden bulursa asker bulur ve işçileri bastırır. Ve işçi hareketleri, dünyanın hiç bir başka ülkesinde İsviçre ve Amerika'da olduğu kadar insafsızca ve zalimce bastırılmamakta, dünyanın başka hıç bir parlamentosunda sermayenin gücü oralardaki kadar şiddetle kendini duyurmamaktadır. Sermayenin gücünden, Borsa'nın gücünden daha etkili hiç bir şey yoktur; Parlamentosu da, seçimleri de birer gölgeden, birer kukladan başka bir şey değildir bu güç karşısında. (...) İşçi sınıfı, kapitalistler karşısında amansız bir mücadeleye girmek gerektiğini her geçen gün biraz daha kesinlikle sezip kavramaktadır.

## KÜÇÜK BURJUVA SOSYALİZMİ İLE PROLETARYA SOSYALİZMİ

Bugün Avrupa'da çeşitli sosyal doktrinler arasında marksizm ortalığa baştan başa hâkim durumdadır. Sosyalist rejimin kurulması yolunda yapılan mücadele de sosyal - demokrat partiler kılavuzluğundaki işçi sınıfının mücadelesinden ayrılmaz olmuştur. Ama marksist doktrine dayanan proletarya sosyalizminin bu tam hâkimiyeti bindenbire değil, anarşizm ve küçük burjuva sosyalizmi gibi her cinsten gerici doktrinlere karşı uzun ve sarp bir mücadelenin sonunda gerçekleşebilmiştir. Daha yirmi yıl öncesine kadar Almanya'da bile marksizm yerine, proletarya sosyalizmi ile küçük burjuva sosyalizmi arasında yer alan eklektik, ikisi arası, karma görüşler revaçtaydı. Fransa, İspanya, Belçika gibi Latin ülkelerdeyse ileri işçiler arasında en yaygın doktrinler, proletaryanın değil de küçük burjuvanın görüş açısını dile getiren anarşizm, blankizm (Blanqui'cilik) ve prudonizm (Proudhon'culuk) idi.

Özellikle son birkaç onyıldan beri marksizmin bu hızlı ve tam zaferi neden ileri geliyor? Çağdaş toplumların bütün politik ve ekonomik gelişimi,

devrimci hareketin ve ezilen sınıfların bütün deneyleri, marksist görüşlerin doğruluğunu her geçen gün biraz daha ortaya koymaktadır. Küçük burjuvazinin düşkünleşip yozlaşması her türlü küçük burjuva önyargılarının dikiş tutturamayıp silinmesi sonucunu kaçınılmaz şekilde doğuracaktı. Ve kapitalizmin gelişmesiyle kapitalist toplumdaki sınıf çatışmasının şiddetlenmesi de proletarya sosyalizminin getirdiği fikirler lehinde eşsiz bir propaganda olmuştu.

Rusya'nın geriliği, çeşitli gerici sosyalist doktrinlerin memleketimizde sağlam köklere sahip oluşlarını açıklar. Devrimci Rus düşüncesinin çeyrek yüzyıldan beri bütün tarihi, marksizmin halkçı (popülist) küçük burjuva sosyalizmi karşısındaki mücadelesinin de tarihi olmuştur. Ve Rus işçi hareketinin çabucak büyümesi ve şaşkınlık verici başarıları, marksizmin Rusya'daki zaferini sağlamışsa da, net şekilde devrimci bir köylü hareketinin — özellikle 1902'den sonra Küçük - Rusya'daki ünlü köylü isyanlarından sonra — gelişimi de, köhne popülizmin belli ölçüde canlanmasına yol açmıştır. Bugün devrimci - sosyalist diye adlandırılan bütün o kişilerin ideolojik hazinesi, eski köhnemiş popülizmin (revizyonizm, bernştaynizm, Marx'ın eleştirilmesi gibi) son moda Avrupa oportünizmine bulanmış şekliyle doludur. İşte bunun içindir ki marksistlerin, su katılmadık popülistlerle olduğu kadar devrimci - sosyalistlerle de giriştikleri tartışmaların merkezinde, köylü meselesi yer almaktadır.

Halkçılık (popülizm) belli bir ölçüye kadar tutarlı bir doktrin yapısına sahipti. Kapitalizmin Rusya'daki hâkimiyetini inkâr ediyor, proletaryanın ön-

cü savaşçıları olarak büyük sanayi işçilerinin rolünü inkâr ediyor, burjuva siyasî hürriyetinin ve burjuva siyasî devriminin önemini tanımıyor ve küçük tarım işletmeli köylü topluluklarından hareket edecek bir sosyalist devrimi hemen gerçekleştirmeyi tasarlıyordu. Bugün bu ana yapıdan tek tük parçalardan gayrı hiç bir şey kalmamıştır ortada. Ama bugünkü tartışmalarda yanılmadan ilerleyebilmek ve karşı tarafın işi safsataya boğmasını önleyebilmek için, devrimci - sosyalistlerimizin işledikleri hataların ortak popülist temellerini gözden uzak tutmamak gerekir.

Popülistler, Rusya'nın geleceğinin mujik'te, küçük köylüde olduğunu düşünüyorlardı. Bu fikirleri de kaçınılmaz biçimde, hem de köylü bucaklarının, köylü topluluklarının sosyalist karakterine olan inançlarından, hem de kapitalizmin Rusya'da hiç bir vakit tutunamayacağına olan inançlarından ileri geliyordu. Marksistlerse, Rusya'nın geleceğinin işçide olduğunu düşünüyorlardı, ve Rus kapitalizminin tarım ve sanayi alanlarındaki gelişimi, onların ne kadar doğru düşündüklerini her geçen gün biraz daha meydana çıkartmaktadır. İşçi hareketi, bugün Rusya'da üstü almış durumdadır. Köylü hareketine gelince, marksizmle popülizmi ayıran bütün uçurum bu hareketi *görüş* ve değerlendiriş farklarında olduğu gibi meydana çıkmaktadır. Bir popülistin gözünde, köylü hareketi marksizmi kesin olarak yalanlamaktadır. Çünkü bu hareket, hemen bir dolaysız sosyalist devrime taraftardır, hiç bir politik burjuva hürriyetini tanımamaktadır ve kendine temel olarak da büyük değil küçük tarım işletmesini seçmiştir. Sö-

zün kısası, bir popülist için köylü hareketi, gerçekten sosyalist ve dolaysız sosyalist bir harekettir. Popülistlerin köylü topluluğuna inancı ve popülist anarşizm, bu vargıların kesin karakterini açıklamağa yeter.

Bir marksistin gözündeyse, köylü hareketi sosyalist değil, demokratik bir harekettir. Öteki ülkelerde olduğu gibi Rusya'da da bu hareket, sosyal ve ekonomik muhtevası bakımından burjuva olan demokratik devrimin ilk ve zorunlu yoldaşıdır. Çünkü hiç bir şekilde, burjuva rejiminin temellerine, pazar ekonomisine ve Sermaye'ye karşı değildir. Tam tersine, kırdaki kapitalizm öncesi derebeylik ilişkilerine ve tüm derebeylik kalıntılarının belli başlı desteği olan büyük toprak mülkiyetine karşıdır bu hareket. İşte bunun içindir ki, köylü hareketinin kesin zaferi kapitalizmi ortadan kaldırmak yerine kapitalizmin gelişimi için ortalığı açar, bu gelişimi hızlandırır ve daha yaygın ve belirli hale getirir. Ve köylü hareketinin kesin zaferi de bir burjuva cumhuriyeti için gerekli temeli yaratır.

İşte, devrimci - sosyalistlerle sosyal - demokratları temel doktrin meselelerinde ayıran uçurumu olanca açıklığıyla ölçmek isteyen herkesin iyice anlaması gereken iki karşıt görüş. İlk görüşe göre, köylü hareketi sosyalist bir harekettir. İkinci görüşe göreyse, bir demokratik burjuva hareketi. Bizim devrimci - sosyalistlerimizin, gelenekçi marksistlerin köylü meselesini sözüm ona «değerlendiremedikleri» ni durmadan söyleyip tekrarlarken, kendi bilgisizliklerini, kendi cehaletlerini ispatladıkları işte burada ortaya çıkıyor. Ve bu sefil bilgisizliği yıkmak için tek yol var: İşin abc'sini tekrarlamak, es-

ki tutarlı popülist görüşleri hatırlatıp açıklamak ve gerekirse yüzüncü, bininci kere bıkıp usanmaksızın göstermek ki ayrıldığımız asıl nokta köylü meselesini göz önüne almayı istemek ya da istememek değil, bu meseleyi tanımak ya da tanımamak değildir, çağdaş köylü hareketini ve Rusya'nın bugünkü köylü sorununu *değişik açılardan değerlendirme* durumumuzdur. Marksistlerin Rusya'daki köylü meselesine «gereken önemi vermediği»ni iddia etmek, her şeyden önce bilgisizliğini ortaya koymak demektir, çünkü Plekhanov'un yirmi yıl önce yayınlanan «Görüş ayrılıklarımız»ından tutun bütün Rus marksistlerinin belli başlı yazı ve kitapları özellikle, popülistlerin Rus köylü sorununu kavrayış şekillerindeki yanlışlığı açıklamağa uğraşmaktadır. Marksistlerin Rusya'da köylü meselesine «gereken önemi vermediği» ni iddia etmek, ikinci olarak da, bugün gerçekten ortada duran prensip ayrılığını değerlendirmekten kaçmak olur. Ayrılık da, bir daha tekrarlayalım, şu : Bugünkü köylü hareketi bir demokratik burjuva hareket midir, değil midir? Bu hareket, objektif amaçları bakımından, derebeylik kalıntılarına karşı yönelmiş midir, yönelmemiş midir?

Devrimci - sosyalistler bu ana soruya açık ve kesin bir cevap verememişlerdir, veremeyeceklerdir de. Çünkü Rus köylü meselesinde, modern marksist görüşle eski popülist görüşü durmaksızın karıştırıp bulandırmaktadırlar. Ve marksistlerin gözünde, devrimci - sosyalistlerin küçük burjuva görüşlerinde tutunmaları, küçük burjuvazinin ideologları oluşları da, köylü hareketinin değerlendirilmesi konusunda fantezilerden ve küçük burjuvalara özgü aldanışlardan kurtulamadıkları içindir.

Yeni baştan alalım. Rusya'daki çağdaş köylü hareketinin özlemleri nedir? Toprak ve hürriyet. Bu hareketin kesin zaferi kazanması ne getirecek, ne sağlayacaktır? Hürriyeti elde ettiği vakit hareket, büyük toprak ağalarının ve yüksek rütbeli memurların Devlet üzerindeki hâkimiyetine son verecektir. Toprağı elde ettiği vakit de, büyük ağaların topraklarını köylülere teslim edecektir. En tam hürriyet ve büyük ağaların en tam şekilde topraklarından edilmesi, pazar ekonomisini ortadan kaldıracak mıdır? Hayır. En tam hürriyet ve büyük ağaların en tam şekilde topraklarından edilmesi, bucak toprağından ya da «toplumsallaştırılmış» topraktan bireysel köylü ekonomisini söküp atacak mıdır? Hayır. En tam hürriyet ve büyük ağaların en tam şekilde topraklarından edilmesi, sayısız hayvan sahibi zengin köylüyle gündelikçi tarım işçisini, yani köy burjuvazisi ile tarım proletaryasını ayıran uçurumu yok edecek midir? Hayır. Tam tersine, büyük toprak ağalarının üst *kast*'ının, üst tabakasının yenilgisi yıkılışı ne kadar tam olursa, proletarya ile burjuvazi arasındaki *sınıf* uyuşmazlığı da bir o kadar derinleşecektir. Köylü ayaklanmasının tam zaferi, objektif olarak, ne getirecek, ne sağlayacaktır? Bu zafer, tüm derebeylik kalıntılarını kökünden kazıyacak ama toplumun zengin ve yoksul, burjuva ve proleter olarak bölünüşüne el sürmeyeceği için, burjuvazinin, yani kapitalizmin hâkimiyetini olduğu gibi bırakacaktır. Bugünkü köylü hareketi niçin demokratik burjuva bir harekettir? Büyük toprak ağalarının ve yüksek rütbeli memurların iktidarına son vererek toplumda demokratik bir rejim yarattığı, ama bu demokratik toplumun burjuva temellerini değiştirip sermayenin hâkimiyetine son vermediği

için. Çağdaş köylü hareketi karşısında bilinçli bir işçinin, bir sosyalistin tutumu ne olmalıdır? Bu hareketi desteklemek, büyük toprak ağalarının iktidarına son verebilmeleri için köylülere en enerik şekilde ve sonuna kadar yardım etmek. (...)

Bilinçli bir işçi, sosyalist mücadele için demokratik mücadeleyi, ya da demokratik mücadele için sosyalist mücadeleyi unutabilir mi? Hayır, bilinçli bir işçi kendine sosyal - demokrat sıfatını yakıştırıyorsa, bu iki mücadelenin birbirine olan ilişkisini anlamış demektir. İşte bunun içindir ki o işçi, sosyalizme ulaşabilmek üzere, demokratizmin tutarlı ve tam şekilde gerçekleşmesine çalışır. Demokratik mücadeleyle sosyalist mücadelenin şartları neden birbirlerinin aynı değildir? İşçilerin bu iki mücadelenin her ikisinde de ayrı ayrı müttefikleri olacağı için. İşçiler demokratik mücadeleyi, burjuvazinin bir kısmı ve özellikle küçük burjuvaziyle ortak ve yanyana yürütürler, sosyalist mücadeleyi ise bütün burjuvaziye karşı. Yüksek rütbeli memura ve büyük toprak ağasına karşı bütün köylülerle, hatta geçimi yerinde ve zengin köylülerle ortak ve yan yana mücadele edilebilir, edilmelidir de. Ama burjuvaziye, ve yani bu arada zengin köylülere de, karşı ortak ve güvenli mücadele ancak ve ancak tarım proletaryasıyla mümkündür.

Marksizmin bu ilk hakikatlarını, devrimci-sosyalistlerin hiç yanaşmamayı tercih ettikleri bütün bu gerçekleri hatırlayacak olursak, bu kişilerin marksizme karşı son ve en «yeni» itirazlarını rahatça gözten geçirip değerlendirebiliriz.

*Revolutsiyonnaya Rosya*, 75 no. lu sayısında şöyle haykırıyor : «Toprak ağasına karşı proletar-

yayı daha başlangıçta desteklemek yerine, önce genellikle bütün köylüleri toprak ağasına karşı desteklemeğe, sonra da (yani aynı zamanda) genellikle bütün köylülere karşı proletaryayı desteklemeğe ne ihtiyaç vardı? Üstelik marksizmle bu işin ne ilgisi olabileceğini de yalnız Allah bilir.» (...)

Kapitalist üretim ilişkilerinin var olduğu her yerde (ve sırası gelmişken devrimci - sosyalistlerimize haber verelim ki, bu ilişkiler köylü bucağında bile, yani onlarca baştan ayağa «toplumsallaştırılmış» olan topraklarda bile vardır) proletarya, burjuvaziye karşı dövüşmektedir. Küçük toprak sahipleri ve küçük burjuvalar halindeki köylü kitlesi de bütün derebeylik kalıntılarına, memurlara ve büyük toprak ağalarına karşı mücadele etmektedir. Bu iki sosyal savaşın farklılığını, ayrı cinstenliğini görmemek için, ekonomi politikten hiç bir şey anlamamak ve bütün dünyadaki ihtilâllerin tarihinden hiç bir ders almamış olmak gerekir. «Daha baştan» sözcüklerinin ardına gizlenip bu iki savaşın ayrı cinsten karakterine gözlerini yummak, başını kuma gömmek ve gerçeğin her türlü analizinden kaçmak demektir.

Devrimci - sosyalistler, eski popülizminin görüş birliğini yitirmekle kalmayıp popülistlerin doktrinindeki birçok noktaları da unutmuş görünüyorlar. *Revolutsiyonnaya Rosya* aynı makalede şöyle yazıyor : «Köylü kitlesinin büyük toprak ağalarını mallarından etmesine yardımcı olmakla B. Lenin bilmeyerek, kapitalist tarımın zaten az çok gelişmiş biçimlerinin yıkıntıları üzerine küçük burjuva ekonomisinin kuruluşunu kolaylaştırmış oluyor. Gelenekçi marksizmin görüş açısına göre bu davranış, geriye doğru atılmış bir adım değil de nedir?»

Utanın, efendiler!... *B. Nikolay'ın Görüşleri*'ne, *Kapitalizmin Kaderi*'ne ve bilgeliğinizin öteki kaynaklarına dönüp bakın. O vakit hatırlayacaksınız ki, Rusya'da büyük toprak mülkiyeti, bağrında derebeylik ve kapitalizmin karakterlerini toplayan mülkiyettir. Angaryanın sürüşü demek olan emek ödüncü (prestation) yoluyla bir ekonomi sisteminin varlığını göreceksiniz. Ve Marx'ın *Kapital*'inin, hani şu gelenekçi marksist kitabın, üçüncü cildine bir göz atacak olursanız öğreneceksiniz ki dünyanın hiç bir yerinde, küçük burjuva köylü ekonomisinin aracılığı olmaksızın feodal ekonominin evrimi ve kapitalist ekonomiye dönüşümü gerçekleşmemiştir, gerçekleşemezdi. Çok basit ve ne idüğü çoktan anlaşılmış bir yola baş vuruyorsunuz marksizmi yıkmak için: Marksizme, büyük feodal işletmeden büyük kapitalist işletmeye aralıksız ve doğrudan doğruya geçilir şeklinde basit ve karikatür hâline getirilmiş bir görüş yüklüyorsunuz! Şöyle yargılıyorsunuz işleri : Büyük toprak işletmelerinin ürünleri küçük köylü işletmelerinin rekoltesinden üstündür, öyleyse büyük ağaların topraklarının ellerinden alınması geriye doğru bir adımdır. İlkokul çocuklarına yaraşır bu yargılama. Bir parça düşünün, baylar : Derebeylik düzeninin yıkılışı sırasında, düşük verimli köylü toprağının yüksek verimli ağa topraklarından ayrılması «geriye doğru bir adım» değil de neydi?

Rusya'daki modern büyük toprak işletmesi, derebeylik ve kapitalizmin karakterlerini bağrında toplar. Köylülerin büyük toprak ağaları karşısında bugünkü mücadelesi, objektif değer ve kapsamı bakımından, derebeylik kalıntılarına karşı bir mücadeledir. Ama bütün tek tek durumları ayırdıktan sonra

her durumu ayrıca ölçüp tartmak ve derebeyliğin bitip pür kapitalizmin başladığı noktayı matematik bir kesinlikle bulmağa girişmek, kendi ukalâlığını marksistlere yüklemekten başka bir şey olamaz. Bir bakkalden satın alınan erzağın fiyatında, değer - emek payıyla hırsızlık payını hesaplayamadık diye, değer - emek teorisini inkâr mı edelim, baylar?

Modern büyük toprak işletmesi, derebeylik ve kapitalizmin karakter ve çizgilerini bağdaştırmaktadır. Bundan hareket ederek ödevimizin her küçük çizgi ve karakteri her ayrı durumda ölçüp biçmek olduğunu çıkarmak bizim harcımız değildir, ukalâların harcıdır. Ve gene bundan davranarak, iki ayrı cinsten sosyal savaşı ayırıp seçmeğe «ihtiyaç» olmadığı sonucuna varmak da ütopyacılık olur. Bundan hareket ederek bir tek sonuca varabiliriz: Programımızda ve taktiğimizde, kapitalizm karşısında pür proletarya mücadelesi ile bütün demokrat unsurların (ve bütün köylülerin) derebeylik karşısındaki mücadelesini bağdaştırmak, birleştirmekle yükümlüyüz.

Bugünkü yarı - feodal büyük toprak işletmesinin kapitalist karakteri ne kadar gelişmişse, tarım proletaryasını bağımsız bir organizasyon halinde şimdiden toplayıp bir araya getirmek de bir o kadar gerekiyor demektir, çünkü yarın herhangi bir müsadere anında sadece kapitalist ya da sadece proletaryen uyuşmazlık ve çatışkı ancak bu toplayıp birleştirmeyi gerçekleştirdiğimiz takdirde daha çabuk ortaya çıkabilecektir. Büyük toprak işletmesindeki kapitalist çizgiler ne kadar belirmişse, ağa topraklarının demokratik müsaderesi sosyalizm için gerçek mücadeleyi bir o kadar alevlendirip hızlan-

dıracak demektir. Bu aynı zamanda, «toplumsallaştırma» sözcüğüne dayanarak demokratik devrimi gözlerde büyütüp gönüllerde yüceltmenin, yani idealize etmenin ne kadar tehlikeli bir tutum olduğunu da gösterir. Derebeylik kapitalizmin büyük toprak işletmesinde kucaklaştığı gerçeğinden çıkan sonuç, işte budur.

Demek ki, sadece proletaryen mücadeleyi köylünün genel mücadelesiyle birleştirmek ama bu iki mücadeleyi biribirine karıştırmamak gerekir. Genel demokratik mücadeleyi ve köylünün genel mücadelesini desteklemek, ama bu mücadelenin içinde hiç bir vakit erimemek gerekir... Ve baştan başa bağımsız sosyal - demokrat bir sınıf partisi, içinde, şehir ve kır proletaryasını örgütlemek gerektiği de hiç bir zaman unutulmamalıdır. Kararlı demokratizmi sonuna kadar destekleyecek olan bu parti, gerici hayallere ve pazar ekonomisi çerçevesinde bir «eşitçe» yararlanma rejimi kurma denemelerine kapılarak gerçek devrimci yoldan dönmeyecektir. Bugün köylülerin büyük toprak ağaları karşısındaki mücadelesi, devrimcidir. Büyük ağaların topraklarının müsaderesi, bu siyasî ve iktisadî evrim çağında, her bakımdan devrimcidir ve biz, bu devrimci demokratik tedbiri desteklemekteyiz. Ama bu tedbiri «kamulaştırma», «toplumsallaştırma» diye adlandırıp hem kendini hem de halkı aldatmak, pazar ekonomisinde topraktan «eşitçe» yararlanmanın mümkün olabileceğini ileri sürmek, gerici bir küçük burjuva ütopyasıdır ki, bunu da gerici sosyalistlere bırakıyoruz.

*7 Kasım 1905*

## İŞÇİ PARTİSİ VE KÖYLÜ KİTLESİ

Köylülerin boyunduruktan kurtuluşundan bu yana kırk yıl geçti. Köhne feodal Rusya'nın yıkıldığı ve halka refah ve hürriyet getirecek bir dönemin başladığı 19 şubat gününü toplum olarak coşkunlukla kutlamamız pek doğaldır. Ama bu konuda söylenen övücü nutukların, ağalık düzeninin her türlü gösterilerine karşı samimî bir nefretle olduğu kadar, sonsuz bir ikiyüzlülükle de dolu olduğunu unutmamak gerekir. «Büyük» reformun, bizde hep rastladığımız «Devlet'in *yardımıyla* satın alınan bir toprak payı verilmesiyle köylünün kurtuluşu» şeklindeki tanımı, baştan başa ikiyüzlü ve yalancıdır. Gerçekte, köylü toprağından *kurtarılmıştı*. Nasıl? Yüzyıllardan beri sahip olduğu topraklar, elinden pay pay alınıp sonunda dörtte bir paylık bir dilenci toprağıyla ya da hiç topraksız bırakılarak. İşin aslında köylüler, çifte soyguna uğramışlardır : Zaten sahibi bulundukları topraklar kemirile kemirile sıfıra indirilmekle yetinilmemiş, öteden beri işleyip faydalandıkları kendi toprak parçacıklarını yeniden ve gerçek değerinin çok üstünde bir fiyata «satın

almak» zorunda bırakılmışlardır. Ağalık düzeninin (servage) yıkılışından on yıl sonra toprak ağaları, tarımsal durumu inceleyen devlet memurlarına, köylülere sadece zaten onların kendi toprak parçacıklarını değil aynı zamanda hürriyetlerini de fazlasıyla ödettiklerini söylemişlerdir. Köylülere sadece kendi kişisel hürriyetlerini ödetmekle de kalmadılar, hür insanlar olmalarını önlemek için «geçici» dedikleri şekilde «borçlandırdılar» köylüleri. Gene dayak yiyecekler, özel vergiler ödeyecekler, topraklarını hürce kullanmağa ve istedikleri takdirde memleketin herhangi bir başka ilinde yerleşmeğe cesaret edemeyecekler, sözün kısası gene o eski aşağılık durumda kalacaklardı. Bizdeki köylü reformu, hükümetin lûtufseverliğinden doğmamıştır. Bu reform, tam tersine, otokrasinin eline her geçeni nasıl kuşa çevirdiğini gösteren en güzel tarihsel örnektir. Askerî yenilgilerin, korkunç malî güçlüklerin ve tehlikeli köylü ayaklanmalarının baskısıyla hükümet, köylüleri azad etmek *zorunda* kaldı. Aşağıdan doğru bir kurtuluş hareketi başlamadan yukarıdan kurtarmak gerektiğini Çar bile kabul etmişti. Ama reforma karar verilince hükümet, mallarına «dokunulan» ağaların aç gözlülüğünü doyurabilmek için elinden geleni fazlasıyla yaptı, bu arada reformu gerçekleştirecek kimseleri baştan başa asiller arasından, yani büyük toprak sahipleri arasından seçmek gibi bir alçaklıktan da kaçınmadı! İlk hakemlerin yerini çabucak, toprakların sınırlandırılmasında bile köylüleri kazıklamak isteyen feodallere karşı koymayacak kimseler aldı. Ve sonunda da, büyük reformu gerçekleştirebilmek için, yeni sistemi kabul etmeyen köylülerin asker tarafından kurşuna dizilmeleri gerekti! O çağın sansür tarafından

ağzına kilit vurulmuş en parlak düşünür ve yazarlarının bu reformu susuşlarıyla lânetlemelerine şaşmamalıdır...

Angaryadan kurtarılmış. «azat» edilmiş olan köylü, reformcuların elinden öylesine yorgun ve bıkkın, soyulup soğana çevrilmiş, üstelik alçaltılmış, ve bir avuç toprağa öylesine kul köle edilmiş bir halde çıkmıştır ki, «gönüllü olarak» gelip angaryayı kabul etmekten başka çare bulamamış ve kendisinden soygunculukla alınmış olan toprak parçalarını, yani eski ağasının yeni topraklarını — üstelik bir de, ailesini geçindirebilmek için aldığı bir avuç buğdaya karşılık yazın da ağaya çalışmayı daha kıştan kabullenerek — işlemeğe koşulmuştur. İşte bir papaz tarafından kaleme alınmış bir bildirinin bütün köylüleri üzerinde «Tanrı adına» and içmeğe çağırdığı «hür emek», «hür çalışma» budur.

Reformun tasarlayıcıları, yaratıcıları ve yürütücüleri sâyesinde süregelen bu feodal boyunduruğa, çok geçmeden sermayenin boyunduruğu da eklenmiştir. Paranın gücü — toprak ağalarının boyunduruğundan, hem öyle sefil ve piç edilmiş bir reformla değil, kudretli bir halk ihtilâliyle kurtulmuş olan Fransız köylüsünü bile ezen gücü —, henüz bir yarı kul, bir yarı serf durumunda olan zavallı köylümüzün sırtına olanca insafsızlığıyla yüklenmiştir. Köylünün her ne pahasına olursa olsun para bulması gerekiyordu : «Hayırhah» reformun büsbütün ağırlaştırdığı vergileri ödemek için, toprak kiralayabilmek için, ekmek için, köylünün bu alandaki kendi üretiminin ocağına incir diken o pis imalâthane mallarını edinebilmek için. Paranın gücü köylüyü sadece ezmekle kalmamış, aynı zamanda

ikiye bölmüştür : Büyük köylü kitlesi durmaksızın yoksullaşır ve yıkıma doğru giderken, sayıca az ama inatçı ve sebatkâr bir mujik ve «kulak» topluluğu küçük toprak ve işletmeleri türlü düzenbazlıklarla ele geçirerek, yeni yeni doğmakta olan taşra burjuvazisinin kadrolarını meydana getirmiştir. Reformu izleyen kırk yıl, işte bu, köylülükten çıkma ve yavaş yavaş, acıyı sindire sindire yok olup gitme dönemidir aslında. Köylü, tam ve kesin bir yoksulluğa mahkûm edilmiştir: Hayvanlarıyla iç içe yatıp kalkmakta, pılı pırtı giyinmekte ve ot yemektedir. Başka bir yerde iş bulur bulmaz toprağını bırakıp gitmektedir köylü, hatta, borçları gelirinden aşkın bu toprak payından kendisini kurtarmayı kabul edene, *üstüne para vererek* satmaktadır toprağını. Bu arada kronik, yani süreğen, yani müzmin açlıkları ve kıtlıkları ve gittikçe sıklaşan kötü rekoltelere eşlik eden hastalık salgınları sonucunda on binlerce köylünün kırılıp öldüğünü de unutmayalım!

Kırlarımızda durum bugün de değişmemiştir. Soruyoruz: Bunun çıkar yolu nerededir ve köylünün bu kara kaderi nasıl düzelecektir? Küçük köylüler, sermayenin boyunduruğundan ancak ve ancak işçi hareketine katılmakla, sosyalizm için mücadelesinde işçi sınıfına yardımcı olmakla ve öteki araçları (taşıtlar, fabrikalar, makinalar, vb.) gibi toprağın da kamu mülkiyeti (sosyal mülkiyet) olmasına çalışmakla kurtulabilirler. Her taşın altından fışkıran kapitalizm karşısında küçük işletmeyi ve küçük mülkiyeti savunarak köylüyü kurtarmağa kalkışmak demek, sosyal evrimi yok yere geciktirmek, kapitalist rejimde imkânsız bir refah vaad ederek köylüyü aldatmak ve emekçi sınıfları böle-

rek bir avuç azınlığa çoğunluğun zararına avantajlar yaratmak demektir. İşte bundan ötürüdür ki sosyal - demokratlar, reform topraklarının başkasına devredilemezliği, zincirleme kefalet, köylü toplumunu hürce terketme ve topluma herhangi bir başka sosyal kategoriden hürce insanlar alma yasağı gibi ahmakça ve astarı yüzünden pahalı tedbirlere karşı daima mücadele edeceklerdir! Ama gördük ki bizim köylümüz, sermayeninkinden çok toprak ağasının ve ağalık düzeni kalıntılarının boyunduruğundan acı çekmektedir. İşte köylünün elini kolunu bağlayan ve kaderini kararta bu engellere karşı amansız bir mücadele sadece mümkün değil, aynı zamanda bütün memleketin sosyal gelişimi için gereklidir de. Çünkü köylünün bu dipsiz yoksulluğu, cehaleti, utanç verici kulköle hâli yurdumuzun tüm yaşantısına azyatizmin (Asyalı gerilik) mührünü vurmaktadır. Ve sosyal - demokrasi bu mücadeleye elinden gelen destek ve yardımı yapmazsa, ödevini yerine getirmemiş sayılmalıdır.

Günümüzde Rus kırlarında iki cins sınıf uyuşmazlığı olduğunu görmüştük : İlk olarak, tarım işçileriyle tarım patronları arasındaki çelişki. İkinci olarak da, tüm köylü kitlesiyle tüm ağalar sınıfı arasındaki çatışkı. İlk uyuşmazlık gittikçe büyür ve gelişirken ikincisi yavaş yavaş gerileyip azalmaktadır. İlk uyuşmazlık bütünüyle geleceğin malı olmaya adaydır, ikincisiyse şimdiden geçmişin malı olmuş gibidir. Bununla birlikte, çağdaş sosyal demokratlar için pratik bakımdan asıl önemli ve asıl öz anlamlı olan, ikinci uyuşmazlıktır. Tarım ücretlilerinde sınıf bilincini geliştirmek için önümüzdeki bütün fırsatları değerlendirmemiz gerektiği, dolayısıy-

la da olanca dikkatimizi şehirden kırlarda, tarım işçiliği pazarlarında çalışmağa giden işçilere (örneğin, buharlı harman makinası mekanisyenleri) çevirmemiz gerektiği, bir sosyal - demokrat için su götürmez.

Ne var ki bizim tarım işçilerimiz, köylülere henüz bağlıdırlar. Bütün köylülere yüklenen felâketlerin onlar üzerinde de henüz ağırlığını duyurduğu göz önüne alınırsa, bu işçilerden gelecek bir hareketin, ne bugün, ne de yakın gelecekte yurt çapında bir etki yaratması beklenemez. Ama buna karşılık, bugün, hürriyet şampiyonluğu iddiasında olan bir partinin ilgilenmekten vaz geçemeyeceği, yurt çapında önemli ve anlamlı bir başka mesele var : Ağalık düzeninin bütün kalıntılarını süpürüp yok etmek, Rus kurumlarında öteden beri yerleşmiş olan kast düzenine yaraşır eşitsizlik ruhunun ve on milyonlarca «avamdan» kişiye karşı alçakça duyulan tiksintinin kökünü kazımak.

Köylülerin çilesi bugün artık az çok genellikle hemen herkes tarafından bilinmektedir. 1861 reformunun «yetersizlik» leri ve bir Devlet yardımının zorunluğu hakkındaki düşüncelere her sokak köşesinde rastlanır olmuştur. Ödevimiz, köylünün çilesinin bir sınıf baskısından doğduğunu, hükümetin baskıcı sınıfların sadık savunucusu olduğunu ve köylülerin hayat şartında köklü bir düzelmeyi içtenlikle ve ciddiyetle isteyenlerin, hükümetten yardım beklemeyi bir yana bırakıp politik hürriyeti elde ederek boyunduruğu kırmağa çalışmaları gerektiğini açıkça göstermektir. (...) Bu politik hürriyet talebinin işçilerin bilincinde yer edemeyeceğini ileri sürmek yanlış ve saçmadır : Bırakıp patronlara ve

polise karşı açık savaş yıllarında sürekli keyfî tevkifleri gözleriyle görmüş ve içlerinden en iyilerinin uğradığı gadr ve zulmün en yakın tanığı olmuş, yani sosyalizme zaten az çok bulaşmiş işçileri, çevresinde olup bitenler üzerinde az çok düşünen akıllı bir köylü bile işçilerin niçin mücadele ettiklerini... anlayabilecek durumdadır. Ve köylü kitlesinin ilk ve en acele ihtiyaçları konusunda girişilecek bir çalışma da, ancak, her «ekonomik» yaranın deşilmesini belirli politik taleplere bağlamayı becerdiği ölçüde, politik mücadeleyi köye sokmak olan hedefine ulaşabilecektir. (...)

Yukardaki cinsten itirazlar bir yanlış - anlama'ya dayanmaktadır. Evet, kırlarımızdaki bütün kölelik kalıntılarının ortadan kaldırılmasını ve köylülerin en iyi bölüğünü bağımsız bir politik mücadeleye değilse bile işçi sınıfının kurtarıcı mücadelesini bilinçli şekilde desteklemeye sürükleyecek bütün talepleri kesin olarak programımıza sokmak zorundayız. Sosyal evrimi gemleyici tedbirleri savunmağa ya da köylü kitlesini kapitalizmin ilerleyişi, büyük üretimin gelişimi karşısında yapmacık yollardan korumağa kalkarsak, hata işleriz. Ama, toprak ağaları ve yöneticiler tarafından sakatlanan 1 şubat 1861 reformunun getiremediği demokratik talepleri köylüler arasında yaymak için işçi hareketinden faydalanmasını beceremezsek, onarılması güç bir hata işleriz. Partimiz, otokrasi karşısındaki savaşta tüm halkı karşısında görmek istiyorsa, bu talepleri benimseyip programına geçirmelidir. Ama bu, demek değildir ki bütün aktif devrimci kuvvetler vakit geçirmeden kalkıp köylere dağılsınlar! Hayır. Partinin bütün iyi yetişmiş dövüşçü unsurlarının şehirle-

re ve sanayi merkezlerine doğru yayılması gerektiği, sadece ve sadece sanayi proletaryasının otokrasi karşısında kitle halinde ve kararlı biçimde mücadele edebileceği, ve gene sadece bu proletaryanın bir açık hava toplantısı ya da düzenli olarak yayınlanan ve iyi dağıtılan *halkçı* bir siyasî gazete çıkarabileceği şüphe götürmez. Köylü taleplerini programımıza alalım derken, inançlı sosyal - demokratları şehirlerden kırlara yollayıp köylerde çakılı bırakalım demek istemiyoruz, hayır. Bunu söylerken güttüğümüz amaç, ancak kırlarda *iş bulabilecek* olan unsurların çalışmasına yön vermek, sosyal - demokrasi davasına gönül vermiş işçilerle aydınların köylülerle kendiliğinden, hayat zoruyla kurup sürdükleri ve hareketin gelişmesiyle ister istemez daha da yayılıp genişleyen ilişkileri demokrasiyle ve hürriyet uğruna girişilen politik mücadeleye yararlı kılmaktır. Bir zamanlar ufacık bir gönüllüler bölüğünden ibarettik, bütün gücümüzü gençler teşkil ediyordu ve bu gençlerin hepsi de «tabana inerdi». O çağlar artık geride kalmıştır.

Bugün sosyalizm ve hürriyet mücadelesi sırasında kazanılmış, bir ordu meydana getirecek kadar işçi, harekete katılmış ve katılan ve şimdiden bir uçtan öbür uca bütün Rusya'ya yayılmış olan sayısız aydın, işçi hareketine güvenen ve inanan ve yardım etmeğe hazır binlerce sempatizan (ateşli taraftar) var ki hepsi bizim çizeceğimiz çerçeve içinde davranıp iş görmeğe hazır. (...) Şimdi düşünelim, büyük köylü kitlesine politik bilincin tohumlarını ekmeden bu amaca erişmek mümkün müdür? Bu ekimin imkânsız olduğunu söylemeğe kalkmayın: Binlerce yoldan, dikkatimizden kaçan ve etkinlik

alanlarımızın dışında kalan binlerce yoldan yapılmaktadır bu ekim, ve biz Rus köylüsünün iğrenç ağalık düzeninden kurtuluş bayrağını çekip harekete geçme parolasını verdiğimiz gün, çok daha hızla ve güçle yayılacaktır. Bugün bile, kırdan şehre gelen insanlar, işçilerin yürüttüğü mücadeleyi — tabiî, tam anlamıyla kavramaksızın — merak ve ilgiyle gözlüyor ve en ücra köşelere kadar bu mücadeleden haber götürüyorlar. İşte biz, öyle bir biçimde davranmalıyız ki, bu pasif seyirci merakı yerini işçilerin tüm halk çıkarları için mücadele ettiğinin tam anlaşılmasına demiyorum ama hiç olmazsa belli belirsiz sezilmesine bıraksın ve insanlar bu mücadeleye gittikçe büyüyen bir sempati duysunlar. Ancak o zaman, devrimci işçi partisinin zaferi, bizleri bile şaşırtan bir hızla yaklaşacaktır.

*Şubat 1901*

## AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ PAROLASI ÜZERİNE

*Sosyal-Demokrat*'ın 40 numaralı sayısında, Partimizin dış seksiyonları Konferansı'nın, Avrupa Birleşik-Devletleri parolasıyla ilgili gündem maddesini, problemin *ekonomik* cephesi basında incelenmedikçe, ertelemeğe kararlı olduğunu ilân etmiştik.

Konferans sırasında bu konuda açılan tartışmalar sadece politik bir karaktere bürünmüştü. Bu belki de bir parça, Merkez Komitesi bildirisinde bu parolanın sırf bir siyasî parola şeklinde formülendirilmiş olmasından ileri geliyordu («ilk ve dolaysız politik parola...» denmişti orada). Ama bildiri, cumhuriyetçi Avrupa Birleşik-Devletleri'nin kurulmasını tasarlamakla kalmıyor, bunun yanısıra ve özellikle, «Alman, Avusturya ve Rus monarşilerinin devrilişi gerçekleşmeden» bu parolanın anlamsız ve yalancı bir şey olacağını açıkça belirtiyordu.

Bu parolanın politik açıdan değerlendirilmesi *çerçevesi içinde* meselenin bu şekilde ele alınışına karşı çıkmak, örneğin bu tavrın sosyalist devrimin parolasını gölgelendireceğini ya da zayıflatacağını

ileri sürmek son derece yanlıştır. Gerçekten demokratik yöndeki siyasal dönüşümler, hele politik devrimler, hiç bir şıkta ve şartlar ne olursa olsun, sosyalizmin parolasını gölgelendiremez, zayıflatmazlar. Tam tersine, bu dönüşüm ve devrimler sosyalizm için mücadele alanına yeni yeni küçük burjuva tabakalarını ve yarı-proleter halk yığınlarını çekerek sosyalizmin gelişini, tabanı genişletmek yoluyla yaklaştırmış olur.

Başta Rus monarşisi olduğu halde Avrupa'nın üç en gerici monarşisinin devrim yoluyla yıkılışını dile getiren halkçı Avrupa Birleşik-Devletleri parolasının her ne kadar siyasî parola olarak saldırıdan kesinlikle uzak tutulması gerekiyorsa da, hiç de daha az önemli olmayan bir başka soruyu, bu parolanın ekonomik önem ve muhtevasını da incelemek boynumuzun borcudur. Emperyalizmin ekonomik şartları açısından, yani sermaye ihracı ve dünyanın «ileri» ve «uygar», sömürgeci güçleri tarafından bölüşülmesi açısından bakılınca, Avrupa Birleşik-Devletleri ya imkânsızdır, ya da gerici olacaktır.

Sermaye, uluslararası ve tekelci olmuştur. Dünya, bir avuç büyük güç tarafından, yani milletleri gözünü kırpmadan ezip soyarak zenginleşen güçler tarafından bölüşülmüş durumdadır. Dört Avrupalı büyük güç, İngiltere, Fransa. Rusya ve Almanya, 250 - 300 milyon nüfuslarına ve 7 milyon kilometre kare tutarındaki arazilerine karşılık, nüfusları *yaklaşık olarak yarım milyar*'a varan ve 64,6 milyon kilometre karelik yüzölçümleriyle bütün karaların handiyse yarısını kaplayan kolonilere, sömürgelere sahiptirler. Buna üç Asyalı ülkeyi, dört emperyalist

zorbanın (Japonya, Rusya, İngiltere ve Fransa) sözde «kurtarıcı» savaşlarla bugün parçalamağa çalıştığı Çin, Türkiye ve İran'ı ekleyin. Yarı-sömürge olarak niteleyebileceğimiz bu üç Asyalı ülke — ki bugün artık onda dokuz oranında sömürge olmuş durumdadırlar — 360 milyon nüfusa ve (bütün Avrupa'nın bir buçuk misli demek olan) 14,5 milyon kilometre kare yüzölçümüne sahiptirler.

Devam edelim. İngiltere, Fransa ve Almanya, dış ülkelere en az 70 milyar ruble tutarında sermaye yatırmışlardır. Bu yuvarlacık miktarın getirdiği «meşru» kârcığı — ki yılda üç milyar ruble kadardır — zamanında ve kazasız belâsız toplamak için de milyonerlerden kurulu millî komiteler vardır hükümet denilen, ve bu hükümetlerin emrinde ordular ve savaş donanmaları vardır. Bu hükümetlerin bellibaşlı görevlerinden biri de, «Milyar Bey»in oğullarıyla kardeşlerini ve bütün öteki sülükleri kral naibi, konsolos, elçi, her türlü memur ve papaz sıfatlarıyla donatıp sömürge ve yarı-sömürgelere «oturtmak»tır.

Kapitalizmin en son gelişim döneminde, bir milyara yakın insanın bir avuç büyük güç tarafından soyulup yağmalanması işte bu şekilde organize edilmiştir. Ve kapitalist rejimde yağma ve soygunun dışında bir başka düzen düşünülemez. Sermaye ihracından, «etki alanları»ndan, sömürgelerden vaz geçmek mi? Bunu düşünmek bile, her pazar zengin lere Hıristiyanlığın ululuğunu anlatan ve yoksullar için onlardan... bir kaç milyar değil tabiî ama hiç değilse yılda bir kaç yüz ruble vermelerini isteyen kır papazının seviyesine inmek olmaz mı?

Kapitalist rejimde Avrupa Birleşik-Devletler'i,

sömürgelerin bölüşülmesi için bir anlaşma demektir. Ve kapitalist rejimde, bu türlü bir bölüşme için bir tek temel, bir tek ilke vardır : Kuvvet. Bir milyarder, kapitalist bir ülkenin «millî gelir» ini bir başka kimseyle ancak ve ancak «sermayeye orantılı» olarak (üstelik bir de en büyük sermayenin payına normal olarak düşenden de fazlasını alması şartıyla) bölüşebilir. Kapitalizm, üretim araçlarının ve, unutulmasın, üretimdeki anarşinin, özel mülkiyeti demektir... Oysa, ekonomik evrim içinde kuvvetlerin nispeti değişmektedir. 1871'den sonra Almanya, İngiltere ve Fransa'ya nispetle üç ya da dört kere daha güçlenmiştir. Japonya da, Rusya'ya nisbetle on kere daha. Kapitalist bir Devletin gerçek gücünü ölçmek için bir tek araç vardır, savaş. Özel mülkiyetin ana ilkeleriyle çelişmez savaş, tam tersine özel mülkiyetin gelişiminin kaçınılmaz ve dolaysız ürünüdür. Kapitalist rejimde, çeşitli ekonomilerin ve türlü Devletlerin eşit şekilde gelişmesi imkânsızdır. Kapitalist rejimde, durmadan bozulan dengeyi zaman zaman yeniden kurmanın yolu, sanayide krizler, politikada savaşlardır.

Hiç şüphesiz ki, kapitalistler ve kapitalist güçler arasında *geçici* anlaşmalar yapılabilir. Bu açıdan bakınca, bir *Avrupalı* kapitalistler anlaşması olarak Avrupa Birleşik-Devletleri de kurulabilir... ama hangi amaçla? Sadece ve sadece, Avrupa'da sosyalizmi el ele verip boğmak ve eldeki sömürgeleri (bugünkü sömürge bölüşümünde hakkı yenmiş durumda olan ve son elli yıl içinde köhne ve kokuşmuş, kralcı Avrupa'ya nisbetle çok daha hızlı güçlenmiş) Japonya ve Amerika'ya *karşı* koruyabilmek amacıyla. Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaş-

tırıldığında bütün Avrupa'nın ekonomik durgunluk içinde olduğu görülür. Bugünkü ekonomik temel üzerinde, yani kapitalist rejimde, Avrupa Birleşik-Devletleri demek, Amerika'nın çok daha hızlı gelişimini önlemek için Avrupalı gericiliğin örgütlendirilmesi demek olur. Demokrasi davasıyla sosyalizm davasının sadece Avrupa'ya bağlı olduğu çağlar, bir daha geri dönmemek üzere geçmiştir artık.

Bizim sosyalizme bağladığımız şey, ulusların hürriyet ve birliğinin politik biçimi olan (Avrupa değil) dünya Birleşik-Devletleri'dir... Ama bağımsız bir parola olarak, dünya Birleşik-Devletleri parolası (önce sosyalizmle karıştığı içini sonra da bazılarını sosyalizmin bir tek ülkede zafer kazanmasının imkânsızlığı ve söz konusu ülkenin öteki ülkelere karşı tutumu hakkında yanlış sonuçlara sürükleyebileceği için) doğru düşmemektedir.

(.....)

İşte bu sebepler için ve bu konuda uzun tartışmalardan sonradır ki Avrupa Birleşik - Devletleri parolasını hatalı bulmaktayız.

*Ağustos 1915*

## MARX'IN EKONOMİK DOKTRİNİ

Marx, Kapital'e yazdığı önsözde «Bu kitabın en temelli amacı, modern toplumu», yani kapitalist, burjuva toplumu «hareket ettiren ekonomik kanunu bulmaktır» diyor. Marx'ın ekonomik doktrininin özünü, doğuşunda, gelişiminde ve çöküşünde tarihi üretim ilişklerinin incelenmesi meydana getirir. Kapitalist topluma hükmeden, *emtia* üretimidir. Marx'ın incelemesi de meta'ın çözümlenmesiyle başlar.

*Değer*

**Meta, ilk** olarak, insanın herhangi bir ihtiyacını gideren bir şeydir. İkinci olarak da, bir başka şey karşılığında değiştirilen bir şey. Bir şeyin yararlılığı, onun *kullanış değeri*'ni meydana getirir. Mübadele değeri ya da kısaca, değer ise, her şeyden önce, belli bir cinsten belli sayıda kullanış değerlerinin bir başka cinsten belli sayıda kullanış değerleriyle mübadelesi sırasında bu iki ayrı cinsten değerler arasında meydana gelen ilişki, beliren orantıdır. Günlük yaşantımız bize, bu gibi milyonlarca ve milyarlarca mübadele yoluyla en çeşitli ve en benzemez kullanış değerleri arasında eşdeğerlilik

ilişkileri kurulduğunu gösteriyor. Belirli bir toplumsal ilişkiler sistemi içinde durmadan biri birleriyle eşlenen bu değişik şeylerin ortak yanı ne ola? Bütün bu değişik şeyler, *emeğin ürünleri* olmakta birleşirler. İnsanlar, ürünlerini mübadele ederken, en çeşitli emek türleri arasında eşdeğerlilik ilişkileri kurmaktadırlar. Emtia üretimi, çeşitli üreticilerin değişik ürünler yarattığı (toplumsal işbölümü) ve mübadele sırasında bütün bu ürünleri eşdeğer kıldığı bir toplumsal ilişkiler sistemidir. Demek ki bütün bu emtiada ortak olan yan, belirli bir üretim dalında harcanan somut emek değil, özel bir emek değil, genellikle emektir, *soyut* insan-emeğidir. İncelenen toplumda, milyarlarca mübadele isbatlıyor ki, bütün emtia değerlerinin toplamı tarafından temsil edilen bütün emek ve iş gücü, aslında bir tek ve aynı işgücüdür : Genellikle insanın işgücü. Her meta, tek başına göz önüne alındıkta, iş süresinin belirli ve *toplumca gerekli* bir parçası tarafından temsil edilir. Değerin büyüklüğü, belirli bir metaın, belirli bir kullanış değerinin üretimi için toplumca gerekli iş süresi ya da gene toplumca gerekli emek miktarıyla belirlenir. «Mübadele sırasında çeşitli ürünlerini eşit saymakla, (üreticiler) aslında, birbirinden farklı ve değişik olan emeklerinin, çalışmalarının eşitliğini kurmuş olurlar. Bilmeden, kendiliğinden yaparlar bunu». Eski bir iktisatçı, değer iki kişi arasında bir ilişkidir, demişti. Eşyanın örtüsü altında saklı bir ilişki, diye eklemesi gerekirdi sadece. Değerin ne olduğunu anlamak için, milyarlarca kere tekrarlanan mübadele olayında görülen ilişkilere, yani belirli bir tarihsel yapının toplumsal üretim ilişkilerinin sistemine bakmak gerekir. «Değer olarak bütün emtia, kristalize

olmuş insan emeğinden başka bir şey değildir.» Marx, emtiadaki insan emeğinin ikili karakterini derinlemesine çözümledikten sonra, *para*'nın ve *değerin biçimi*'ni, yani büründükleri biçimi, formu incelemeğe geçer. Bundan bellibaşlı amacı da, değerin para hali'nin *kaynak*'ını aramak, mübadelenin gelişiminin *tarihsel süreci*'ni incelemektir. Nasıl? Belli bir takım, tek tek ve gelişigüzel ortaya çıkan, yani tikel ve raslansal mübadele fiillerinden başlayarak («değerin basit, tikel ya da arızi biçimi»: Belirli miktarda bir metaın bir başka belirli miktarda meta ile mübadele edilmesidir.), çeşitli emtianın bir tek ve aynı meta ile mübadelesi sırasında ortaya çıkan değerin-genel-biçimine ulaştıktan sonra, altın'ın genel eşdeğer halinde bu tek ve belirli meta durumuna geldiği noktaya, yani değerin para haline, para biçimine bürünüşüne varmakla. Mübadelenin gelişiminin ve ticaret üretiminin, yani satış için üretimin en güçlü ürünü olan para, bireysel emeğin sosyal karakterini, pazar yoluyla birbirlerine bağlı değişiklik ve ayrı üreticiler arasındaki toplumsal bağı gizlemektedir. Marx, paranın çeşitli fonksiyonlarını bütün ayrıntılarıyla çözümlemiştir. Önemle belirtmek gerekir ki, Kapital'in ilk bölümlerinde olduğu gibi burada da, eserin bazen sırf düşünceye dayanır gibi gözüken soyut dili aslında, ticaret üretiminin ve mübadelenin gelişiminin tarihinden alınmış son derece çeşitli ve zengin belgelerle yüklüdür. «Paranın ortaya çıkabilmesi için, ürün mübadelesinin daha önceden emtia dolaşımı biçimine ulaşmış olması gerekir. Paranın basit eşdeğer, dolaşım (tedavül) aracı, ödeme aracı, hazine, yedek fonlar, vb. gibi çeşitli fonksiyonları oluşu ve bu fonksiyonların

kimi zaman birinin, kimi zaman bir başkasının bütün ötekiler karşısında üstünlük kazanıp ön plana geçmesi de, toplumsal üretimin çeşitli dönemlerini meydana çıkarır.» *(Kapital, Kitap I)*

*Artık-değer*

Emtia üretiminin belli bir gelişim noktasında para, sermaye haline gelir, sermayeye dönüşür. Emtia dolaşımının formülü: M (meta) - P (para) - M (meta) iken (yani bir metaın bir başka metaın alımı için satışı iken) sermayenin genel formülü, P - M - P, yani satış için alım (tabiî, bir kârla) olmaktadır. İşte Marx'ın artık-değer diye adlandırdığı, dolaşımdaki paranın ilk değerinin bu artışıdır. Kapitalist dolaşımda paranın bu «artışı»nı herkes bilir. Parayı *sermaye*'ye (tarihçe belirlenmiş, tikel, toplumsal bir üretim ilişkisi olarak sermayeye) dönüştüren de işte bu «artış»tır. Artık-değer emtianın dolaşımından doğmuş olamaz, çünkü bu dolaşım eşdeğer'lerin mübadelesi üzerine kuruludur. Fiyatların yükseltilmesinden de doğmuş olamaz artık-değer, çünkü alıcı ve satıcıların karşılıklı kâr ve zararları birbirini dengelecektir. Yani artık-değer bireysel bir olay değildir; ortalama, genelleşmiş, toplumsal bir olaydır. Artık-değer elde edebilmek için, «para sahibinin hemen pazarda, mutlu bir şans eseri olarak... öyle bir meta bulması gerekir ki, bu metaın kullanış değeri, kendiliğinden bir değer kaynağı olsun». Yani, bir meta bulmalıdır ki para sahibi pazarda, bu metaın tüketim süreci aynı zamanda bir değer yaratımı süreci olsun. Ve bu meta vardır: İnsanın emek gücü. İnsanın emek gücünün tüketimi demek,

emek demektir. Ve emek, değeri yaratır. Para sahibi emek gücünü, tıpkı öteki emtiada olduğu gibi, üretimi için toplumca gerekli iş süresi (yani işçinin ve ailesinin geçimi için gerekli emek süresi) ile belirlenen değerine satın alır. Emek gücünü satın aldıktan sonra da, para sahibi aldığı şeyi kullanmak ve tüketmek hakkına, yani işçiyi diyelim ki günde 12 saat çalışmağa zorlamak hakkına sahiptir. Oysa işçi ilk 6 saatte («gerekli» iş süresi) kendisinin ve ailesinin geçimini karşılayan bir ürün yaratmaktadır. Geri kalan ve kapitalist tarafından ödenmeyen 6 saatte de («ek» iş-süresi) işçi, artık-değer'i yaratır. Demek ki, üretim süreci açısından, sermayede iki ayrı parçayı, bölümü biribirinden ayırıp seçmek gerekiyor: Değeri (bir hamlede ya da parça parça) mamul ürüne olduğu gibi ve eksiksiz geçen (makinalar, emek araçları, ilkel maddeler gibi) üretim araçlarına harcanan sâbit sermaye ile emek gücünü ödemeye ayrılan değişen sermaye. Bu değişen sermayenin değeri olduğu gibi kalmaz, emek süreci içinde durmadan artar, artık-değer yaratarak artar. İşte bunun içindir ki, iş gücünün sermaye tarafından sömürülme derecesini anlamak için, artık değeri sermayenin bütünüyle değil, yalnız değişen sermaye ile karşılaştırmak gereklidir. Bizim örneğimizde artık-değer haddi (Marx tarafından bu ilişkiye verilen ad) 6/6 ya da % 100'dür.

Sermayenin meydana çıkışı bir takım tarihsel şartların önceden hazır olmasını gerektirir: 1) Ticaret üretiminin oldukça ilerlemiş bir döneminde tikel (tek tek) kişilerin elinde belli bir miktarda para birikimi, 2) şu iki açıdan «hür» işçilerin varlığı: Emek güclerini satmak açısından bütün kısıtlama-

lara ve her türlü baskıya karşı hür ve bir de emek güçlerini satmadan hayatlarını sürdüremeyecek şekilde, yani hem ağasız, beysiz, efendisiz, sahipsiz, hem de üretim araçsız ve topraksız olmak açısından hür işçi-«proleter»lerin varlığı.

Artık-değerin büyüyüp artması iki bellibaşlı ve temelli yoldan mümkündür: İş gününün uzatılması («mutlak artık-değer») ve gerekli emek süresinin kısaltılması («görece, yani nisbî artık-değer»). Marx, birinci yolu incelerken, iş gününün uzatılması (14-17'inci yüzyıllar) ya da azaltılması (19'uncu yüzyılda iş alanını düzenleyen yasalar) ile ilgili Devlet müdahaleleriyle iş gününün kısaltılmasını isteyen işçi sınıfının mücadelesinin muhteşem bir tablosunu çizer. Kapital'in yayımlanmasından bu yana, bütün uygar ülkelerdeki işçi hareketinin tarihi bu tabloyu doğrulayan binlerce yeni olayla dolmuştur.

Marx, görece artık-değer üretimini çözümlerken, emeğin üreticiliğinin, üretkenliğinin kapitalizm tarafından arttırıldığı ve 1) basit işbirliği, 2) işbölümü ve manüfaktür, 3) makinalar ve ağır endüstri olarak adlandırılan üç büyük tarihsel dönemi incelemektedir. Marx'ın derinlemesine araştırısı, kapitalizmin gelişiminin tipik ve temel çizgilerini gün ışığına çıkarmıştır. Rusya'daki «zanaatsal» (artizanal) dediğimiz endüstriyi inceleyecek olursak, bu üç dönemin ilk ikisi hakkında 1867'de tasvir edilmiş olan, büyük mekanik endüstrinin devrimci rolüne ise, bu tarihten sonra geçen yarım yüzyıl içinde Rusya, Japonya, vb. gibi birçok «yeni» ülkede rastlıyoruz.

Marx'da son derece önemli ve yeni olan şey, *sermaye birikimi*'nin (yani artık-değerin bir bölü-

münün sermayeye dönüşümü ve bunun, kapitalistin kaprislerini ya da kişisel ihtiyaçlarını karşılamak yolunda değil de gene üretim için kullanımı) çözümlenişidir. Marx, Adam Smith'ten beri kendisinden önceki bütün klasik siyasî iktisadın, sermayeye dönüşmüş artık-değerin tüm halinde değişen-sermayeye gittiği hakkındaki iddiasının yanlışlığını göstermiştir. Gerçekte artık-değer, *üretim araçları* + değişen sermaye şeklinde bölünmektedir. Toplam sermaye içinde, sâbit sermaye payının değişen sermaye payına nisbetle gittikçe hızlanan artışı, kapitalizmin gelişimi ve giderek sosyalizme dönüşümü sürecinde büyük bir önem taşımaktadır.

Makinalaşmak yoluyla işçilerin işlerinden olmasını hızlandıran, böylelikle bir kutupta zenginlik, karşı kutupta yoksulluk yaratan sermaye birikimi aynı zamanda, «yedek işçi-ordusu», «görece işçi-fazlalığı» ya da, son derece çeşitli şekillere bürünen ve sermayenin üretimi hızla geliştirmesini sağlayan «kapitalist-nüfus fazlası» denilen şeyin doğuşuna da yol açmaktadır. Kredi ile ve sermayenin üretim araçları hâlinde birikimi ile birleşen bu imkân, bize ayrıca, kapitalist ülkeleri başlangıçta on yılda bir, sonradan daha uzun ve daha değişken aralıklarla sarsan çevrimsel (periyodik) üretim çokluğu *bunalımlar (krizler)*'ını da açıklar. Kapitalist temel üzerinde sermaye birikimi ile ilkel dediğimiz birikimi, biribirinden ayırmak gerekir : İlkel birikimi niteleyen, emekçinin zor yoluyla üretim araçlarından uzaklaştırılması, köylülerin topraklarından atılması, kamu topraklarının çalınması, sömürgecilik, kamusal borçlanmalar (devlet tahvil ve bonoları gibi), koruyucu gümrük tarifeleri, vb. benzer tedbirlerdir.

«İlkel birikim» bir kutupta da para zilyetini, parayı elinde tutan kapitalisti yaratır.

«*Tarihsel kapitalist-birikim eğilimi*», Marx tarafından şu ünlü parçada dile getirilmektedir: «Temel üreticilerin mallarından edilmesi en alçakça bahanelerin, en nefret verici, en küçük ve en ahlâk dışı tutkuların gizleyemediği merhametsiz bir çapulculuk şeklinde olmuştur.» (Köylünün ve zanaat erbabının) «kişisel emeği üzerine kurulu ve tek tek, bağımsız emekçileri dış emek şartlarına perçinleyen özel mülkiyetin yerini böylece, ücret düzeni üzerine, yani başkasının emeğinin sömürülüp işletilmesi düzeni üzerinde kurulu kapitalist özel mülkiyet almıştır... Çok geçmeden de, artık bağımsız emekçiler değil, bir ücretli ordusunun şefi durumundaki kapitalistler mallarından edilmeğe başlanacaktır. Bu ikinci malından-edilme de, sermayelerin yığılımı (temerküz, konsantrasyon) ile sonuçlanan, kapitalist üretime içkin kanunlarının kapitalist üretim tipinin kendi iç kanunlarının işleyişiyle gerçekleşir. Kapitalist çoğunluğunun kendi aralarından bir avuç kapitalist tarafından zorla mallarından edilerek sermayenin merkezleştirilmesinin yanısıra bilim ve teknik gittikçe daha büyük çapta uygulanmış, toprak sistemli ve metotlu biçimde işlenmeğe başlanmış, işçilerin (verimli olabilmek için kollektif bir çalıştırma sistemi gerektiren. dolayısıyla da üretim araçlarının kullanımında ekonomi sağlayan şekilde) birer alet haline gelmesi gerçekleşmiş ve kapitalist rejime uluslararası karakterini veren, bütün halkların içinde kaynaştığı evrensel bir pazar şebekesi kurulmuştur. Bu sosyal ilerleme döneminin bütün avantajlarını gasbedip tekellerinde toplayan ka-

pitalist zorbaların sayısı böylece gitgide azalırken (sayıları azaldıkça kudretleri büyüyordu) karşı yanda da yoksulluk, baskı, kölelik, düşkünlük, sömürme artıyordu. Ama karşı yanda artan, hem de kapitalist üretim mekanizmasının kendi iç kanunlarının işleyişle artan bir başka şey daha vardı: İşçi sınıfının gittikçe biraz daha disiplinli, birleşik ve düzenli direnci. Sermayenin tekeli, kendisi sayesinde büyüyüp gelişmiş olan üretim rejimi için artık bir engel, bir gem halini almağa başlamıştı. Emeğin toplumsallaşması ve maddî güçlerinin merkezleşmesi öyle bir noktaya gelip dayanmıştı ki kapitalist zarfına artık sığmaz olmuştu. Bu zarf işte parçalanmaktadır. Kapitalist mülkiyetin çanı çalmıştır artık. Ve şimdi mallarından edilenler, bir zamanlar başkalarını mallarından etmiş olanlardır.» *(Kapital, Kitap I)*

Gene Marx'da son derece önemli ve yeni olan şey, *Kapital*'in II'inci Kitap'ında bulunan, sosyal sermayenin üremesinin çözümlenişidir. Burada da Marx'ın göz önünde tuttuğu, bireysel bir olay değil genel bir olaydır, toplumsal ekonominin bir kesimi değil bütünüdür. Klasiklerin yukarıda sözünü ettiğimiz hatasını düzelten Marx, toplumsal üretimi iki büyük bölüme ayırmaktadır: I) üretim araçlarının üretimi ve II) tüketim araçlarının üretimi. Sonra da, rakamlara dayanarak, tüm halinde toplumsal sermayenin gerek basit üreme, gerekse birikim alanlarında dolaşımını inceden inceye araştırmaktadır. *Ortalama kâr haddi* problemi ise, *Kapital*'in III'üncü Kitap'ında, değer kanununa dayanarak çözülmüş bulunmaktadır. Marx'ın eseri, tek tek olaylardan ya da, ilkel ekonominin ya da modern «marji-

nal (yani büyük) fayda teorisi»nin sık sık yaptığı gibi, rekabetin yüzeysel (sathi) görünüşünden davranmayıp sosyal ekonominin bütününden, kitle halinde ekonomik olaylardan hareket ettiği için iktisat biliminde büyük bir ileri adımdır. Marx'ın artık-değerin temel kaynağını araştırdıktan sonra kâr, faiz ve arazi geliri'ne bölünüşünü incelemiştir. Kâr, artık-değerin bir işletmeye yatırılmış sermayenin bütününe oranıdır, nisbetidir. «Yüksek organik bileşim»li (yani içindeki sabit sermayenin değişen sermayeyi sosyal ortalamaya üstün oranda aştığı) sermaye, ortalamadan düşük bir kâr haddi sağlar. «Düşük organik bileşim»li sermaye ise, ortalamadan üstün bir kâr haddi. Sermayelerin kendi aralarındaki rekabeti ve bir daldan bir başka dala serbestçe geçişi, kâr haddini her iki şıkta da ortalama hadde getirir. Belli bir toplumda, bütün emtianın değerlerinin toplamı, emtia fiyatlarının toplamına eşittir. Ama her işletmede ve her üretim dalında emtia, rekabetten ötürü, kendi değerine değil *üretim fiyatı*'na satılmaktadır ki bu fiyat da harcanan sermayenin ortalama kârla toplamına eşittir.

Emeğin üreticiliğinin artışı, sâbit sermayenin değişen sermayeye oranla daha hızlı büyümesini gerektirir. Oysa, artık - değer sadece ve sadece, değişen sermayenin fonksiyonu, türevi olduğuna göre, (artık - değerin sermayenin yalnız değişen bölümüne değil, bütününe oranı, nisbeti demek olan) kâr haddinin alçalma eğilimi göstermesi normaldir. Marx bu eğilimi ve onu maskeleyen ya da engelleyen şartları da inceden inceye çözümlemiştir. III üncü Kitap'taki, tefecilik yoluyla biriken (usuraire) sermayeye, ticarî sermayeye, sermaye - paraya ayrılan

son derece ilgi çekici bölümleri geçerek temel soruna yanaşalım : *Arazi geliri* teorisi. Toprağın yüzü hem sınırlı hem de kapitalist ülkelerde baştan başa toprak sahipleri tarafından işgal edilmiş olduğundan, tarım ürünlerinin üretim fiyatı, ortalama kalitede değil de en kötü kalitede bir arazideki üretim giderlerine göre ve ortalama değil de en elverişsiz pazara taşıma şartları göz önünde tutularak belirlenir. Bu fiyatla, daha üstün kaliteli bir arazideki (ya da daha iyi şartlardaki) üretim fiyatı arasındaki fark, *diferansiyel* (tedafuli, ayrımsal) geliri meydana getirir. İşte Marx'ın, bu gelirin çeşitli arazilerin verimlilik farkından ve tarımsal yatırımlar arasındaki farktan doğduğunu isbatlayan açıklaması (*Artık - değer Teorileri* adlı kitapta, bu konuda özellikle Rodbertus'un eleştirisine de baş vurulabilir), diferansiyel gelirin en verimli arazilerin kerte kerte düşük kaliteli arazi haline gelişinden doğduğunu iddia eden Ricardo'nun temel hatasını da meydana çıkarmıştır. Tam tersine, (tarım tekniğinin ilerlemesi, şehirlerin genişleyip büyümesi gibi sebeplerden ötürü) belirli araziler durmadan şekil ve yüz değiştirmekte, ve bu arada en ters ve karşıt değişiklikler de meydana gelebilmektedir. Ve şu ünlü «toprağın gittikçe azalan verimliliği kanunu» da, kapitalizminin eksikliklerini, kusurlarını, sınırlarını ve çelişkilerini tabiatın sırtına yüklemeğe yönelmiş derin bir hatadan başka bir şey değildir. Kaldı ki, sanayiin ve genellikle ulusal ekonominin bütün dallarında kâr eşitliği, ancak eksiksiz bir rekabet hürriyetiyle, yani sermayenin bir daldan bir başka dala serbestçe transferiyle mümkündür. Oysa toprağın özel mülkiyeti bir monopol (tekel) yaratarak bu serbest transferi önler. Ve bu tekel sâyesinde, dü-

şük organik bileşimli sermayeye bağlı ve dolayısıyla da daha yüksek bir bireysel kâr haddi sağlayan tarım ürünleri, kâr haddinin eşitlenmesiyle sonuçlanan mekanizmanın dışında kalırlar. Toprak sahibi, elindeki toprak tekelinden yararlanarak, fiyatları ortalamanın üzerinde tutabilir ve işte bu monopol fiyatı, mutlak geliri doğurur. Kapitalist rejimde, diferansiyel gelir ortadan kaldırılamaz ama mutlak gelir, örneğin toprağın millîleştirilerek Devlet mülkiyeti haline getirilmesiyle, ortadan *kaldırılabilir*. Toprağın Devlet mülkiyetine geçişi özel mülk sahiplerinin tekelini yıkacağı için, tarım alanında daha tutarlı ve daha düzgün bir rekabet hürriyeti sağlayacaktır. İşte bunun içindir ki, der Marx, radikal burjuvalar tarih boyunca toprağın millîleştirilmesini durmadan ısrarla istemişler ama burjuvazinin büyük çoğunluğu bundan ürkmüştür. Ürkmüştür, çünkü bu istek özellikle günümüzde büyük önem kazanan son derece nâzik bir başka monopole, genel olarak üretim araçlarının monopolüne «dokunmaktadır». (Bu, sermayenin sağladığı ortalama kâr, ve mutlak toprak geliri teorisi, Marx'ın Engels'e yazdığı 2 Ağustos 1862 tarihli mektupta kesin ve açık bir halk diliyle verilmiştir.) Toprak gelirinin tarihi konusunda, Marx'ın bir başka çözümlemesine, analizine de işaret etmek gerekir : Emek geliri (köylü, senyör ya da ağanın toprağını işleyerek bir ürün fazlası yarattığında) önce ürün gelirine ya da aynî mala) köylü kendi toprağında, «iktisat - dışı baskılar» dan ötürü toprak sahibine teslim ettiği bir ürün fazlası yarattığında), sonra para gelirine (aynî mal gelirinin pazar üretiminin gelişimi sonucu paraya çevrilmesiyle), en sonunda da, tarımda köylünün yerini, toprağın ücretli işçilerle işle-

yen işletmecinin alışıyla, kapitalist gelire dönüşmektedir. «Kapitalist toprak gelirinin doğuşu» sorunu bu fırsat bilerek, Marx'ın, *kapitalizmin tarım alanındaki evrimi* hakkındaki (ve özellikle Rusya gibi geri kalmış ülkeler için önemli) bir kaç derin düşüncesini aktaralım : «Doğal, tabiî gelirin para gelirine dönüşümüyle birlikte, aynı zamanda ve hatta daha önce, mal sahibi olmayan ve ücret karşılığında çalışan bir gündelikçiler sınıfı zorunlu olarak doğar. Bu sınıf henüz serpme bir haldeyken, yani yeni yeni oluşurken, belli dönemlerde borç ödemek durumunda olan geçimi yerinde köylüler — tıpkı feodal rejimde mal sahibi serflerin malsız serfleri çalıştırdığı gibi — kendi hesaplarına bu ücretli tarım işçilerini pek tabii olarak sömürmeğe başlarlar. Bu da, sözünü ettiğimiz geçimi yerinde köylüler için damlaya damlaya göl olur hesabı zamanla belli bir servet toplamak ve belki de günün birinde kapitalist oluvermek imkânını yaratır. Böyle, eski toprak sahibi işletmeciler arasında, gelişim tarım - dışı genel kapitalist üretimin gelişimiyle şartlanmış olan bir kapitalist çiftçiler nüvesi meydana gelecektir.» (Kapital, III) «Küçük çiftçileri ücretli işçi, onların geçim ve iş araçlarını da sermayenin maddî unsurları haline dönüştüren olaylar, sermayeye kendi iç pazarını da yaratmış olurlar.» *(Kapital, I)* Öte yandan fakirleşme ve kır nüfusunun kendi emeğiyle geçinemez duruma düşmesi de, sermayenin emrinde bir yedek işçi ordusunun yaratılmasında rol oynar. Her kapitalist ülkede «kır nüfusunun bir parçası daima, şehir nüfusu ya da manüfaktür işçisi (yani tarım - dışı nüfus) haline gelmeye hazır beklemektedir... Demek ki tarım işçisi, daha baştan, en küçük yani minimum ücrete razı ve bir ayağı yoksulluğun, sefa-

letin çukuruna kaymış durumdadır.» *(Kapital, I)* Köylünün kendi işlediği toprak üzerindeki özel mülkiyeti, küçük üretimin temelini, onun refah ve klasik bir biçime yükseliş şartını meydana getirmektedir. Ama bu küçük üretim, üretim ve toplumun ilkel dar çerçevesiyle uyuşabilir ancak. Kapitalist rejimde, «köylülerin sömürülmesi sanayi proletaryasının sömürülmesinden sadece şekil bakımından farklıdır. Her ikisi için de, sömürücü aynıdır: *Sermaye.* ek tek kapitalistler tek tek köylüleri ipotek ve faizcilik yoluyla sömürürler. Kapitalist sınıf ise köylüleri Devlet vergileri yoluyla sömürür.» *(Fransa'da Sınıf Mücadeleleri)* «Köylünün parseli, kapitalist, için, topraktan kâr, faiz ve gelir çekip çıkarmağa ve gündeliğini nasıl çıkaracağı problemini de köylünün kendi çözümüne bırakmağa yarayan bir bahaneden başka bir şey değildir artık.» *(18 Brumaire)* Çoğunlukla, köylü kapitalist topluma, yani kapitalistler sınıfına ücretinin bir parçasını da verir ve böylece «özel mülk sahibi olmak ve kalmak uğruna, İrlandalı kesenekçinin durumuna» düşer. *(Fransa'da Sınıf Mücadeleleri)* «Küçük toprak mülkiyetinin hâkim olduğu ülkelerde, buğday fiyatının kapitalist ülkelerdekinden düşük olduşunun sebeplerinden biri» nedir? *(Kapital, III)* Köylünün topluma, yani kapitalistler sınıfına, ürün fazlasının bir parçasını bedavadan teslim edişidir. «Öyleyse (buğdayın ve öteki tarım ürünlerinin) bu düşük fiyatı, üreticilerin emeklerinin üretkenliğinin değil yoksulluğunun sonucudur.» *(Aynı eser)* Kapitalist rejimde, küçük üretimin normal biçimi olan küçük toprak mülkiyeti zamanla geriler, ufalanır, yok olur. «Parçalı, küçük mülkiyet, emeğin toplumsal üretim

güçlerinin gelişimiyle, emeğin toplumsal biçimleriyle, sermayelerin toplumsal yığılımıyla (temerküz), büyük çapta hayvancılıkla, gittikçe genişleyen bilimsel uygulamalarla, kendi yapısı bakımından uyuşmaz. Faizcilik ve vergi sistemi kaçınılmaz şekilde ve her yerde yıkıma sürükler bu parçalı mülkiyeti. Küçük toprakların satın alınmasına güle oynaya koşan sermaye, aynı toprakların küçük işletmeler halinde çalıştırılması söz konusu olunca ortadan siliniverir. Üretim araçları gittikçe biraz daha bölünür. Üreticiler gittikçe biraz daha dağınık hale gelir.» (Çok önemli ilerici burjuva bir rol oynayan kooperatifler, yani küçük köylü birlikleri, bu genel eğilimi ancak hafifletebilir, ama hiç bir zaman ortadan kaldıramaz. Üstelik unutmamak gerekir ki, bu kooperatifler geçimi yerinde köylülere çok şey sağladıkları halde, yoksul köylülere pek az faydaları dokunur ya da hiç dokunulmaz, zaten sonunda bu birlikler de ücretli emeği sömürmeğe koyulurlar.) «İnsan gücü akıl almaz şekilde har vurulup harman savrulmaktadır. Üretim şartlarının ağırlaşması ve üretim araçlarının pahalılaşması, parçalı mülkiyetin zorunlu kanunlarıdır.». Sanayide olduğu gibi tarımda da, üretimin kapitalist dönüşümü, üreticilerin «yıkım sebebi» olmaktadır. «Tarım emekçilerinin dağınık, geniş arazilere serpilmiş yaşaması, dirençlerini azaltır. Şehir işçilerinin büyük direncinin başlıca sebeplerinden biri de toplu olarak birlikte bulunmalarıdır. Modern kapitalist tarımda, tıpkı büyük sanayide olduğu gibi, emeğin üreticiliği ve yüksek verimi, emek gücünün tüketilmesi ve yok edilmesi pahasına gerçekleşir. Üstelik, kapitalist tarımda her ileri adım, sadece emekçi soygunculuğu sanatında değil, toprak soygunculuğu sanatında da

bir ilerleyiştir... Kapitalist üretim, teknikte ve sosyal üretimde gelişme sağlamıştır, ama bu gelişimi her türlü zenginliğin ana kaynakları olan toprağı ve emekçiyi iliklerine kadar sömürüp tüketerek sağlamıştır.» *(Kapital, Kitap I, 13 üncü bölümün sonu.)*

*Temmuz - Kasım 1914*

## GEÇMİŞİN KÜLTÜR MİRASI VE SOSYALİZM

... (...) Marksist doktrinin, dâhi bile olsa, bir 19'uncu yüzyıl sosyalistinin eseri olmaktan çıkıp bütün dünyada kapitalizme karşı mücadelede bu doktrini uygulayan milyonlarca ve on milyonlarca proleterin doktrini olduğunu okuyup işitmişsinizdir. Marx'ın öğretisi en devrimci sınıftan milyonlarca ve on milyonlarca kişiyi nasıl olup da kendine bağladı diye soracak olursanız, bunun bir tek cevabı var: Bağladı, çünkü Marx kapitalist rejim altında edinilmiş olan bütün bilgilerin sağlam temeli üzerine dayanarak düşünüp yazmıştır. Marx, insan toplumunun gelişimini yöneten kanunları inceledikten sonra kavramıştır ki, kapitalizmin gelişimi sosyalizme varacaktır, ve — en önemlisi de — bu noktayı, bilimin o güne kadar getirdiği bütün kazançları iyice benimsedikten sonra ve bu sayede giriştiği kapitalist toplumun en derin, en kesin ve en ince bir incelemesiyle ispatlanmıştır. İnsan toplumunun yaratmış olduğu her şeyi, eleştirici bir tutumla ve bir tek noktasını atlamaksızın, yeniden ele alıp gözden geçirmiştir Marx. İnsan düşüncesinin yaratmış olduğu her şeyi eleştirerek, işçi hareketinin akışında doğ-

rulayarak, bundan, sınırlı burjuva önyargılarıyla gemli ya da burjuva bir çerçevede kendinden geçmiş kişilerin çıkaramayacakları sonuçlara varmıştır.

Bugün örneğin, proletarya kültüründen söz ederken bunu unutmamak gerekir. İnsanlığın bütün tarih boyunca yarattığı kültürü tam tamına bilmeksizin ve geçmişteki bu kültürü dönüştürmeksizin bir proletarya kültürünün kurulamayacağını anlamazsak, meseleyi hiç bir vakit çözemeyz. Proletarya kültürü hazır ve bitmiş bir halde ortaya çıkmaz, bu konuda uzmanlık kazandıklarını ileri süren kişilerin bir buluşu da değildir. Budalalıktır böyle bir şeyi iddia etmek. Proletarya kültürü, kapitalist, feodal, bürokratk toplumların boyunduruğu altındaki insanlığın bulup derlediği bilgiler bütününün mantıksal bir gelişimi ve bütün hepsini içerip aşan bir ürünü olmalıdır. (...)

*Ekim 1920*

## TOLSTOY,
## RUS İHTİLÂLİNİN AYNASI

*«Lenin'in, ilki 1908 eylülünde, Savaş ve* Barış *yazarının 80'inci yaş günü dolayısıyla, 20 kasım 1910'da ölümünden sonra, Tolstoy hakkında yazdığı altı makale marksist eleştiri alanında bir örneği daha bulunmayan bir bütün meydana getirmektedir.*

*Lenin ebediyattan, gerçeğin, duyduğu ve karar anlarında başında bulunduğu devrimci Rus gerçeğinin dile getirilmesini bekliyordu. 1905 ihtilâlinin romancıları arasında özellikle Tolstoy ve Gorki onu çekmiştir. Çünkü bu iki büyük yazar, hem halka en yakın olan hem de iki devrimci sınıfı, Rus ihtilâlinin iki itici gücü olan köylü kitlesi ile proletaryayı en çok bağlılık ve dürüstlükle temsil eden kişilerdi.*

*Jaurès, 1911'de vermiş olduğu bir konferansta, idealist bir yoruma kapılarak, Tolstoy'da «arılığın, kardeşliğin, gizemli ve derin hayatın anlamını bulmamıza» yardım eden bir büyük mistik görüyordu.*

*Tarihsel materyalizmle beslenmiş ve sınıf çatışmasına dönük olan Plekhanov için, Tolstoy, kapitalizmin ilerleyişiyle yıkıma uğrayıp batan toprak aristokrasisini temsil eder. Tolstoy'un, bu «büyük toprak ağası» nın mujik sevgisi, ataerkil ve basit bir hayat özlemi, elemeğine övgüsü, makine uygarlığını ve yeni sömürüm biçimlerini lânetleyişi -bütün bunlar Plekhanov'un gözünde, sınıfının devrildiğini görerek kapitalizmi lânetleyen ve bir çeşit köylü ütopyasına sığınmak isteyen bir büyük toprak ağasının doğal tepkisidir.*

*Lenin'se, işleri Plekhanov'dan farklı politik analizlere dayanarak yargıladığından, Tolstoy'un eserine başka bir anlam yüklemektedir. Plekhanov, köylü kitlesinin devrimci rolüne inanmıyordu. Lenin'se, 1905 - 1907 ihtilâlinin bir «köylü burjuva ihtilâli» olduğunu düşünmektedir. Tolstoy'un düşünceleri de, Rus köylüsünün uyuşmazlık ve çelişki dolu psikolojisini yansıtır. İşte bunun içindir ki, insanın manevî yoldan kendi kendini yetkin kılmasını ve «kötülüğe karşı direnmesi» ni salık verişine rağmen, Tolstoy'u toprak aristokrasisinin bir temsilcisi olarak göremeyiz. Tolstoy, gerçekte, 1905 «Rus ihtilâlinin aynası» dır. 1905 - 1907' nin devrimci hareketine bazı ana çizgilerini veren ve ihtilâlin başarısızlık sebeplerini açıklayan, köylünün isyanı yanısıra gevşekliği, öfkesi yanısıra boyun eğişi, gücü ve zayıflığı, Yasnaya Polyana peygamberinin ideolojisinde olduğu gibi yankılanmakta ve sürmektedir. - Jean Frêville.»*

Büyük sanatçının adını, anlamadığı ve sırt çevirdiği devrime yakıştırmak, ilk bakışta garip ve temelsiz görünebilir. Ama bir olayı doğru biçimde yansıtmadığı ortada olan bir şeye de, o olayın aynasıdır denemez. İhtilâlimiz, alabildiğine karmaşık ve çok yönlü bir olaydır. İhtilâlin gerçekleştiricileri ve ilk destekleyicileri arasında bile, olup bitenleri bir türlü anlayamayan ve sırf bu yüzden, olayların akışının kendilerine yüklendiği gerçek tarihsel ödevlere sırt çeviren unsurlar bulunduğunu göz önüne alırsak, gerçekten büyük bir sanatçının eserlerinde ihtilâlin temel yanlarından hiç değilse birkaçını sezip yansıtacağını anlamak daha kolaydır.

Yazarın 80'inci doğum yıldönümü dolayısıyla makaleler, mektuplar ve notlarla dolu olan Rus basını, Rus ihtilâlinin ve ihtilâlin itici kuvvetlerinin analizi açısından Tolstoy'un eserlerinin incelenmesine karşı ilgisiz kalmıştır. Basının bu tutumunda iç karartıcı bir ikiyüzlülük, resmî ve liberal olmak üzere çifte bir ikiyüzlülük görüyoruz. Bir yanda, daha dün Leon Tolstoy'a saldırmakla görevli satılmış yazar müsveddelerinin bugün onda bir yurtsever bulma ve böylece Avrupa'ya karşı değerbilir görünme çabaları var. Ama bu türden yazar müsveddelerinin satır başına kaç para aldığını herkes bildiğinden, bunlar kimseyi aldatamayacaktır. Öte yandaki liberal ikiyüzlülükse çok daha ince, dolayısıyla da çok daha zararlı ve tehlikelidir. Meğer Tolstoy'a en sıcak ve en tam sevgiyi besleyenler *Riyeç*'in Balalaykin'leriymiş! (Balalaykin, Çedrin'in *Modern Aşk* romanındaki liberal ve palavracı avukat tipidir.) Gerçekteyse, bu içten pazarlıklı tutum ve «Tanrı'yı arayan büyük insan» gibi yaldızlı laflar,

dört başı mamur bir sahteciliği ortaya serer. Çünkü Rus liberali, ne Tolstoy'un Tanrı'sına inanır, ne de Tolstoy'un bugünkü rejimi eleştirmesine göz yumabilir. Onun hesabı, halkın tanıyıp sevdiği bir isme yapışarak siyasî yatırım yapmak ve millî muhalefetin şefi gibi gözükme çabası içinde ortalığı gürültüye boğmaktır. Şu soruya açık ve dürüst bir cevap beklemektedir halk: «Tolstoyculuk» un iç çelişmeleri nerden gelmektedir ve bu çelişmeler, ihtilâlimizin hangi hata ve zaaflarını yansıtmaktadır?

Tolstoy okulunun doktrin, fikir ve eserlerindeki çelişmeler ortadadır. Bir yanda, sadece Rus hayatının eşsiz tablolarını çizmekle kalmayıp aynı zamanda dünya edebiyatına birinci sınıf eserler vermiş dâhi bir sanatçı, öte yanda köyün saf oğlanı rolünde bir toprak ağası. Bir yanda, toplumdaki sahtecilik ve ikiyüzlülüğe karşı içten, dürüst ve enerjik bir karşı çıkış, öte yanda bir tolstoycu, yani Rus aydını dediğimiz şu sersefil, yıpranmış, isterik ve «ben kötü bir kişiyim, namussuzum, ama şimdi kendi kendimi yetkin kılmakla uğraşıyorum, artık et de yemiyor ve sadece pirinç yiyerek yaşıyorum.» diye ortalık yerde göğsünü bağrını dövüp debelenen bir salak. Bir yanda, kapitalist sömürümün amansız bir eleştirisi, hükümetin giriştiği şiddet hareketlerinin ve Devlet yönetimi ve adalet adı altında oynanan komedyanın ortaya dökülmesi; uygarlığın ilerleyişi ve servetlerin büyüyüşüyle işçi kitlelerinin ıstırap ve yoksulluğunun da büyümesi arasındaki çelişmenin olanca derinliğiyle meydana serilmesi; öte yanda, «kötülüğe karşı şiddet yoluyla karşı koymama» yı öğütleyen bir saflık örneği. Bir

yanda, en açık görüşlü gerçekçilik ve bütün maskelerin suratlarından çekilip alınması; öte yanda, dinin övülmesi ve resmî papazların yerine gönüllü papazlar getirme eğilimi, yani en ince, dolayısıyla da en alçakça şekliyle bir papazlar saltanatı propagandası. (...)

Bu türlü çelişmeler içinde kıvranan Tolstoy'un, işçi hareketini ve bu hareketin sosyalizm için mücadeledeki rolüyle Rus ihtilâlini katiyen anlayamayacağı meydandadır. Ama Tolstoy'un görüş ve öğretilerindeki çelişmeler tesadüfün ürünü değildir, tam tersine, Rus hayatının 19'uncu yüzyılın sonlarında içine düştüğü çelişken şartların dile gelişidir. Serfliğin boyunduruğundan henüz kurtulmuş olan ataerkil Rus köylüsü, son meteliğine kadar soyulmak üzere, sermayeye ve hazinenin eline teslim edilmiş durumdadır. Köylü hayatının ve köylü ekonomisinin yüzyıllardan beri dayanmış olan eski temelleri, şaşılacak bir hızla tepetaklak olmuştur. Ve Tolstoy'un fikirlerindeki çelişmeleri, çağdaş sosyalizm ve çağdaş işçi hareketinin açısından (aslında bu açı da gereklidir ama yetersizdir) değil de, topraklarından soyulmuş halk kitlelerinin yıkımına ve ilerleyen kapitalizme karşı, ataerkil hayatın kaynağı olan köy ve kırdan gelmesi normal bir protesto olarak alıp değerlendirmek gerekir. İnsanlığın selâmeti için yeni yeni reçeteler getiren bir peygamber olarak gülünçtür. Tolstoy, -ve doktrininin en zayıf yanını bir mutlak inanç haline getirmeğe çalışan Rus ve yabancı «tolstoycular» işte bundan ötürü acınacak duruma düşmüşlerdi. Ama Rusya'da burjuva ihtilâlinin kopması sırasında milyonlarca Rus köylüsünde beliren fikir ve ruh durum-

larının yorumcusu olarak Tolstoy, büyüktür. Ve fikirlerinin bütünü bir blok halinde göz önünde tutulduğunda, bir *köylü* burjuva ihtilâli olan ihtilâlimizin özelliklerini dile getirdiği için Tolstoy orijinaldir de. Tolstoy'un fikirlerindeki çelişmelere bu açıdan bakılırsa, bu çelişmelerin aslında. ihtilâl sırasında köylü kitlesinin tarihsel etkinliğini sınırlayan çelişik şartların gerçek birer aynası oldukları görülür. Bir yanda, kölece ezilmeyle dolu yüzyıllar ve reformun getirdiği son yıkım yılları umutsuzca bir kin, öfke ve kararlılık yaratmıştır. Resmî Kilise'yi, büyük toprak ağalarını ve onların hükümetini kökünden silip süpürmek, toprak mülkiyetinden kalma bütün eski gelenekleri yok etmek ve polis baskısına dayanan sınıf Devleti yerine hukuken eşit ve hür bir köylüler topluluğu (cemaatı) yaratmak istek ve özlemi, ihtilâl sırasında bütün köylüleri şevkle ayaklandıracaktı. Ve Tolstoy'un eserlerindeki ideolojik muhtevanın, bazen onun fikir «sistem» ini tanıtmak için kullanılan «Hıristiyan anarşizmi» nden çok daha fazla yukarda açıkladığımız bu istek ve özleme uygun düştüğünden şüphe edilemez.

Bir başka yanda da, yeni bir topluluğu özleyen köylüler. Ve bu köylü kitlesi, özlediği yeni topluluk biçiminin nasıl olması gerektiği, hürriyetini hangi mücadele şekil ve yollarıyla elde edebileceği, bu mücadeleye önder olarak kimleri seçeceği, burjuva aydınlarının ve buruvazinin köylü ihtilâline karşı ne gibi duygular beslediği ve sözüm ona köy asillerinin toprak mülkiyetini ortadan kaldırabilmek için Çar'ın iktidarını şiddet yoluyla devirmeyi gerektiren sebeplerin neler olduğu ko-

nularında henüz iyiden iyiye düşünüp bir kesinliğe varmamıştı. Köylü bütün ömrü boyunca toprak ağalarına ve yüksek memurlara kin beslemeyi öğrenmişti ama yukardaki soruların cevabını nasıl ve nerede bulacağını öğrenmemişti, öğrenemezdi de. İhtilâlimizde, köylü kitlesinin bir azınlığı, bu amaçla elinden geldiğince örgütlenip etkili şekilde mücadele etmiştir. Ama bu azınlığın içinde, düşmanı topraklarından kovmak, büyük toprak ağalarının savunurlarını ve çarın uşaklarını alaşağı etmek üzere silaha sarılanlar, bir avuçtur. Köylü kitlesinin büyük çoğunluğu bu sırada ağlamak ve dua etmekle, kılı kırk yararaktan dilekçeler düzmek ve oraya buraya «aracılar» yollamakla uğraşıyordu, -Leon Nikolayeviç Tolstoy'un istediği gibi davranıyordu yani! Ve bu gibi durumlarda hep rastlandığı üzere, her türlü politikaya karşı Tolstoy'vâri çekimserlik, ilgisizlik ve anlayışsızlığın da yardımıyla, sadece bir küçük köylü azınlığı devrimci ve bilinçli proletaryanın ardından giderken büyük çoğunluk, meclislerden emniyet müdürlerine seğirterek uyuşma ve uyuşturma çareleri arayan ve tekmelenip kovuluncaya kadar pazarlık ve dilencilik eden prensipsiz ve uşak ruhlu burjuva aydınları için iyi bir av olmakta devam ediyordu. Tolstoy'un düşünceleri aslında, bizdeki köylü ayaklanmasının yetersizlik ve zaaflarının bir aynası, gelenekçi köyün (ataerkil kır düzeninin) gevşekliğinin ve «geçimi yerinde» mujik'in alçaklığının dile gelişidir...

Tolstoy, bir yandan, birikmiş kin ve nefreti, daha iyi bir gelecek özlemini, geçmişin boyunduruğundan kurtulma isteğini -öte yandan da politik eğitim yokluğunu, hayallerin henüz bir bilinç olgunlu-

ğuna erişmemişliğini ve devrim karşısındaki gevşekliği yansıtır. Tarihsel ve ekonomik şartlar, halk kitlelerinin devrimci mücadeleye ister istemez katılmak zorunda olduklarını açıkladığı kadar, aynı kitlelerin böyle bir mücadeleye hazırlık yetersizliğini ve tolstoycu «kötülüğe karşı koymamak» prensibini de açıklamaktadır. Ve bunlar, ilk ihtilâl kampanyasının başarısızlığının en ciddî nedenlerinden ikisidir.

## MAKSİM GORKİ'YE MEKTUPLAR

### *Felsefî Materyalizm Üzerine*

Aramızdaki anlaşmazlık konularını sıralarken söz ettiğimiz bazı meselelerde, öyle sanıyorum ki bir yanlış - anlama, bir ters yorum var. Bir takım ahmak sendikacıların yaptıkları gibi «aydınları kovuşturmak», ya da işçi hareketi için aydınların gereğini inkâr etmek hiç bir vakit aklımdan geçmemiştir. Bütün *bu* meselelerde aramızda ayrılık *olamaz*, yoktur. Bu bakımdan kuşkusuzum. Şimdilik karşılaşmamız ihtimali olmadığına göre, bu şekilde elbirliğiyle çalışmağa koyulmamız gerekiyor. Ancak bir ortak çalışma içinde daha kolay, daha kesin ve daha iyi anlaşabiliriz.

... Materyalizmi bir dünya görüşü olarak aldığımız takdirde, öyle sanıyorum ki, meselenin özünde sizin gibi düşünmüyorum. «Materyalist tarih görüşü» üzerinde değil (...), felsefî materyalizm konusunda ayrılıyoruz. Anglo - saksonların ve Germen' lerin küçük burjuva havalarını ve Latinlerin anarşizmlerini «materyalizm» e bağlamak, -buna kesin-

likle karşıyım. Felsefe olarak materyalizmi *bunlar her yerde arka plana itmişlerdir.* İçlerinden en yetkili ve en tutarlılarının organı olan *Neue Zeit* bile felsefeye karşı ilgisizliği ve felsefî materyalizmi hiç bir zaman şevkle savunmamışlığı bir yana- daha geçenlerde, hiç bir kayıt koymaksızın ampriokritısistlerin yazılarını yayınlıyordu. Marx ve Engels'in öğrettikleri *bu* materyalizmden bir küçük burjuva hiçliğine varmak yanlıştır! Bugün sosyal -demokrasi içindeki bütün küçük burjuva akımlar büyük bir hınçla felsefî materyalizme karşı mücadele etmekte ve Kant'a, yeni kantçılığa, kritisizme kaymaktadırlar. Hayır, hayır, Engels'in *Anti - Dühring*'de geliştirdiği felsefe, küçük burjuva düşüncesine yer bırakmaz.

*13 şubat 1908'de Cenevre'den Kapri' deki Gorki'ye gönderilen mektuptan.*

*İdeolojik Alanda Tâviz Olmaz!*

*«O vakitler Bogdanov'un felsefesinin etkisinde olan Gorki, 1908 martındaki bir mektubunda Mach'ın tilmizleriyle Lenin'i «uzlaştırmak» için teşebbüse geçmişti.* Materyalizm ve Ampriyokritisizm *adlı kitabını yazmağa başlamak üzere olan Lenin (ki bu felsefî incelemede, gerici idealizmin son temsilcileri cevaplandırılmaktadır) en küçük bir tâvize bile yanaşmayacak ve onun bu tutumu Gorki'nin geçici hatalarından sıyrılmasına yardımcı olacaktır. - Jean Frêville.»*

Mach'çılarla çatışmam konusundaki mektubunuzu aldım. Duygularınızı sonuna kadar anlıyor ve say-

gıyla karşılıyorum. Hemen söyleyeyim ki, Petersburg'daki dostlardan da sizinkine benzer mektuplar almaktayım. İçtenlikle inanıyorum ki hepiniz aldanıyorsunuz.

Bir Parti adamının belirli bir propagandanın yanlış ve *zararlı* olduğu kanısına varınca, o propagandaya karşı dikilmek zorunda olduğunu anlamalısınız, tabiî anlarsınız da. Ben bu adamların kitaplarının baştan sona, kökten dala aptalca, ikiyüzlü ve zararlı olduğuna kesinlikle inanmasaydım (ve Mach'tan Avênarius'a kadar Bazarov, Bogdanov ve Kumpanyasının bilgelik kaynaklarını tanıdıkça bu inancım bir parça daha artıyor) şu yaygarayı koparır mıydım? Plekhanov meselenin özünde onlara karşı *sonuna kadar* haklıdır. Ne var ki, ya beceremediğinden ya da tembellikten, düşüncesini basit ve *somut* biçimde, yersiz felsefe incelikleriyle okurları ürkütmeden söyleyemiyor. Bense bunu *kendi tarzında* ve her ne pahasına olursa olsun söyleyeceğim.

Ne gibi bir «uzlaşma» söz konusu olabilir ki onlarla aramda, sevgili A. M.? Bunu düşünmek bile gülünç. *Mutlak* bir çatışma kaçınılmaz hale gelmiştir. Ve bu durumda Parti üyelerine düşen de, fikir ayrılıklarını gizlemeğe çabalamak ya da meseleyi erteleyip unutturmağa çalışmak değil, çatışmalardan, pratik Parti çalışmalarının *zarar görmemesini* sağlamaktır. (...)

Bunu nasıl başarmalı? «Nötr», tarafsız kalarak mı? Hayır. Böyle bir meselede tarafsızlık söz konusu olamaz, *olmayacaktır da.*

*24 mart 1908'de Cenevre'den Kapri'deki Gorki'ye mektuptan.*

Sanatçı yeteneğinizle, Rusya'daki işçi hareketine -yalnız Rusya'dakine de değil- büyük yardımlarda bulunduğunuz ve bu harekete daha o kadar yardım edeceksiniz ki, göç hayatının doğurduğu keder ve boğuntulara kapılmaya hakkınız yok. Öyle durumlar olur ki, işçi hareketinin hayatı bu göç içindeki mücadeleyi bölünmelere, kavgalara, dalaşmalara kadar götürür. Bunun sebebi, işçi hareketinin kendi iç zayıflığı ya da sosyal -demokrasinin kendi iç hataları değil, işçi sınıfının kendi Partisini kurmak durumunda olduğu unsurların ayrı cinsten, her fikirden ve dağınık olmalarıdır.

*16 kasım 1909'da Cenevre'den Kapri'deki Gorki'ye mektuptan.*

### *İşçi Ozanları Teşvik Etmek İçin*

Ne gibi yeni «plan» larınız var? Yazın. Okulumuzdaki işçilere cevap verin (1). Yürekli kişilerdir onlar, yiğit kişilerdir. İçlerinden biri şair, zavallı. Durmadan şiir yazıyor ve düşünün ki ne kılavuzu, ne yardım görebileceği bir kimsesi, yani ne ustası, ne de öğütçüsü yok.

*1911 nisanında Paris'ten Kapri'deki Gorki'ye mektuptan.*

### *Yazar Ve Yazarın Felsefî Görüşleri*

Ayrıca, sanatçının her felsefeden sayısız fayda-

*(1) 1911'de Longjumeau'da Lenin'in kurduğu Parti okulu.*

lar sağlayacağına inanıyorum. Sözün kısası, kesinlikle ve tamamıyla kabul ediyorum ki, sanat yaratımına değgin problemlerde en doğru yargıyı, en iyi kararı ancak sizler verebilirsiniz ve gene sizler, kendi sanat deneyinizden ve *isterse idealist olsun, bir felsefeden* öyle görüşler çekip çıkarabilir, öyle sonuçlara ulaşabilirsiniz ki, Parti bunlardan ancak büyük faydalar sağlar.

*Cenevre'den Kapri'ye 25 şubat 1908 de gönderilmiş olan Gorki'ye mektuptan.*

## PARTİ'NİN ÖRGÜTÜ VE PARTİ EDEBİYATI

... Edebiyat bir parti edebiyatı olmak zorundadır. Burjuva gelenekleri karşısında, burjuva patronların basını karşısında, edebiyatta ikbal avcılığı (arivizm) ve burjuva bireyciliği, «aristokratik anarşizm» ve kâr yarışı karşısında, sosyalist proletarya da bir *parti edebiyatı*'nın temel ilkelerini tasarlamak, geliştirmek ve elinden geldiğince bütün ve yetkin biçimde uygulamak zorundadır.

Bir Parti edebiyatının prensibi neye dayanacaktır? Şuna: Sosyalist proletarya açısından edebiyat, sadece bireyler ya da birey toplulukları için bir zenginleşme ve gelişme aracı olmaktan çıkmalıdır, demekle yetinemeyiz. Edebiyat aynı zamanda, proletaryanın genel davasından bağımsız, bireysel bir iş olmaktan da çıkmalıdır. Partisiz edebiyatçılara paydos! Paydos, edebiyatın üstün insanlarına! Proletaryanın genel davasının *bir parçası*, bir bölümü haline gelmek zorundadır edebiyat. Bütün işçi sınıfının bütün bilinçli öncüleri tarafından harekete geçirilmiş tek ve bölünmez sosyal -demokrat mekanizma içinde «küçük bir tekerlek ve bir küçük vida» olmak zo-

rundadır... Bir Alman atasözü, «Benzetişler topaldır» der. Benim edebiyatı bir küçük vidaya, canlı bir hareketi bir mekanizmaya benzetmem de topallıyor. Böyle bir benzetiş karşısında, ebedî yaratım hürriyetinin yok edilmesi, eleştiri hürriyetinin gerilemeye mahkûm edilmesi, hür ideolojik mücadelenin bürokratize edilmesi, güdümlü hale sokulması, falan gibi isterik çığlıklar atacak bazı aydınlar çıkacaktır belki. Bu türlü haykırışlar, gerçekte, burjuva aydınlarının bireyciliğini dile getirir. Hiç şüphe yok ki mekanik eşitlemelerin, düzeylemelerin, azınlık üzerinde çoğunluk baskısının yeri, edebiyat değildir. Gene bu alanda, kişisel inisyatife, bireysel eğilimlere, düşünceye ve hayal gücüne, öze ve biçime en geniş bir yer sağlamak, en üstün hakkı tanımak gerektiğine de şüphe yoktur. Bütün bunlar mutlaka doğrudur ve tartışma götürmez. Ama bütün bunlar sadece, bir Proletarya Partisi'nin çalışmaları içinde edebiyat kesiminin mekanik biçimde öteki kesimlerle bir düzeyde tutulamayacağını, öteki kesimlere özdeşlenemeyeceğini ispatlar. Gene bütün bunlar, burjuvaziye ve burjuva demokrasisine her ne kadar yabancı ve saçma görünse de, edebiyatın, sosyal demokrat Parti'nin çalışmasının, etkinliğinin bütün öteki unsurlarına çözülmez şekilde bağlı bir unsuru olması gerektiğini söyleyen prensiple hiç bir şekilde çelişmez ve çatışmaz. Gazeteler, Parti'nin çeşitli örgütlerinin organları hâline geleceklerdir. Yazarlar, Parti'nin örgütlerine mutlaka gireceklerdir. Yayın ve basımevleri, depolar, mağazalar ve okuma salonları, kitaplıklar ve kitap evleri Parti'nin kontrolu altında Parti'nin işletmeleri olacaklardır. Örgütlenmiş sosyalist proletarya bütün bu etkinliği baştan sona kontrol edecek ve bu alanın her köşesi-

ne yaşayan davasının yaşayan, yaratıcı ruhunu aşılayıp yerleştirecektir. «Yazar canı isteyince yazar, okur da hoşuna gidince okur!» çağı kapanmıştır artık.

Avrupa burjuvazisinin ve Asya sansürünün bozup baştan çıkardığı edebiyatı bir hamlede ve bir bir anda değiştirip düzeltebileceğimizi, pek tabiî ki iddia etmiyoruz. Herhangi bir katı, eğilip bükülmez sistem tasarlamaktan ya da problemi tüzükler, yönetmeliklerle çözmek istemekten, pek tabiîdir ki, uzağız. Bu alanda herhangi bir şeyi, herhangi bir şekilde şemalaştırmak, basitleştirmek kesinlikle söz konusu olamaz. Bütün Parti'mizin, bütün Rusya'daki sosyal - demokrat proletaryanın bu yeni görevin bilincine ermesi, onu açıklıkla tanımlaması ve zaman ve yer dinlemeden çözmeğe girişmesi gerekmektedir. Derebeylik sansürünün zincirinden kurtulan bizler, burjuvaların ve tüccarların ebedî bağlantılarının zincirini kabul edemeyiz, etmeyeceğiz de. Bizler hür, sadece polis karşısında değil Sermaye karşısında da hür, fırsatçılar ve arivistler karşısında hür, ve daha önemlisi, anarşik, düzen bilmez burjuva bireyciliği karşısında hür bir basın yaratmak istiyoruz, yaratacağız da.

Bu son sözler, bir paradoks, bir aykırı düşünce ya da tatsız bir şaka gibi gelebilir okura. Ateşli hürriyet partizanı aydınlar «Nasıl!» diye bağıracaklardır, «ebedî yaratım gibi alabildiğine ince ve nâzik, alabildiğine bireysel bir konuyu toplumun iradesine bağlamak istiyorsunuz demek! Bilim, felsefe, estetik problemlerini işçilerin oy çoğunluğuyla çözmelerini istiyorsunuz!....»

— İçiniz rahat etsin, baylar! İlk olarak, burada söz konusu olan sadece Parti'nin edebiyatı ve bu ede-

biyatın Parti'nin kontrolu altına alınmasıdır. Herkes, istediğini yazmakta ve söylemekte, hiç bir kısıntıya uğramaksızın yazıp söylemekte hürdür. Ama her türlü dernek, bu arada Parti de, Parti'ye aykırı fikirleri yaymak için Parti'nin adını ve araçlarını kullananları kovmak hürriyetine sahiptir. Söz ve basın hürriyeti tam olacaktır, kabul. Ama dernek hürriyeti de tam olacaktır. Sana söz hürriyeti adına, hoşuna giden her şeyi yazmak, uydurmak, haykırmak hakkını tanıyorum. Ama sen de bana, dernek hürriyeti adına, şunu ya da bunu yazıp söyleyen insanlarla birlik olma ya da olmama hakkını tanıyacaksın. Parti hür iradeyle kurulmuş bir dernektir ve prensiplerine aykırı görüşler yayan üyelerinden arınmazsa, önce ideolojik bakımdan, sonra da maddî bakımdan soysuzlaşır ve kaçınılmaz şekilde çöker. Parti'nin görüşlerine uygun olanla aykırı olanın sınırı da Parti'nin programında, statülerinde ve taktik kararlarında, uluslararası sosyal - demokrasinin ve uluslararası hür proletarya derneklerinin geçmiş deneylerinde çizilidir. Proletarya partilerine de durmadan çeşitli kimseler girer. Pek de tutarlı, pek de doğru olmayan akımlar bu partilerde de görülmüş ama proletarya da zamanı gelince Parti'sini «temizlemek» ten kaçınmamıştır. Bizde de Parti *içinde* aynı şey olacaktır, eleştiri «hürriyeti» nin sayın burjuva partizanları: Parti'miz işte bir hamlede bir kitle partisi haline gelmektedir, gizlisi kapaklısı olmayan bir şekilde ve hızla örgütlenmekteyiz, tutarsız birçok kimse, hatta belki Hıristiyanlar, hatta belki mistikler, kaçınılmaz biçimde gelecekler bize. Biz felegin çarkından geçmiş kimseleriz, midemiz sağlamdır. O tutarsız elemanları da benimseyeceğiz. Parti içinde eleştiri ve düşünce hürriyeti, insanların parti adı ve-

rilen hür derneklerde toplanma ve birleşme hürriyetini bize hiç bir zaman unutturmayacaktır.

İkinci olarak da, sayın bireyci burjuvalar, mutlak hürriyet hakkında çektiğiniz nutukların yalın bir ikiyüzlülük olduğunu söyleyeceğiz sizlere. Paranın iktidarı üzerine oturtulmuş bir toplumda, emekçi kitleler yoksulluk içinde sürünürken bir avuç zenginin asalak gibi yaşadığı bir toplumda, gerçek, ama gerçek «hürriyet» diye bir şey olamaz. Siz sayın bay yazar, siz hür müsünüz burjuva editörünüze karşı? Hür müsünüz, tablolarınızda baldırbacak, «kutsal» dram sanatınızda fuhuş gösterisi isteyen burjuva halkınıza karşı? Sizin o mutlak hürriyetiniz, gerçekte, burjuva ya da anarşist bir cümleden başka bir şey değildir (dünya görüşü olarak anarşizmi de, tersine dönmüş bir burjuva felsefesidir çünkü). Bir toplumda yaşamak ve o toplumdan bağımsız olmak, yok böyle şey. Burjuva yazarın, burjuva sanatçının, burjuva oyuncunun hürriyeti, aslında maskelenmiş, ya da kendini ikiyüzlüce maskeleyen bir bağımlılıktan başka bir şey değildir...

Biz sosyalistler, bu ikiyüzlülüğün maskesini çekip alıyoruz işte, yırtıp atıyoruz sahte bayrakları. Sınıflar dışında bir sanat ve edebiyat yaratmak için değil, ama hür olduğu iddia edilen, gerçekteyse burjuvaziye bağımlı olan ikiyüzlü bir edebiyatın karşısına gerçekten hür ve proletaryaya *açıkça* bağımlı bir edebiyatı yaratıp çıkarmak için.

*13 Kasım 1905*

Şüphesiz ki bundan, işçilerin bu işleyip yaratma eylemine katılmadıkları anlamı çıkmaz. Ama işçiler bu eyleme işçi sıfatıyla değil, tıpkı Proudhon'lar ve Weitling'ler gibi sosyalizmin teoricileri sıfatıyla katılırlar. Başka bir deyişle, işçiler bu eyleme yaşadıkları çağın bilgilerini edinmeyi ve bu bilgileri geliştirip ilerletmeyi başardıkları oranda katılmış olurlar. Demek k, işçilerin *bu başarıya daha sık ve daha çok sayıda ulaşabilmeleri için,* genellikle bütün işçilerin bilinç seviyesinin yükselmesine çabalamak gerekir. «*İşçiler için edebiyat*» ın dar çerçevesi içinde kapanıp kalmamalı, tam tersine, *herkes için edebiyat*'ı gittikçe biraz daha anlayıp değerlendirmeyi öğrenmelidirler. Hatta bu konuda, «kapanıp kalmamalı» yerine, kapatılıp bırakılmamalı demek çok daha doğru olacaktır. Çünkü işçiler her şeyi, bu arada aydınlar için yazılan şeyleri de okuyup öğrenmek istemektedirler. Birkaç acınaklı aydının düşündüğü gibi, «işçilere» fabrika hayatından söz açmak ve onların zaten çoktandır bildikleri şeyleri dönüp dolaşıp bir daha, bir daha anlatmak yeterli değildir.

*1909 - 1902*

## UPTON SINCLAIR

*«1878'de doğmuş olan Amerikalı yazar Upton Sinclair, kapitalist sömürümün ve yankee nasyonalizminin bütün korkunçluğuyla ortaya döküldüğü sosyal romanlar yazmış ve bu arada da 1914 - 15 yıllarında Avrupa'yı kasıp kavuran savaşa şiddetle karşı olduğunu belirtmişti. Lenin, Sinclair'ın ideolojik zaaflarını eleştirerek sosyalizm konusunda iyi duyguların yetersizliğine işaret etmektedir. Nitekim, hiç bir vakit sağlam bir teorik formasyonu olmamış olan Sinclair, daha sonra, Roosevelt'in başkanlığı sırasında, sosyalizm davasından yüz çevirip burjuva liberalizminin saflarına katılacaktır. - Jean Frêville.»*

Şoven *Clarion* gazetesinin bastırmış olduğu *Sosyalizm ve Savaş* adlı broşür bu bakımdan çok ilgi çekiçidir. Bu küçük broşürde, uzun zaman önce Hyndman'ın emperyalist görüşlerini benimsemiş olan Şoven Romert Blatchford'un Amerikalı sosyalist Upton Sinclair'e verdiği cevapla gene Sinclair'in savaşı yeren tutumuna karşı bir «manifesto» yer almaktadır.

Teorik eğitimi olmayan duygusal bir sosyalist-tir. Meseleleri çok «basit» şekilde ele almakta ve yaklaşan savaşa duyduğu öfke onu, savaşa karşı selâmet yolunu sosyalizmde aramağa sürüklemektedir.

*«... (Savaşa karşı) hareketimizin ezileceğini söylüyorlar bize. Ama ben yürekten inanıyor ve işte açıkça bildiriyorum ki, üstün insanca kaygılarla savaşı önlemek amacını güden bir baş kaldırmanın ezilmesi sosyalizmin bugüne dek kazandığı en büyük zafer olacak ve bu zafere bütün uygar alemin bilincini ve bütün dünya işçilerini, tarih boyunca hiç bir olayın sarsamadığı kadar derinden sarsacaktır...»*

... Gördüğünüz gibi, teorik bakımdan yüzeyde ve çocukça bir ihtardır bu, ama sosyalizmin yozlaştırılması konusunda gerçek bir ileri çıkış ve devrimci mücadeleye bir çağrıdır.

... Dile getirdiği öz ne denli gerçek olursa olsun Sinclair'in çağrısı çocuksu bir çağrıdır. Çocuksu, çünkü sosyalizmin son yarım yüzyıllık gelişiminden, bu alandaki akımların mücadelesinden, devrimci bir örgütle ve objektif olarak devrime elverişli bir durumda devrimci hareketin gelişim şartlarından habersiz olduğu için çocuksu. «Duygular», bütün bu şartların yerini hiç bir vakit tutmaz. Güzel söz sanatının hünerlerine yaslanarak, sosyalizmin iki güçlü akımının, oportünizmle gerçek devrimciliğin sert ve amansız mücadelesinin dışında kalmak mümkün değildir.

*«İngiliz pasifizmi ve İngilizlerin teoriye karşı antipatisi», Nisan - Mayıs 1915.*

## AVERÇENKO'NUN BİR KİTABI

Çılgınlık derecesinde köpürmüş bir beyaz muhafızın, Arkadi Averçenko'nun kitabıdır bu: *İhtilâlin Sırtına Saplanan On İki Bıçak.* 1921'de Paris'te basılmış. Kaynayan bir kin ve nefretin bu büyük kaabiliyete nasıl yer yer gerçekten kudretli, yer yer de gerçekten zayıf pasajlar ilham ettiğini bulup görmek doğrusu pek ilgi çekici oluyor. Yazar tanımadığı konularda kalem oynatmağa koyulunca, sanat kalkıyor ortadan. Lenin ile Troçki'nin özel hayatlarını çizen hikâyeyi alalım. Öfkenize diyecek yok, sevimli yurttaş Averçenko, ama anlattığınız şeyler gerçeğe hemen de hiç benzemiyor! Sizi temin ederim ki Lenin'in de Troçki'nin de genellikle bir çok kusurları vardır, özel hayatlarında da hiç şüphesiz öyledir. Yalnız ne var ki, bu kusurları yeterli biçimde anlatabilmek için o kimseleri tanımak gerek. Ve siz onları tanımıyorsunuz.

Buna karşılık, kitabın büyük kısmı Arkadi Averçenko'nun pek yakından tanıdığı, yaşadığı, duyup düşündüğü konu ve temalara ayrılmış. O eski, fabrikatörler ve büyük toprak ağaları Rusya'sının, zengin ve besili Rusya'nın temsilcilerini, bu temsilcile-

rin duygu ve izlenimlerini şaşkınlık verici bir ustalık, büyük bir yetenek ve kaabiliyetle dile getiriyor. Gerçekten de ihtilâl, hâkim sınıfların temsilcilerine böyle görünüyor olsa gerek. Sönmek bilmeyen bir kin, Averçenko'nun yazılarına hemen bütün kitap boyunca müthiş bir canlılık ve keskinlik kazandırıyor. Zaman zaman da gerçekten nefis bölümler var. «Çizmelerin çiğnediği ot» ta, iç savaşı yaşamış ve yaşamakta olan çocukların psikolojisiyle ilgili parça örneğin.

Ama yazar, gerçek etkililiğe ve dokunaklılığa, besinlerden söz etmeğe başlayınca ulaşıyor. Eski Rusya'da insanlar nasıl yerlerdi, Petrograd'da -Petrograd'da değil hayır, Petersburg'da 14,5 rubleye ve 50 rubleye nasıl tıka basa karın doyurulurdu dendi mi, yazarımız büyük bir şehvetle işe girişip anlatmağa başlıyor: Bu meseleyi iyi biliyor çünkü, yaşamış hepsini, duymuş, tatmış, hata yapmaz burada. Konuya olağanüstü bir hâkimiyeti ve müthiş bir sürükleyiciliği var.

Kitabın «Paramparça edilen şeyin kırıntıları» adlı son hikâyesinde, -«bir vakitler zengin, cömert ve sağlam ilişkileri olan»- «şimdi de bir silâh deposunda gündelikçi olarak top yükleyip top indiren» bir eski senatörle «Viborgskaya Storona'nın en önemlisi sayılan büyük bir demir - çelik tesisinin» eski direktörünü bugün Kırım'da, Sivastopol'da hayal edip anlatıyor. Eski direktör «şimdi bir (halk) mağazasında memur olarak çalışmaktadır ve son zamanlarda da mağazaya satılmak üzere getirilen elden düşme (kadın kıyafetlerine) ve çocuklar için oyuncak ayılara fiyat biçmekte epeyce ustalık edinmiş bulunmaktadır.»

İki ihtiyar, geçmişi hatırlıyorlar, Petersburg'da

güneşin batışını, sokakları, tiyatroları ve tabiî «Ours», «Vienne», «Petit Yaroslavetz» gibi lokantalardaki şahane yemekleri. Ve konuşmalarında durmadan, Ne yaptık biz onlara? Kimi rahatsız ettik!...» «Bizim o halimizin kime ne kötülüğü dokunuyordu ki!...» «Niye açtılar sanki bu belâyı Rusya'nın başına!» gibilerden yakınmalar geçiyor.

Niye, evet? Arkadi Averçenko bunu hiç bir zaman anlamayacak!

Kitaptaki bazı bölümler bence yayınlanmağa değer. Kaabiliyetleri teşvikten kaçınmamalıyız.

*«İyi bir kitap», 22 kasım 1921,* Pravda.

## LENİN VE SİNEMA

*«Hükümet başkanı olarak Lenin, sinemanın geliştirilmesi, halk kitlelerinin eğitimi ve kültür kazanması yolunda kullanılması için çaba göstermiştir. Onun isteği üzerine Sovyet hükümeti, gezici sinemalar ve propaganda trenleri düzenleyecektir. 18 kasım 1920 tarihli, «Üretim propagandası üzerine Tezler» inde, «üretim propagandası amacıyla filmden daha geniş çapta ve daha sistematik biçimde yararlanılması» nı ve «sovyetik plaklar» ın yapılmasını öneren Lenin, sinema alanında işe, konulu uzun filmlerden önce öğretici dokümanter filmlerle başlanmasını uygun görüyordu. - Jean Frêville.»*

... Siz ki sanatların koruyucusu olmak iddiasındasınız, şunu hiç bir vakit unutmayın: Bütün sanatlar arasında bizim için en önemli olanı sinemadır.

*Lunaçarski ile konuşma'dan*

## HERKESİN KİTABI

Fransız burjuvaları para kazanmak amacıyla daha savaştan önce, zenginler için 3,5 franga değil de proletarya için 10 santime (yani otuz beş kere daha ucuza) roman bastılar. Biz niye basmayalım? Biz niye aynı şekilde davranarak halka bir yıl içinde ve şu yoksul durumumuzda, 50.000 kitaplık ve okuma salonunun her biri için iki nüsha halinde dünya edebiyatının, modern bilimin ve modern tekniğin bütün büyük klasiklerini ve elkitaplarını sunabilecek duruma gelmeyelim?

Bunu başaracağız.

*7 Şubat 1921, Pravda,*

## BASIN HÜRRİYETİ

«Pür demokrasi» nin belli başlı parolalarından biri de, «basın hürriyeti» dir. İşçiler bilirler ve bütün dünya sosyalistleri defalarca ortaya sermişlerdir ki, en iyi basımevleri ve en önemli kâğıt depoları kapitalistlerin elinde bulundukça ve Sermaye'nin basın üzerindeki hâkimiyeti devam ettikçe, bu hürriyet bir yalandır. Demokrasi ve cumhuriyet rejimi ne kadar gelişmişse (bugün Amerika'da olduğu gibi), Sermaye'nin basın üzerindeki hâkimiyeti de bir o kadar kaba ve ikiyüzlü biçimde artar. Emekçiler, köylüler, ve işçiler için gerçek demokrasiyi ve gerçek eşitliği kurup sağlamak istiyorsak Sermaye'nin yazarları, basımevlerini ve gazeteleri satın almasını önlemek gerekir. Kapitalistlerin hürriyet dedikleri, zenginlerin daha da zenginleşme hürriyetidir, ve işçilerin de açlıktan ölme hürriyeti. Kapitalistlerin basın hürriyeti dedikleri de, basının zenginler tarafından sa-

tın alınması ve kamuoyunu işlerine geldiği gibi hazırlamak ve aldatıp uyutmak yolunda kullanılması hürriyetidir. «Pür demokrasi» nin savunurları, aslında, kitlelerin haberleşme ve bilgilenme araçlarına zenginler tarafından el konması demek olan en aşağılık bir sistemin savunurlarıdır. Halkı aldatmaktadır bunlar ve baştan başa yalan dolu güzel cümlelerle halkın, basını Sermaye'nin hâkimiyetinden kurtarmak olan gerçek, somut, tarihsel görevini yerine getirmesini geciktirmektedirler...

*Mart 1919*

## RUS DİLİ ÜZERİNE

Rus dilini perişan ediyoruz. Hiç gereği olmayan yerde yabancı kelimeler kullanıyoruz, üstelik bu kelimeleri düzgün olarak da kullanmıyoruz.

... Hiç şüphesiz, okumasını yeni öğrenen bir kimse (hele gazeteleri) canla başla okumağa koyulur ve gazete dilini ister istemez kapar. Ve işin kötüsü bizde gazetelerin dili de bozulmağa yüz tutmuştur. Okumasını yeni öğrenen bir kimsenin ilk hevesle yabancı kelimeler kullanmasını bağışlasak bile, aynı şeyi edebiyatçıların yapmasını bağışlayamayız. Gerekli gereksiz yabancı kelime kullanımına karşı savaş açmanın zamanı gelmiştir.

Gereksiz yerde yabancı kelime kullanımı beni sinirlendiriyor evet (halk kitlelerini etkilememizi güçleştiriyor çünkü bu), ama gazetelerde yazanların bazı hataları çileden çıkartıyor... Fransızcayla Nijini - Novgorod karışımı bir dil edinmek, Rus toprak ağaları sınıfının en kötü temsilcilerinin en dökünтü

yanını benimsemek demektir. Bunlar Fransızcayı yarım yamalak öğrenmeleri yetmiyormuş gibi Rusçayı da sakatlarlardı.

Rus dilinin böyle gelişigüzel sakatlanmasına karşı savaş açmak zamanı gelmiştir.

*«Rus dilinin arınması üzerine.» den*

# Lenin Seçme Yazılar Kitabı hakkında Sorgu Yargıcının dava açılmasına ait kararı

**T. C.**
**İSTANBUL**
**3 ÜNCÜ SORGU HAKİMLİĞİ**

**Sayı:**

**Esas No.** : **1966/36**
**Karar No.** : **1966/150**
**C.M.U. No.** : **1966/48**

**K A R A R**

**Sorgu Hakimi** : Samahat Çağıl
**Kâtip** : Gönül Kafkas
**Davacı** : K. H.
**Sanık** : Osman Atilla Tokatlı, Mehmet Sait oğlu 1932 d.lu.
Piyerloti Caddesi Çember Palas No. 62'de mukim. Film rejisörlüğü yapar.
Yayın Yolu ile komünizm propogandası yapmak.
**Suç tarihi** : 23/2/1966

Yayın yolu ile komünizm propogandası yapmaktan maznun yukarda açık hüviyet ve adresi yazılı

maznun Osman Atilla Tokatlı hakkında yapılan ilk tahkikatta:

Sanık tarafından tercüme edilmiş olup Gerçek Yayınevi tarafından yayınlanan (Lenin Seçme Yazıları isimli kitapta Lenin tarafından muhtelif tarihlerde yazılmış ve verilmiş yazı ve konferansların tercüme edilerek kitap halinde yayınlandığı sanığın müdafaası ile anlaşılmaktadır.

Kitap muhteva itibariyle 24 bölümden ibaret olup bu bölümlerden,

1 — «Marxizmin üç kaynağı ve temel parçası» başlıklı bölümde Marx doktrinin medeniyet âleminde en büyük düşmanlığı yaratmış olup burjuva biliminde nefretini kazandığı, gerçi bunun normal olduğunu, zira sınıf çatışması üzerine oturtulmuş bir toplumda tarafsız sosyal bilim olmadığı, bütün liberal burjuva bilimlerinin resmi köleliği savunmakta olup, Marxizmin bu köleliğe karşı savaş açtığını, bu doktirinin bir bütün olup, tutarlı bir dünya görüşü getirdiğini, hiç bir kör inançla, gericilikle, burjuva savunmasının hiç bir tarafı ile bağdaşamıyacağını, Alman felsefi düşünüşünden hareketle politik kurumların ekonomik bir temel üzerinde üst yapı halinde yükseldiğini kabul ettiğini, iktisat siyaseti hakkındaki esaslarının artık değer nazariyesinde toplandığı, binlerce ve milyonlarca işçinin düzenli bir organizasyon halinde çalışırken kapitalist bir azınlığın bu çalışanları nasıl sömürdüğünü iktisadi krizlerin, insanların güvenlikten yoksun bir hayata yuvarlanmalarını ortaya koyduğu, Marx'a gelinceye kadar Ütopik-Sosyalizmin toplumu yaratacak olan sosyal gücü göstermediği için gerçekçi bir çözüm yolu bulamadığını, hattı zatında kapitalist bir toplumda çeşitli sınıfların dişe diş mücadeleye girişmeksizin hür ve demokratik bir

temelin bulunamayacağını, bu mücadelelerin ve kurtuluş yollarının proletaryaya Marx tarafından gösterildiği ifade edilmektedir.

2 — «Karl Marx'ın doktrinin tarih karşısında yeri» başlıklı kısımda Marx doktrinin dünya olayları karşısında kritiği yapılmakta ve 1848 Paris İhtilâli ile 1871 Paris Komünü arasındaki devrede geçen hadiselerle proletarya gücünün kendisini gösterdiği, 1871 Paris Komününden 1904 Rus İhtilâline kadar olan devrede bütün dünyada temeli proletarya olan burjuva parlementarizmini kullanmayı öğrenen sosyalist partilerin kurulduğunu, böylece birkaç kuruş karşılığında kölelik şartlarının düzeltilmeye çalışıldığını, halbuki bu devrede proletaryanın gelecek savaşlara ağır ağır ve fakat güvenle hazırlandığı, Asya'da görülen kımıldanışların bunun belirtileri olduğu izah edilmektedir.

3 — «Yığınların kendilerinden davranışları ve Sosyal Demokrasinin getirdiği bilinç» başlıklı kısımda 1890 yılından sonra Rusya'da görülen grev hareketleri ile halkın şuurlanmaya başladığı bu şuurlanışta Rus Sosyal Demokratlarının rolü işlenmektedir.

4 — «Engels ve Teori alanındaki mücadelenin önemi» başlıklı kısımda, Rus proletaryasının hazırlanma ve çalışma tarzı üzerinde durulmakta, Avrupa ve Asya gericiliğinin mutlaka yıkılması gerektiği belirtilmektedir.

5 — «Din konusundaki tutumumuz» başlıklı kısımda, sosyalist bir düşüncenin dine karşı olduğu, ancak dine karşı açılacak bir savaşın din ilgilerini artıracağı ve dini ortadan kaldırmayı güçleştirebileceğini, bu itibarla işçi partisinin dine karşı, karşı-politik bir savaş macerasına atılmak yerine asıl işi, dinin zamanla ortadan kalkması ile sonuçlanacak olan pro-

letaryanın eğitimi ve örgütlenmesi işine girişilmesi, bu yolda sabırla çalışması icap ettiği, böylece dinle mücadele etmeyi bilmek, bunu kafa şişirici bir ders şekline indirmemek tamamen tersine dinin sosyal köklerini ortadan kaldıracak şekilde sınıf hareketlerine bağlayıp somut bir eylem haline getirmek lâzım geldiği izah edilmektedir.

6 — «Devlet üzerine» başlıklı kısımda devlet müessesesinin mahiyeti incelenerek «— Devletin toplum tarafından yaratılmış hükümet etme, yönetme aleti olduğunu görürüz. Tek görevi hükümet etmek olan ve hükümet edilmek içinde... bir baskı aletine... ihtiyacı olan bir takım insanların ortaya çıkışı ile varolmuştur denildikten sonra insan topluluklarının tahlili yapılmakta devlet müessesesinin tarihi gelişimi izah edilerek bu gün için kapitalist zümrenin menfaatlerini korumaya mahsus bir müessese haline getirildiği izah ve lüzumsuzluğu tenkit edilmektedir.

7 — «Küçük burjuva sosyalizmi ile proletarya sosyalizmi» isimli başlıkta tamamen marxist bir sosyalizmin üstün vasıfları izah edilmekle bunun köylüler arasında tutunması şart koşulmaktadır. Böylece yüksek rütbeli memurların devlet üzerine hakimiyetine son verileceği gibi, toprak ağalarının tasfiye edileceği bu itibarla bilinçli bir işçi hareketinin köylü hareketlerini her zaman desteklemesi gerektiği ve bu sebeple proletarya mücadelesiyle köylü mücadelesinin birleşmesi ve fakat bunların biri birlerine karıştırılmaması, proletarya mücadelesinin hakim kılınması izah edilmektedir.

8 — «İşçi partisi ve Köylü kitlesi» başlıklı kısımda Rusya'da köylü sınıfı leyhinde girişilen sosyalist reformların yine köylünün aleyhinde sonuçlandığı bu itibarla köylülerin kara kaderini değiştirmek için

mücadelelerinde işçi sınıfına yardımcı olması, diğer üretim araçları gibi toprağın da kamu mülkiyeti altına alınması, işçi sınıfının politik hürriyeti ele geçirmesi, parti programının buna göre düzenlenmesi izah edilmektedir.

9 — «Marx'ın Ekonomik Doktrini» isimli kısımda Marx tarafından yazılmış Sermaye isimli kitabın mahiyeti ve artık değer nazariyesinin şumulü izah edilmektedir;

10 — «Partinin örgütü ve parti Edebiyatı» başlıklı kısımda edebiyatın Proletaryanın genel davasının bir parçası, bölümü haline getirilmek lâzım geldiği aksine sürülecek ve müdafaası mümkün fikirlerin Proletaryanın gayesine uygun olmadığı, bu sebeple gazetelerin partinin çeşitli örgütlerinin organları haline getirilmesi, yazarların parti teşkilâtına mutlaka girmeleri, yayın, basımevleri, depolar, mağazalar, kitaplıklar ve okuma odaları'nın partinin kontrolu altında ve partinin işletmeleri altına girip teşkilatlanmış Proleteryanın bütün bu etkinliğini baştan sona kadar kontrol ederek ve bu alanın her köşesine yaşayan davasını, ruhu aşılayıp yerleştirmesi gerektiği belirtilmektedir;

Böylece kitabın ana bölümlerini sıralamış ve muhtevalarına sadece temas etmiş oluyoruz. Kitap metninde daha iyi görüleceği gibi yayınlanan tercümelerin hepsini tüm olarak ele aldığımız zaman:

A) Karl Marx tarafından izahı yapılan Marxist Sosyalizmin tatbikata intikal ettirilmesinin gaye edinildiği,

B) Bu gaye için sosyal bünyedeki bütün sınıfların ve bilhassa köylü sınıfının, işçi sınıfının önderliği ve hakimiyeti altında teşkilatlanması gerektiği,

C) Cemiyet içinde müesses din ve dini inançların

tamamen tasfiyesi gerektiği ve bu işin işçi sınıfı tarafından bilinçli ve devamlı bir çalışma ile mümkün olabileceği,

D) Devlet müessesesinin toplum tarafından yaratılmış olup tek görevinin hükmetmek için bir baskı aletinden ibaret olduğu, bu baskı aletinin bu gün sermaye sahiplerinin elinde olduğu bu sebeple proleteryanın siyasi hürriyeti ele geçirip köylü hareketlerini desteklemesi, Basını, Edebiyatı kitap ve gazete sanayii ile okuma salonlarını proletaryanın kontrolu altına alınıp buna göre teşkilâtlanması,

E) İstihsal vasıtaları ile toprak mülkiyetinin mutlaka kamulaştırılıp sosyal mülkiyet haline getirilmesinin, gaye edinildiği aşikârdır.

Kitapta yürütülen bu gaye işçi sınıfının siyasi bir teşkilat olarak iktidarı ele alması ve bunu bütün tenkitlere rağmen elinde zorla bulundurması, sermayedar sınıfın tasfiye etmesinin yanında dinin ortadan kaldırılması, devlet müessesesinin lüzumsuzluğunun telkini, mülkiyetin bertaraf edilmesi gibi fikirlerde memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamların topyekün yok edilmesi demektir.

Sanık savunmasında 1956 - 1958 yılları arasında Sorbon Üniversitesinde estetik lisansı üzerinde çalıştığını, bu sırada fakülte neşriyatı arasında yayınlanan bu yazıları tercüme ettiğini ve ilmi değeri itibarile dava konusu halinde yayınlandığını, kitabın suç vasfı olmadığını söylemiştir.

Bu savunma yanında kitabın Rusya'daki sosyal hayat şartları itibariyle yazıldığını, Türkiye'nin banis konusu olmadığı bu itibarla Türkiye'de propaganda vasfından yoksun olduğu da ileri sürülebilir ancak hemen ilave edelim ki, kitap muhtevasında işlenen mevzuların hepsinde Rusya'daki tatbikatın iza-

hı yapılmakla beraber, muhtevaların işlenişi, tatbikata intikal tarzı ve nihayet propagaında vasfı dikkate alındıktan her yerde tatbik tarzı aradığı aşikardır.

Kitabın ilmi vasfına gelince, şunu belirtmek Lenin bir ilim adamı değil Marx doktrininin anlayışı cep hesile tatbikatını yapan kimdir? Diğer taraftan kitabın doktrine kritiği yani leyh ve aleyhteki görüşlerden ziyade tatbikat için çare ve imkan arayan vasfı yanında sanığın bu savunmasına iltifat edilmemiştir.

T. C. K. 141 ve 142 nci maddeleri ise,

1 — Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek,

2 — Sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak,

3 — Memleket içinde müesses sosyal, iktisadi, hukuki, temel nizamları top yekün yok etmek ve bu maksatla propaganda yapılmak suç kabul edilmiştir. Şu hale göre kitap muhtevası itibarile bu hükümleri ihlal edenler mahiyette ve vasıftadır.

Bu sebeple sanığın hareketi Basın Kanununun 143 sayılı kanunla değişik 16. maddesi delaletile Türk Ceza Kanununun 142/1, 143 maddelerine uymakla hakkında son tahkikatın İstanbul ağır ceza mahkemesinde açılmasına C.M.U.K. 196 ve 200 nci maddelerine tevfikan karar verildi.

19/7/1966

BİLİRKİŞİ RAPORU

**İSTANBUL 1. AĞIR CEZA MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA**

**966/305**

Atilla Tokatlı'nın tercüme ettiği ve Gerçek Yayınevi'nin yayınladığı (Lenin - Seçme Yazılar) adıyla yayınlaan kitabın, suç unsurları ihtiva edip etmediğinin veya ilmî şekilde bulunup bulunmadığının incelenerek bu hususların bilirkişi tarafından bir raporla mahkemeye arzedilmesi istenmektedir.

Mahkemece incelenmesi talebedilen noktalar gözönünde tutularak, müteaddit toplantılarımızda müzakereler cereyan etmiş ve bu müzakerelerin sonunda oy birliğiyle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Kitabın muhtevası, 21/3 sayılı ve 6/4/1966 günü İstanbul C. Savcılığı basın bürosunun İstanbul sorgu hakimliğine verdiği (esas hakkında iddianame) de tam olarak belirtildiği için bu husus ayrıca yazılmamıştır.

Ker şeyden önce 142. maddenin unsurları tarafımızdan araştırılmıştır.

T. C. K. nun 142. maddesi:

1 — Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek.

2 — Veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak

3 — Yahut memleket içinde kurulu iktisadi ve sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek,

4 — Veya devlet siyasî ve hukuki nizamlarını topyekün yok etmek için, «HER NE SURETLE OLURSA OLSUN PROPOGANDA YAPMAYI» suç saymıştır.

Bu duruma göre, suç bu fıkralarda girişilen hususların sağlanması kasdiyle, her ne suretle olursa olsun propaganda yapılmasıdır.

Suça konu teşkil eden kitapta, kanunun aradığı propagandanın mevcud olup olmadığını araştırabilmek için PROPAGANDA hakkındaki modern görüşlerin ortak noktalarını belirtmek gerekecektir.

Propagandanın niteliği hakkında bir çok eserler kaleme alınmıştır. Bu eserleri yazan başlıca müelliflerin birleştikleri ortak noktalar şunlardır:

1 — Propaganda, düşünmeyi ve muhakemeyi imkânsız bırakacak derecede halkı teshir etmelidir.

2 — Propagandacının sunduğu dinamikler yeniliğini yitirmemelidir. Yukarıda belirtilen iki esastan önce birinciyi açıklayalım:

A) Halkın muhakeme etmesine ve düşünmesine zaman bırakmayacak derecede halkın ilgisini çekmek, Nazilerin ve Bolşeviklerin propagandasında açıkça görülmüştür. Meselâ, Bolşevikler sadece (TOPRAK ve SULH) yahud (EKMEK, SULH ve HÜRRİYET) diyerek propagandalarını yürütmüşler ve başarıya ulaştırmışlardır. Zira, Rus silahlı kuvvetlerindeki «Köylü Askerler» in istediği «Sulh ve TOPRAK» idi. Bunlar düşünmeğe ve muhakemeye zaman bırakmayacak derecede bu propagandanın etkisi altında kalmışlardı. Bu askerlerin bolşevik saf-

larına geçmesinde bu parolanın inanılamıyacak derecede rol oynadığı bu gün belgelerle sâbit olmuştur.

Fransız ihtilalindeki, insan hakları beyannamesi, Marksizm için Komünist beyannamesi, Wilson prensipleri ve Çörçil'in (V) işareti propagandanın, sade, açık ve kısa olmasını gerektirmektedir.

Hitler de propagandasını böyle yapmış ve her kadına bir koca) gibi o günlerin düşünülmeden ve muhakeme edilmeden derhal etkisi altında kalınacak davranışlarına başvurmuştur.

Demek ki propaganda aşağıdaki esasları kapsamalıdır:

a) Etkisi altında bırakmak istediği halk yığınlarının davranışlarına belirli bir istikamet vermelidir. Bu bakımdan propagandanın hitabı halk yığınlarınadır ve «BASİT» tir.

b) Akla değil hisse hitabeder.

c) En iptidaî zekâların kavrayacağı, muhakeme etmeden kabulleneceği tarzda kısa, açık sloganlara bürünür.

2) İkinci noktanın esası da şudur:

Herhangi bir kitap ancak kişinin bilmediği yeni bir şey getirirse, etkili bir telkin yapabilir. Bundan dolayıdır ki, sık sık söylenen ve konuşulan meseleler üzerinde yazılan bir kitap propaganda niteliğini yitirir.

Yukarıdaki esasların ışığı altında kovuşturmaya konu teşkil eden kitap incelenirse:

1 — Basit bir lisanla değil, ancak bu sahada belirli bir kültür seviyesine ulaşmış kişilerin (Pek mahdut) anlayabileceği sosyal bilimler terminolojisiyle yazılmış olduğu

2 — Hisse değil, akla, mantıkî bir muhakeme ile olayların bir tahliline dayanmış bulunduğu

3 — En iptidaî zekâların muhakeme etmeden kabullenecekleri bir tarzda değil, tam tersine, insanları ancak ciddî bir zihnî faaliyet içinde ağır bir cehid harcıyarak okumağa ve üzerinde düşünmeğe yönelttiği

4 — Ne sloganlara hatta ne de propagandayı gösterecek bir dip notuna yer vermediği

5 — Her türlü imkânlara tevessül ederek ilmin dışındaki bir hedefe ulaşmak gayretinin görülmediği,

Ayrıca şu noktanın da gözününde tutulması gerekir:

Günümüzde Marksizm, daha doğrusu, Sovyet, Kızıl Çin vesair gibi devlet düzenleriyle eyleme geçtiği bilinen Marksizm, artık bir propaganda değerini kaybetmiş ve kişinin her gün okuyarak, dinleyerek öğrendiği bir bilgi haline gelmiştir.

Ancak kişinin bilmediği, ÇOK YENİ BİR ŞEY etkili bir telkin yapar. Marksizm ve Leninizm bütün dünyada olduğu gibi bizde de artık yeniliğini yitirmiştir. Nitekim günlük gazetelerde, haftalık dergilerde, her gün bu sistemin savunması yapılabilmektedir.

Kaldı ki, 12656 sayı ve 25/7/1967 günlü resmî gazetede yayınlanan Anayasa Mahkemesinin 1963/173 esas 1965/40 karar sayılı ve 26/9/1965 günlü kararında:

«Propaganda sınırına girmemek şartiyle her çeşit toplumcu bilimle ve bu açıdan anarşizm ve komünizm üzerinde öğrenme, açıklama, yayma ve araştırma yapılması, 142. maddenin yasaklar kapsamına girmez.» denmektedir. Bu kitap da, propaganda sınırına girmeden Lenin'in ve Marksizmin düşünceleri üzerinde açıklamalar yapmaktadır.

SONUÇ: Yukardaki esaslara göre, Lenin - Seçme Yazılar) adlı kitabın propaganda yapmıyan bir inceleme kitabı olduğu oy birliğiyle kararlaştırılmıştır. Saygılarımızla arzederiz.

**Evcet Güresin** **Prof Reşat Kaynar**

**Salim Rıza Kırkpınar**

**T. C.**
**İSTANBUL**
**BİRİNCİ AĞIR CEZA**
**MAHKEMESİ**

**Sayı :**.....

**Esas : 966/305**
**Karar : 967/318**
**C. Sav.: 966/36**

**K A R A R**

| **BAŞKAN** | **ÜYE** | **ÜYE** |
|---|---|---|
| Burhaneddin Ertuğ | Kemal Divrik | Semih Korkmaz |
| 7461 | 8142 | 8574 |

**C. Savcı Y.** : Mahir Cangökçe 9711
**Z. Kâtibi** : Şükran Ölmez
**D A V A C I** : Amme Hukuku
**SANIK** : Osman Atilla Tokatlı

Mehmet Sait ve Necdet oğlu, 29/10/1932 doğumlu, evli, çocuksuz, lise mezunu, iş adresi olmaksızın Film rejisörlüğü

yapar, Denizli - Yücebağ mah. nüfusuna kayıtlı, Fatih Balipaşa caddesi No. 40/1'de oturur, sabıkasız.

**SUÇ** : Yayım yoluyla komünizm propagandası yapmak.

**SUÇ TARİHİ** : Mart 1966

Yayım yoluyla komünizm propagandası yapmaktan sanık Osman Atilla Tokatlı hakkında İstanbul 3. Sorgu hakimliğinin 19/7/1966 tarih ve 36-150 sayılı kararnamesile son tahkikat açılarak dava dosyası İstanbul 1. Ağırceza mahkemesine tevdî edilmekle açık olarak yapılan yargılamalar sonunda gereği düşünülüp görüşüldü:

Gerçek Yayınların sekizinci kitabını teşkil eden ve Birinci baskısı sözü geçen yayınevi tarafından Mart 1966 tarihinde yapılan ve sanık Osman Atilla Tokatlı tarafından tercüme edilen «Lenin Seçme Yazılar» isimli kitabın muhtevası itibarile,

a) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek,

b) Sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak,

c) Memleket içinde müesses sosyal ekonomik ve hukukî temel nizamlarını topyekûn yok etmek maksadile propaganda niteliği taşıdığı öne sürülerek sanığın cezalandırılması istenmiştir.

Kitabın muhtevasına değinmeden önce sanığın savunmasını zikretmek lüzumludur.

Sanık: 1956 - 1958 yıllarında Paris'teki Sorbon Üniversitesi Felsefe fakültesi öğrencisi olduğunu, eğitim müfredatına uyularak Lenin felsefesinin de okutulduğunu tamamen ilmî karakterde olan bu eğitim sırasında fakültece yayınlanan bültenlerden seçerek aldığı bazı yazıların tercümesini yapıp Lenin'in

fikirlerini yansıtması esas tutularak dava konusu kitabı meydana getirdiğini,

Burada propaganda gayesi güdülmeyip bir tatbikata ışık tutan felsefenin öğrenilmesi gayesi güdüldüğünü öne sürmüş bulunmaktadır.

İmdi, 126 sahifeden ibaret suç konusu (Lenin - Seçme Yazılar) adlı kitabın muhtevasına gelince:

22 ayrı konuyu aksettiren tercümelerin, mütercim tarafından hiç bir takdim, tefsir veya şahsî görüşü belirten yazılar katılmaksızın kitaba yerleştirildiği ve her konunun Lenin tarafından nerede söylenmiş veya yazılmış olduğunun da örneğin 30. sahifede (şubat 1916'da Boris Suvarin'e yazdığı mektuptan) 47. sahifede (11/7/1919'da Sverdlov Üniversitesinde verilen konferanstan) 109. sahifede (Maksim Gorki'ye mektuplar) şeklinde belirtildiği gibi istisnasız her yazının ay ve yılının yazıldığı anlaşılmıştır.

Birbirine benzer konulara ayrı ayrı yer verilmemek kaydile bölümler de şu fikirlerin yer aldığı görülmüştür.

1) Marksizmin üç kaynağı ve üç temel parçası, sahife 5 - 11.

Marks'ın bütün dehasının ileri insanlığın getirdiği, sorduğu soruları işitip cevaplandırmış oluşundadır, felsefenin, siyasal iktisadın ve sosyalizmin en değerli temsilcilerinin doktrinlerinin dolaysız ve kesiksiz bir devamı, sürüşü olarak doğmuştur. Marks'ın doktrini. Bu doktrin bizlere tutarlı bir dünya görüşü getirir, hiç bir kör inançla, gericilikle bağdaşamaz.

Marks felsefesi maddeciliktir. 18. yüzyıl sonlarında Derebeyliğe kesin bir savaş veren Fransa'da materyalizm her türlü kör inanca ve yobazlığa düşman tek tutarlı felsefe olmuştu. Bunun içindir ki demok-

rasi düşmanlarının olanca güçlerile materyalizmi çürütmeye iftira ve yalanlarla onu gözden düşürmeğe giriştikleri, Marks'ın bu felsefeyi daha da ileri götürdüğü bununla tabiatın bilinip tanınmasından insan toplumunun bilinip tanınmasına yayıp genişletmeyi başardığı, politik kurumların, ekonomik bir temel üzerinde üst yapı halinde yükseldiği,

Marks'ın kapital adlı kitabile kapitalizmin incelenmesinin yapıldığı ve her emtianın değerinin o emtianın üretimi için gerekli toplumsal emek süresile belirlendiğini tesbit ettiği,

Ücretli işçinin fabrika, toprak ve üretim araçlarını ellerinde tutanlara emek gücünü sattığı işçinin günün bir bölümünü kendisini ve ailesini beslemek için kullandığı diğer bölümünde bedava çalışarak kapitalist sınıfın zenginlik ve kazanç kaynağı olan «Artık» değer'i yaratacağı, tarım alanında da benzer bir olayın cereyan ettiği.

İşçinin emeğile yaratılan sermayenin küçük patronları yok edip işsizler ordusu yaratacağı ve binnetice büyük kapitalist birlikler yararına işleyen bir monopol meydana getireceği, ekonomik krizlerin delice bir pazar arama yarışının, sonunda insanları güvenlikten yoksun bir hayata yuvarlayacağı.

Feodal rejim yıkılıp kapitalist toplum meydana gelir gelmez evvela ütopik sosyalizm ve bilâhare proletaryaya ezilen sınıflar manevî kurtuluş yollarını gösteren Marks materyalizm'inin doğduğu,

2) 13 - 16 ncı sahifelerde Marks doktrininin tarih karşısında yeri araştırılmakta ve 1848 - 1904 arasında proletaryanın güçlerinin ayıklanması ve toplanması, gelecek savaşlara hazırlanışının ağır fakat güvenle yürüdüğü, proletaryanın olgunlaştığının görüldüğünü,

3) Yığınların kendiliğinden davranışları başlığı altında 17 - 22. sahifelerde halkın 1890'dan sonra şuurlaşmağa başladığı, bu maksadı güden grev hareketleri ve Rus sosyal demokratlarının rolü eleştirilerek organizasyon ustalığının insana doğuştan verilmediği, yeter ki kusurların görülüp zamanla giderilmesine çalışılması lâzım geleceği,

4) 23 - 29 sahifelerde Engels ve Teori alanındaki mücadelenin önemi başlığı ile sosyal demokrasinin büyük savaşı'nın Rusya'da üç biçime büründüğü Avrupadan örnekler verilerek Rus proletaryasını çok daha ağır denemelerin beklediği fakat daha ileri bir çaba gösterilmesi halinde Rus proletaryasının uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü yapacağı, hükmüne varılmakta,

5) 30 - 34 sahifelerde «Savaş anlayışımız» başlığı altında savaştan Marks demokrasisinin savunulması yada milleti baskı altında tutan bir boyunduruğa karşı mücadeleyse ben böyle bir savaşın karşısında değilim, Millî savunma böyle bir savaş hareketini adlandırmak için söylenirse o sözden ürkmem» denilerek savaş görüşü ortaya konmakta,

6) 35 - 46 sahifelerde «Din konusundaki tutumumuz» başlığile bu konu ele alınmıştır.

Marksizmin kesinlikle dine karşı olduğu, dinle mücadeleyi ideolojik, soyut bir vaiz olarak şuurlamamak bu mücadeleyi dinin sosyal köklerini ortadan kaldıracak şekilde sınıf hareketine bağlayıp, somut bir eylem haline getirmenin gerekli olduğu, dinin derin köklerinin emekçi kitlelere yapılan sosyal baskıda aramak gerekeceği, Tanrıya inanan işçilerin de partiye alındığı fakat bunları programlarının ruhuna uygun şekilde eğitmek için partiye aldıkları yolda

partinin çoğunluğu tarafından reddedilmiş fikirlerin savunucuları olarak almadıkları,

7) 47 - 60 sahifelerde «Devlet üzerine» başlıklı yazıda klan halinde yaşandığı devirlerde Devlet'ten eser bulunmadığı, Devlet'in bir kısım insanların, başak bir kısım insanların emek ürünlerini kendilerine mal edip sömürdüğü sırada böylece toplumun sınıflara bölünmesinden sonra ortaya çıktığı ve köleci devlet'in doğduğu, görevinin sömürücü sınıflar menfaatini korumak bulunduğu eleştirilerek Marksizmin tahakkuku ile devlet'in fonksiyonu kalmıyacağı,

8) 61 - 71 sahifelerde Küçük Burjuva sosyalizmi ile proletarya sosyalizmi incelenerek bağımsız bir köylü hareketinin kendilerini toprak ve hürriyet ülkesine götüremiyeceği, ergeç toprak ağası ve yüksek rütbeli memurların tahakkukuna müşcer olacağı, proletaryanın mücadelesile küçük toprak sahiplerinin mücadelesinin ayrı cinsten olduğu amaca ulaşmak için bunları birleştirmek gerekeceği fakat asla bu mücadelenin içinde erimemek iktiza edeceği.

9) 72 - 79 ncu sahifelerde işçi partisile köylü kitlesi münasebetleri izah olunarak: Rus köylüsünün toprağa sahip olma çabalarının tarihi akışı ortaya konup köylünün kaderinin, işçi hareketine katılmak, sosyalizm için mücadelesinde işçi sınıfına yardımcı olmak ve öteki üretim araçları gibi toprağında kamu mülkiyeti almasile ancak değişebileceği, köylünün çilesinin bir sınıf baskısından doğduğu, hükûmetin baskıcı sınıfların savunucusu olduğu,

10) 81 - 84 ncü sahifelerde yer alan «Avrupa Birleşik Devletleri parolası üzerine» başlıklı yazıda: Marksizmin bu parolaya politik menfaatı yönünden karşı çıkmaması lâzım geldiği, Sermaye ihraç ve Av-

rupanın büyük emperyalist devletler tarafından bölüşülmesi nedenlerile bunun imkânsız olduğu.

Kendilerinin sosyalizme bağladıkları şeyin ise Dünya Birleşik Devletleri olabileceği,

11) 85 - 99 ncu sahifelerde «Marksın Ekonomik Doktrini» başlığı ile; meta, artık değer, sermaye birikimi, kâr haddi, toprak mülkiyeti; konuları Marks'ın kapital adlı eserinde ortaya koyduğu doktrin açısından incelenmiş.

12) 100 - 101 nci sahifelerde sosyalist kültürün temeli,

102 - 108 nci sahifelerde ihtilâlinin aynası olarak Tolstoy eleştirilmiş,

109 - 113 sahifelerde felsefî Materyalizm, ideolojik alanda tâviz ve işçi hareketleri konuları Gorki'ye yazılan mektuplardan pasajlar alınmak suretile ortaya konulmuş.

114 - 118 sahifelerde partinin örgütü ve edebiyatı,

120 - 121 nci sahifelerde Amerikalı yazar Upton Sınclair'in savaşı yeren tutumu yerilmiş,

122 - 123 ncü sahifelerde hakim sınıfların temsilcisi olarak tanımlanan yazar Averçenko'nun ihtilâli görüş açısı incelenmiş.

124 ncü sahifede Lenin'in Sinema, 125 nci sahifede Basın Hürriyeti 126 ncı sahifede de Rus dili üzerindeki görüşlerine ait pasajlar yer almış bulunmaktadır.

Kitab üzerinde, Prof. Reşat Kaynar, Lise öğretmeni Salim Rıza Kırpınar ve gazeteci Ecvet Güresin'den kurulu hey'ete bilirkişi tetkikatı yaptırılmış ve alınan raporda; kitabın propaganda yapmayan bir inceleme kitabı olduğu sonucuna varıldığı açıklanmışdır.

Filhakika özü yukarıya alınan eserdeki konuların genellikle çoğunluğu 7/11/1917 tarihindeki bolşevik ihtilâlinden önceki tarihe ait bulunmuş ancak 47, 100, 122, 124, 125, sahifelerde yer alan konuların sözü geçen tarihten sonraya ait olduğu görülmüştür.

Kitap okunduğunda görülür ki ele alınan konular, Lenin'in bir Marks tatbikatcısı olarak görüşlerini yansıtmaktadır.

Mütercim bunları kitaba yerleştirirken kendinden hiç bir şey katmamış konulardaki görüşünü belirtmemiştir.

Şurasını belirtmek gerekir ki konular tamamen komünizm tatbikatına aittir. Mülkiyet, sermaye, emek ve hürriyetlerin çeşitli yönleri Marks doktrini açısından izah ve ifade edilmektedir. Ancak komünist fikirleri ihtiva eden bu yazıların tercümesindeki gayenin sanık tarafından hiç bir veçhile açıklanmış olmaması bizi bu noktanın umumî olarak mütalaasına götürmektedir.

Bizatihi Lenin'in ele aldığı bazı konuları işleyişinde de bir telkin, propaganda niteliği görülmemekte yukarıya alındığı gibi (örneğin Basın hürriyetine taallûk eden 125 nci sahifedeki yazı gibi) Rusya'daki tatbik şekli ortaya konulmaktadır. Nitekim Basın hürriyeti anlayışının, ne denli bu hürriyeti kısıtlayıcı olabileceği de bu suretle bilmiyenler tarafından anlaşılabilmektedir.

Binaenaleyh diğer cephesile demokratik bir rejimin fertlere sağladığı hürriyeti tadan insanlar için ise kitap uyancı olma bakımından faydalıdır. Düşünme, mukayese etme imkânı vermektedir.

Bilirkişiler tarafından tesbit olunduğu gibi kitabın belirli bir kültür seviyesine erişmiş mahdut bir kitle tarafından okunup anlaşılabileceği, mantıkî

muhakeme ile olayların tahliline dayandığı, insanları ciddî bir zihnî faaliyete sevkettiği ilmin dışındaki bir hedefe ulaşmak gayretinin görülmediği belirtilmesine göre tercümelerde sanığın gayesinin komünist propagandası olduğunu kabule imkân görülememiştir.

Kitabın muhteva bakımından muayyen bir seviyeye hitab etmesi övülerek sunulmaması şahsi görüşlerin izharından kaçınılması yönile nasıl ki Hitler'in görüşleri «Kavgam» adlı faşizmin felsefesi Nichte'ye ait basılmış, yayınlanmış ve serbestçe satılan eserlerde bulunuyorsa dava konusu «Lenin - Seçme Yazılar» adlı kitapta yazı sahibinin görüşlerini, düşüncelerini yansıtıcı mahiyette olup propaganda niteliği bulunmamaktadır.

Bu itibarla:

Sanığın kastı cürmisi anlaşılamadığı gibi suç konusu olan kitapta suç unsuru görülemediğinden üzerine atılan suçtan beraatine talep gibi ve temyizi kabil olmak üzere 23/11/1967 tarihinde oybirliğile verilen karar C. Savcı yardımcısı Mahir Cangökçe huzurile sanık ve müdaafiilerinin yüzüne karşı usulen ve açıkça tefhim edildi.

23/11/1967

Başkan : 7461 Üye: 8142 Üye: 8574 Z. K.

marksizmin üç kaynağı
marx'ın doktrininin tarih karşısında yeri
yığınların kendiliğinden davranışı ve bilinç
engels ve teori alanındaki mücadelelerin önemi
savaş anlayışımız
din konusundaki tutumumuz
devlet üzerine
küçük burjuva sosyalizmi ile proletarya sosyalizmi
işçi partisi ve köylü kitlesi
avrupa birleşik devletleri parolası üzerine
marx'ın ekonomik doktrini
geçmişin kültür mirası ve sosyalizm
tolstoy, rus ihtilâlinin aynası
maksim gorki'ye mektuplar
partinin örgütü ve parti edebiyatı
edebiyatta uvriyerizme karşı
upton sinclair
averçenko'nun bir kitabı
sinema
herkesin kitabı
basın hürriyeti
rus dili üzerine

BU KİTAP İSTANBUL BİRİNCİ AĞIR CEZA MAHKEMESİ KARARIYLA BERAAT ETMİŞTİR.

12,5 TL.